

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΠΜΣ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ, ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**«Η ΡΗΤΡΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ ΩΣ ΦΡΑΓΜΟΣ ΣΤΗΝ
ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ»**

Εισηγήτρια: ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΝ. ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ (1207 Μ 033)

Επιβλέπων Καθηγητής: ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΟΡΤΣΟΣ

Αθήνα, Οκτώβριος 2009

~~ME-T~~
~~KAT~~

[illegible]

Πίνακας περιεχομένων

I. Ανάγκη ενιαίας αγοράς — Οικονομική ενοποίηση

<i>I.i. Θεσμική καθιέρωση της ενιαίας αγοράς</i>	<i>1</i>
<i>I.ii. Χαρακτηριστικά της ενιαίας αγοράς</i>	<i>2</i>
<i>I.iii. Η ανάγκη εναρμόνισης του ρυθμιστικού πλαισίου.....</i>	<i>4</i>
<i>I.iv. Περιεχόμενο της εναρμόνισης</i>	<i>5</i>

II. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

<i>II.i. Γενικά</i>	<i>8</i>
<i>II.ii Περιεχόμενο της έννοιας.</i>	<i>9</i>

III. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

<i>III.i. Η έννοια της «υπηρεσίας»</i>	<i>12</i>
<i>III.ii. Τρόποι παροχής υπηρεσιών.....</i>	<i>13</i>
<i>III.iii. Το περιεχόμενο της ελευθερίας</i>	<i>14</i>

IV. Ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών: Σύγκριση.....

V. Ελεύθερη εγκατάσταση και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων

<i>V.i Τα υποκείμενα της ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς</i>	<i>18</i>
<i>V.ii. Τα αντικείμενα της ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς (τραπεζικές δραστηριότητες)</i>	<i>20</i>

V.iii. Η κατοχύρωση στην ευρωπαϊκή τραπεζική αγορά των ελευθεριών της εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών

<i>V.iii.i. Οι κοινοτικές οδηγίες που αποτέλεσαν θεμέλιες βάσεις της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων</i>	<i>23</i>
--	-----------

<i>V.iii.ii. Η Οδηγία 77/780/ΕΟΚ¹</i>	<i>24</i>
--	-----------

<i>V.iii.ii. Η Οδηγία 89/646/ΕΚ</i>	<i>26</i>
---	-----------

<i>V. iii.iii. Η Οδηγία 2000/12/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με την 2000/28/ΕΚ.....</i>	<i>30</i>
---	-----------

VI. Η άσκηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων από πιστωτικά ιδρύματα με εγκατάσταση και χωρίς εγκατάσταση

<i>VI.i. Εισαγωγικά στοιχεία.....</i>	<i>31</i>
---------------------------------------	-----------

¹ Πρώτη Τραπεζική Οδηγία

<i>VI.ii Η εγκατάσταση με ίδρυση υποκαταστήματος</i>	<i>32</i>
<i>VI.iii. Εγκατάσταση με ίδρυση πρακτορείου</i>	<i>33</i>
<i>VI.iv. Η εγκατάσταση με δημιουργία θυγατρικής</i>	<i>34</i>
<i>VI.v. Η εγκατάσταση με δημιουργία πραγματικής έδρας</i>	<i>35</i>
<i>VII. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΩΣ ΦΡΑΓΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ</i>	
<i>VII.i. Η έννοια του γενικού συμφέροντος</i>	
<i>VII.ii. Γενικά.....</i>	<i>36</i>
<i>VII.iii. Ορισμός</i>	<i>37</i>
<i>VII.iv. Η λειτουργία του δημόσιου συμφέροντος.....</i>	<i>38</i>
<i>VIII. Το Γενικό Συμφέρον και η Ελευθερία Εγκατάστασης και Παροχής Υπηρεσιών, όπως κατοχυρώνονται στις διατάξεις 43επ. της Συνθήκης ΕΚ</i>	<i>39</i>
<i>IX. Η εφαρμογή του γενικού συμφέροντος στις Κοινοτικές Οδηγίες για την Ελεύθερη Εγκατάσταση και Παροχή Υπηρεσιών των Πιστωτικών Ιδρυμάτων</i>	
<i>IX.i. Γενικά</i>	<i>42</i>
<i>IX.ii. Η ρήτρα του γενικού συμφέροντος στην Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία και την 2000/12/ΕΚ</i>	<i>43</i>
<i>IX.iii. Η εφαρμογή της ρήτρας υπό το πρίσμα της Ερμηνευτικής Ανακοίνωσης της Επιτροπής για το γενικό συμφέρον</i>	<i>46</i>
<i>IX.iii.i. Η αξιολόγηση και ανάλυση των σκοπών που ανάγονται σε εθνικό συμφέρον και δικαιολογούν περιορισμό των κοινοτικών ελευθεριών</i>	<i>47</i>
<i>IX.iii.ii. Οι προϋποθέσεις για την επιβολή περιορισμών στα πιστωτικά ιδρύματα για λόγους γενικού συμφέροντος</i>	<i>49</i>
<i>IX.iii.ii.i. Αρχή της μη διάκρισης</i>	<i>50</i>
<i>IX.iii.ii.ii. Περιορισμός μη αυστηρότερος της κοινοτικής πρόβλεψης</i>	<i>51</i>
<i>IX.iii.ii.iii. Εξυπηρέτηση αγαθού γενικού συμφέροντος</i>	<i>52</i>
<i>IX.iii.ii.iv. Καταλληλότητα προστασίας έννομου αγαθού.....</i>	<i>53</i>
<i>IX.iii.ii.v. Η αρχή της αναλογικότητας</i>	<i>54</i>
<i>IX.iii.ii.vi. Αποφυγή διπλού περιορισμού.....</i>	<i>56</i>
<i>IX.vi. Η Ανακοίνωση των περιορισμών για λόγους γενικού συμφέροντος: ευχέρεια ή υποχρέωση;</i>	
<i>IX.vi.i. Εισαγωγικά</i>	<i>57</i>
<i>IX.vi.ii Η ανακοίνωση αποτελεί ευχέρεια του κράτους μέλους</i>	<i>58</i>

<i>IX.vi.iii. Η υποχρέωση ανακοίνωσης περιορισμών γενικού συμφέροντος</i>	<i>60</i>
<i>IX.vii. Η επιβολή περιοριστικών μέτρων στα πιστωτικά ιδρύματα για την επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος</i>	<i>61</i>
<i>IX.vii.i Η συμπεριφορά του πιστωτικού ιδρύματος έναντι του περιορισμού που επιβάλλεται με την επίκληση των λόγων γενικού συμφέροντος.</i>	<i>62</i>
<i>X. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ</i>	
<i>X.i. Εισαγωγικά</i>	<i>63</i>
<i>X.ii. Η υπαγωγή των τραπεζικών συμβάσεων στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης</i>	
<i>X.ii.i. Υπό το πρίσμα του Κανονισμού 593/2008/ΕΚ</i>	<i>64</i>
<i>X.ii.ii Παρατηρήσεις της Επιτροπής σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις τραπεζικές συναλλαγές, υπό το πρίσμα της παροχής των υπηρεσιών με ή χωρίς εγκατάσταση</i>	<i>66</i>
<i>X.ii.iii. Η θέση της Επιτροπής στο κείμενο της Ερμηνευτικής Ανακοίνωσης σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο σε τραπεζικές συμβάσεις με αντισυμβαλλόμενο καταναλωτή</i>	<i>68</i>
<i>Συμπερασματικές παρατηρήσεις</i>	<i>70</i>

Εισαγωγή

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες στα πλαίσια της προσπάθειας τους να επιταχυνθεί η διαδικασία προς την οικονομική ολοκλήρωση εξέδωσαν την Λευκή Βίβλο σχετικά με την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς και εν συνεχεία υιοθέτησαν την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη με την οποία τέθηκε η βάση για την διαμόρφωση ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα όπου θα εξασφαλίζεται ελευθερία κυκλοφορία προσώπων, εμπορευμάτων, κεφαλαίων και υπηρεσιών.

Η διαμόρφωση ενιαίας χρηματοπιστωτικής αγοράς εντός του οικοδομήματος της εσωτερικής αγοράς εξ αρχής βρέθηκε στο επίκεντρο του κοινοτικού ενδιαφέροντος. Άλλωστε η αποκανονικοποίηση και απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών μόνο θετικές επιπτώσεις μπορεί να έχει στην ανταγωνιστικότητα και αποτελεσματικότητά τους.

Ο κοινοτικός νομοθέτης μέσα από πληθώρα Οδηγιών, τις σημαντικότερες των οποίων -που αφορούν στον τραπεζικό τομέα- θα αναλύσουμε στην παρούσα εργασία, έθεσε τις προϋποθέσεις για τη θεμελίωση του ενιαίου ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού χώρου αναγόμενες στις θεμελιώδεις αρχές του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου: την ελευθερία εγκατάστασης και την ελευθερία παροχής υπηρεσιών.

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται, λοιπόν, την ελεύθερη δραστηριοποίηση των κοινοτικών πιστωτικών ιδρυμάτων είτε μέσω της παροχής υπηρεσιών είτε μέσω της άσκησης του δικαιώματος της εγκατάστασης. Θα αναφερθούμε στις Οδηγίες εκείνες που αποσκοπούν στην κατάργηση των περιορισμών που εμποδίζουν την αποτελεσματική πρόσβαση των οικονομικών μονάδων στην αγορά και συμβάλλουν έτσι στην απελευθέρωση της ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας πραγματεύεται την λειτουργία της ρήτρας του γενικού συμφέροντος στο πλαίσιο της ελεύθερης δραστηριοποίησης των πιστωτικών ιδρυμάτων, μίας ρήτρας που έχει μεν τη ρίζα της στην ερμηνεία των γενικών αυτών ελευθεριών από την άλλη, όμως, οριοθετεί και αίρει το δικαίωμα της δραστηριότητας των εισερχόμενων πιστωτικών ιδρυμάτων στην επικράτεια των κρατών μελών υποδοχής.

Σκοπός της εργασίας είναι να καταστεί σαφές ότι με βάση τη ρήτρα του γενικού συμφέροντος η ενιαία εσωτερική αγορά μπορεί να λειτουργήσει και να πραγματοποιηθεί χωρίς την άρση οποιουδήποτε δικαιώματος αντίδρασης των κρατών μελών υποδοχής που προσπαθούν να συμμετέχουν στην ενιαία αγορά του τραπεζικού τομέα τηρώντας τις εθνικές ιδιαιτερότητες του τραπεζικού τους τομέα.

I. Ανάγκη ενιαίας αγοράς — Οικονομική ενοποίηση

I.i. Θεσμική καθιέρωση της ενιαίας αγοράς

Η ανάγκη οικονομικής ενοποίησης ενός μεγάλου γεωγραφικού χώρου ώστε να δημιουργηθεί μια ενιαία αγορά, με ενιαία παραγωγή, διάθεση και κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών, αδιαμφισβήτητα οδήγησαν στην ύπαρξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η συμφωνία που αποτέλεσε την απαρχή της προσπάθειας αυτής ήταν η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακος και Χάλυβος (ΕΚΑΧ) μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας. Βασική ιδέα ήταν της Κοινότητας αυτής, δεν ήταν να ευνοηθεί μία κλασική διακρατική συνεργασία αλλά να αναληφθεί μία από κοινού προσπάθεια-δράση για στενότερη συνένωση και ενοποίηση(integration). Στην ενιαία αυτή Κοινότητα οι νευραλγικοί τομείς της οικονομίας κάθε χώρας θα ετίθεντο υπό τον έλεγχο μιας υπερεθνικής αρχής.

Η ανάγκη ενιαίας αγοράς και οικονομίας απαιτεί ενιαίο συντονισμό, κοινούς στόχους και κοινές πρακτικές. Η ενοποίηση της αγοράς στον ευρωπαϊκό χώρο ταυτίστηκε χρονικά με την δημιουργία πλαισίων θεσμικού ελέγχου της δεδομένου ότι επακόλουθο της ενιαίας αγοράς ήταν και η ενιαία ρύθμιση αυτής.

Η υπογραφή της συμφωνίας για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας υπογράμμισε με μεγαλύτερη ένταση την προσπάθεια δημιουργίας Ενιαίας αγοράς. Στο προοίμιο της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας¹ τα μέλη συνομολογούν πως είναι αποφασισμένα να εξασφαλίσουν με κοινή δράση την οικονομική πρόοδο των χωρών τους-μελών της Κοινότητας την οικονομική πρόοδο των χωρών τους καταργώντας τους φραγμούς που διαιρούν την Ευρώπη, διατυπώνοντας έντονα την πολιτική βούληση της οικονομικής αλλά και πολιτικής ενοποίησης των Κρατών μελών.

Τη σημαντικότερη αλλαγή των ιδρυτικών συνθηκών στη δεκαετία του 1980 επέφερε η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη² με την οποία αναγνωρίστηκαν κοινοτικές αρμοδιότητες σε νευραλγικούς τομείς της εσωτερικής αγοράς και προωθήθηκε η ενιαία αγορά καθώς και η Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση.³

Η καθοριστική πράξη οριστικής διαμόρφωσης του εδάφους για την ενιαία αγορά

¹ Οι συνθήκες για την ίδρυση της ΕΟΚ και της ΕΚΑΕ υπογράφηκαν με βάση το σχέδιο της ομάδας εργασίας με επικεφαλής τον Ρ.Η. Spaak κατ' εντολή των κρατών μελών της ΕΚΑΧ, στη Ρώμη την 25 Μαρτίου 1957.

² Υπογράφηκε την 28. 02.1986 και τέθηκε σε ισχύ την 01.07.1986, ΕΕ 1986, L 169/1

³ Παπαγιάννης Δονάτος. (1999) σελ.26επ

σε θεσμικό επίπεδο έγινε με τη συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 που οδήγησε στη σύγχρονη μορφή ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς και οικονομίας. Κράτη μέλη με εθνικά σύνορα και κρατική οντότητα αποφάσισαν την κατάργηση των οικονομικών συνόρων τους και την πραγματική δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς μιας στην οποία υλοποιείται το όραμα των Ευρωπαϊκών Κρατών για μια αληθινή οικονομική και νομισματική ένωση⁴.

I.ii. Χαρακτηριστικά της ενιαίας αγοράς

Όπως προεκτέθη η τελευταία καθοριστική πράξη της οριστικής διαμόρφωσης του εδάφους για την ενιαία αγορά σε θεσμικό επίπεδο ήταν η συνθήκη του Μάαστριχτ που οδήγησε στη σύγχρονη μορφή ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς και οικονομίας. Τα κράτη μέλη αποφάσισαν την κατάργηση των οικονομικών συνόρων τους και την πραγματική δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς και μιας ευρωπαϊκής οικονομίας⁵.

*Η ενιαία αγορά ορίζεται ως ένας χώρος χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης της ΕΟΚ».*⁶

Κύρια χαρακτηριστικά, δηλαδή, της αγοράς αυτής είναι η εξάλειψη οποιασδήποτε διάκρισης και εμποδίου που σχετίζεται με την εθνική προέλευση των υπηρεσιών και των προϊόντων ακόμα και των ατόμων που αναμειγνύονται με αυτά.⁷ Έτσι κάθε διάκριση με βάση την ιθαγένεια απαγορεύεται, οι υπηρεσίες και τα κεφάλαια δεν εμποδίζονται στην διακίνησή τους μέσα στον ενιαίο αυτό χώρο, ενώ ο ανταγωνισμός ρυθμίζεται με τρόπο που δεν διακρίνει σε εθνικές και μη επιχειρήσεις.⁸

Η κατάργηση των περιορισμών στη διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων, η ελεύθερη παροχή διασυνοριακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, η καθιέρωση κοινού νομίσματος, η θέσπιση ενός ολοκληρωμένου πλέγματος ενιαίων κανόνων λειτουργίας χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και παροχής επενδυτικών υπηρεσιών στην Ευρωζώνη στο πλαίσιο του ενιαίου ευρωπαϊκού συνέβαλαν στη διασφάλιση της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών και στην αποτελεσματική πρόσβαση των οικονομικών μονάδων στην ενιαία αυτή αγορά. Ως εκ τούτου σταδιακά άρχισαν να δημιουργούνται αποτελεσματικές ευρωπαϊκές αγορές χρήματος και κεφαλαίου, εντάθηκε ο ανταγωνισμός σε όλα τα επίπεδα και άρχισε να διαμορφώνεται μια δυναμική που κατευθύνεται στην δημιουργία ενιαίας

⁴ Πέραν του ευρωπαϊκού ιδεώδους πρέπει να σημειωθεί και η γενικότερη τάση για οικονομική ενοποίηση και άρση των εθνικών οικονομικών συνόρων.

⁵ Βενιέρης (2006),σελ.24

⁶ Ακριβώς έτσι την προσδιόρισε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 1985

⁷ Γκόρτσος Χρ, ΔΕΕΤ Γ΄ Τριμηνιαία 1991,σελ.33επ.

⁸ Βλ. σχετ. Αναγνωστοπούλου-Γιαννακού σε Σκουρή (2003), σελ. 439επ.

και αποτελεσματικής αγοράς χρήματος και κεφαλαίου στην Ευρωζώνη⁹.

Βασικότερος τομέας της εσωτερικής αγοράς είναι η τραπεζική και εν γένει η αγορά που σχετίζεται με τη διακίνηση χρήματος και κεφαλαίου¹⁰. Η τραπεζική δραστηριότητα απέκτησε αναπόφευκτα πρωτεύουσα σημασία στην ευρωπαϊκή κοινότητα. Η ONE¹¹, πράγματι, στηρίζεται εν πολλοίς σε ειδικά διαμορφωμένους τραπεζικής φύσεως κοινοτικούς θεσμούς, οι οποίοι επικουρούν την οικονομική, καθορίζουν συνάμα την νομισματική πολιτική της Κοινότητας. Στα πλαίσια αυτά δε, επηρεάζουν κυριαρχικά και άμεσα τη σχετική δράση των τραπεζών στην Κοινότητα. Ωσαύτως μπορεί να εξηγηθεί για ποιον λόγο το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, εγκείμενο σε ένα σύνολο ενιαίων τραπεζικών θεσμών και κανόνων τραπεζικής δράσης στην Κοινότητα, αποτέλεσε βασικό συστατικό γνώρισμα της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς.¹²

Επισημαίνεται ότι η ιδιαίτερος σημαντική θέση της τραπεζικής αγοράς στην ενιαία εσωτερική αγορά, επεξηγείται και από το γεγονός ότι οι θεμελιώδεις, άξονες στους οποίους στηρίζεται η ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση, συνίστανται ο μιν πρώτος στη ρήξη των συναλλαγματικών και νομισματικών εμποδίων και ο δεύτερος στην άρση των προϋποθέσεων και περιορισμών, που σχετίζονται με την διάθεση και ανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών από Τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες και χρηματιστηριακά ιδρύματα.

Έτσι η μιν νομισματική ενοποίηση εξασφαλίζει την ενιαία αποτίμηση των υπηρεσιών και προϊόντων χωρίς προστατευτικούς περιορισμούς των εθνικών νομισμάτων, η δε χρηματοοικονομική ενοποίηση επιτρέπει την ελεύθερη διακίνηση των υπηρεσιών και των προϊόντων που προέρχονται από τραπεζικές, ασφαλιστικές και επενδυτικές δραστηριότητες.¹³ Πρόκειται για τους δύο πυλώνες της οικονομικής ευρωπαϊκής ενοποίησης εφόσον χωρίς αυτούς η πορεία εγκαθίδρυσης της ενιαίας αγοράς θα αντιμετώπιζε προσκόμματα.

Η ενιαία αγορά συνεπάγεται τη διακίνηση και διάθεση προϊόντων και υπηρεσιών προς όφελος και του διαθέτη και του αποδέκτη αυτών, η δε νομισματική ενοποίηση την άρση των συναλλαγματικών εμποδίων και την επαγόμενη σταθερότητα της κοστολόγησης των υπηρεσιών και προϊόντων. Η ενιαία αγορά αίρει περιορισμούς εθνικής φύσεως παρέχοντας παράλληλα διευκολύνσεις στην παροχή και διακίνηση υπηρεσιών, μειώνοντας κατ' επέκταση, το κόστος αλλά και το χρόνο παροχής αυτών. Παρέχει

⁹ Βλ. σχετ. Καραμούζη- Κοροντζη σε «Το νέο Ευρωπαϊκό Χρηματοοικονομικό Περιβάλλον τάσεις και προοπτικές», σελ.273

¹⁰ Ζαββός, ΔΕΕΤ Α'Β' Τριμηνιαία, 1988

¹¹ Στάγκου Π-Σαχπεκίδου Ε,(2000),σελ 41

¹² Ψυχομάνης Σπ. (2006), σελ. 20επ

¹³ Ζαββός, ΔΕΕΤ Α'Β' Τριμηνιαία, 1988, σ.62

διευκολύνσεις στις χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες ¹⁴ ενθαρρύνοντας τον ανταγωνισμό πέραν των εθνικών συνόρων.

Επιπλέον η ενιαία αγορά σηματοδοτεί την κατάργηση των περιορισμών στη διακίνηση των παραγωγικών συντελεστών (κεφάλαια και εργαζόμενοι) διασφαλίζοντας έτσι την ελευθερία παροχής υπηρεσιών και την πρόσβαση των οικονομικών μονάδων στην ενιαία αυτή αγορά¹⁵.

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση της οικονομίας εμπεριέχει ως έννοια την ευρωπαϊκή χρηματαγορά και την ευρωπαϊκή κεφαλαιαγορά. Με βάση τα παραπάνω η ενιαία εσωτερική αγορά χαρακτηρίζεται από την παροχή διασυνοριακών υπηρεσιών, από τη διεκπεραίωση υπηρεσιών και την παροχή προϊόντων από την εσωτερική αγορά προς τις διεθνείς κεφαλαιαγορές αι χρηματαγορές μέσω υποκαταστημάτων και θυγατρικών στην εσωτερική αγορά και εκτός αυτής και από την ανάληψη κινδύνων πιστωτικών και επενδυτικών διασυνοριακά εκτός των στενών εθνικών ορίων¹⁶.

1.iii. Η ανάγκη εναρμόνισης του ρυθμιστικού πλαισίου

Η διεθνοποίηση της δραστηριότητας των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, η χρήση χρηματοοικονομικών εργαλείων, η επέκταση των τραπεζών σε επενδυτικές δραστηριότητες πέραν των καθαρά τραπεζικών είναι μερικοί εκ των παραγόντων που καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για ρυθμιστική και θεσμική επέμβαση¹⁷.

Η ύπαρξη διασυνοριακών συναλλαγών κατέστησε αναγκαία την ύπαρξη ενός ρυθμιστικού πλαισίου που να μπορεί να προκαλεί συνέπειες εκτός των εθνικών συνόρων και να επιδιώκει στόχους πέραν των περιοριστικά εθνικών στόχων. Στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών η αντιμετώπιση πιστωτικών, χρηματιστηριακών, επενδυτικών, νομικών, συναλλαγματικών κινδύνων δεν μπορεί να γίνει αποσπασματικά από κάθε κράτος μέλος αλλά με ενιαίο θεσμικό πλαίσιο.

Επιπλέον, τα εθνικά κράτη μέλη βρεθήκαν αντιμέτωπα με την ανάγκη διαμόρφωσης και διατήρησης ενός ισχυρού τραπεζικού συστήματος αλλά και την ανάγκη διαμόρφωσης ενός αποτελεσματικού και ισχυρού εποπτικού συστήματος που θα ελέγχει την διακίνηση υπηρεσιών στην ενιαία αγορά.¹⁸

¹⁴ οι χρηματοπιστωτικοί φορείς έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε δηνυτική πελατεία σε όλο το έδαφος της ευρωπαϊκής ένωσης και μπορούν αποτελεσματικότερα να ανταγωνιστούν επιχειρήσεις με έδρα εκτός της επικράτειας τους.

¹⁵ Γκόρτσος Χρ., ΔΕΕΤ Γ' Τριμηνιαία 1991, σελ. 34

¹⁶ η παροχή των υπηρεσιών και προϊόντων χαρακτηρίζεται από το γεγονός πως θεωρείται ως προερχόμενη από κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

¹⁷ Γκόρτσος, ο.π.

¹⁸ Η Λευκή Βίβλος διατύπωνε την άποψη ότι πρέπει να υπάρχει αμοιβαία αναγνώριση της ισχύος των εποπτικών συστημάτων που υπάρχουν στα κράτη μέλη στον βαθμό που αυτό είναι δυνατό και ομογενοποίηση των εποπτικών

Ωστόσο, η εναρμόνιση και ενοποίηση του δικαίου για τις τραπεζικές και χρηματοοικονομικές δραστηριότητες αντιμετώπισε καθυστερήσεις, που συνδέονται με τους διαφορετικούς και ασύμμετρους συντελεστές που αντιμετωπίζει ο εθνικός νομοθέτης σε κάθε κράτος μέλος^{19 20}. Οι καθυστερήσεις αυτές οφείλονταν σε ένα μεγάλο βαθμό και στην γενικότερη διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Η ανάγκη ειδικής πλειοψηφίας και οι εσωτερικές διαπραγματεύσεις οδηγούσαν τόσο σε καθυστερήσεις όσο και σε απόκλιση από τους βασικούς στόχους που έθεταν οι κοινοτικές οδηγίες, αν αναλογιστούμε μάλιστα ότι πριν την τροποποίηση του άρθρου 57 ΣυνΕΟΚ απαιτείτο ομοφωνία.

Το 2003 το Συμβούλιο ECOFIN καθιερώνει τη λεγόμενη «διαδικασία της επιτροπολογίας» στον τραπεζικό (και ασφαλιστικό) τομέα που βασίστηκε σε πορίσματα της επιτροπής Lamfalussy για την καθιέρωση της ίδιας διαδικασίας στον τομέα κεφαλαιαγορών.²¹

1.4. Περιεχόμενο της εναρμόνισης

Οι βασικές αρχές οι οποίες έπρεπε να εναρμονιστούν ήταν οι ουσιαστικές προϋποθέσεις και τα κριτήρια της ίδρυσης των τραπεζικών και χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, της λειτουργίας τους και της διακίνησης κεφαλαίων και υπηρεσιών, και της εποπτείας της γενικότερης πιστωτικής και χρηματοοικονομικής δραστηριότητάς τους. Η κατάργηση των εδαφικών ορίων στην κοινοτική αγορά αλλά και η ενιαία αντιμετώπιση κάθε δραστηριότητας που αντιμετωπίζεται στα Κράτη μέλη ανεξάρτητα από την εθνική προέλευση του παρόχου αποτέλεσαν απαραίτητο περιεχόμενο του ρυθμιστικού πλαισίου.

Επειδή λοιπόν η τραπεζική δραστηριότητα υπαγόταν σε ποικίλες περιοριστικές

κανόνων όσο είναι απαραίτητο. Καθιέρωσε δε δυο κατευθυντήριες γραμμές: της αμοιβαίας αναγνώρισης και την αρχή της ελάχιστης εναρμόνισης

¹⁹ Οι δυσχέρειες εναρμόνισης του δικαίου δεν μείωσαν την ανάγκη εναρμόνισης, ούτε απέτρεψαν την τελική σύγκλιση των εθνικών νομοθεσιών.

²⁰ Τα προβλήματα για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς χρήματος και κεφαλαίου στην Ευρωζώνη εντοπίζονται σε μία σειρά από τομείς που αφορούν-ενδεικτικά: α) την ενοποίηση και υιοθέτηση των κατάλληλων υποδομών στη διαπραγμάτευση κινητών αξιών (συστήματα διαπραγμάτευσης τίτλων, συμψηφισμού συναλλαγών, διακανονισμού και θεματοφυλακής σε πανευρωπαϊκό επίπεδο) προς διευκόλυνση των τραπεζικών συναλλαγών, β) τις σημαντικές διαφορές στις φορολογικές επιβαρύνσεις των προσόδων από κινητές αξίες (τόκοι, μερίσματα, συναλλαγματικές διαφορές, υπεραξίες κεφαλαίου) στις χώρες της Ευρωζώνης, γ) στο διαφορετικό νομικό περιβάλλον που ισχύει σε κάθε χώρα της Ευρωζώνης, και ιδιαίτερα στη συγκρισιμότητα των συμβάσεων, στη μεταχείριση των ενεχύρων και στα ενημερωτικά δελτία σε εκδόσεις κεφαλαιαγοράς, δ) τους ενιαίους όρους εξωτερικής εποπτείας, βλ. σχετ. Καραμουζη, Κοροντζή ο.π.

²¹ Σύμφωνα με αυτήν α) οι οδηγίες εκδιδόμενες στα πλαίσια της διαδικασίας συναπόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, θα είναι οδηγίες πλαίσια μέσω των οποίων θα τίθενται οι κατευθυντήριες αρχές του ρυθμιζόμενου μέτρου (επίπεδο 1), β) υιοθέτηση εκτελεστικών μέτρων αφού η Ευρωπαϊκή επιτροπή που έχει τη νομοθετική πρωτοβουλία συμβουλευτεί την ESC και ζητήσει τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εποπτικών/ρυθμιστικών αρχών (επίπεδο 2), γ) η ανάθεση στις εθνικές εποπτικές /ρυθμιστικές αρχές του συντονισμού της ομοιόμορφης εφαρμογής από τα κράτη μέλη των διατάξεων των νομικών πράξεων που υιοθετούνται στο επίπεδο 1 και 2,δ) η ενίσχυση των πρωτοβουλιών που πρέπει να αναλάβουν η Επιτροπή όσο και τα κράτη μέλη αναφορικά με την έγκαιρη και ορθή ενσωμάτωση των Οδηγιών. Πιο αναλυτικά βλ. Γκόρτσο ΧρηΔικ 1/2007-έτος 1ο σελ 20επ

ρυθμίσεις από κράτος σε κράτος, το ενδιαφέρον της Κοινότητας στράφηκε ιδιαιτέρως στον τομέα εξομάλυνσης των διαφορών, προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ανάπτυξης ενός πραγματικά ελεύθερου ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών σε όλα τα κράτη μέλη, σε μια ενιαία πράγματι ευρωπαϊκή τραπεζική αγορά. Προς αυτήν την κατεύθυνση εκδόθηκαν σημαντικές οδηγίες που καλύπτουν την ανάγκη για εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών σε σχέση με τον πυρήνα της ενιαίας αγοράς, δηλαδή του τραπεζικού και χρηματοοικονομικού τομέα. Κατά συνέπεια κοινοί τραπεζικοί θεσμοί, κοινοί όροι και προϋποθέσεις άσκησης της τραπεζικής δραστηριότητας σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συνιστούν τις ενιαίες βάσεις του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα παραθέτουμε τις κυριότερες εξ αυτών:

Η Πρώτη Τραπεζική Οδηγία 77/780/ΕΟΚ Περί συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν στην ανάληψη και την άσκηση της δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος.

Η Δεύτερη Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία 89/646/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1989 για το συντονισμό των νομοθετικών κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν στην ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος και την τροποποίηση της Οδηγίας 77/780/ΕΟΚ.

Η Οδηγία 92/121/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 1992 σχετικά με την εποπτεία και τον έλεγχο των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Η Οδηγία 95/26/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 1995 για την τροποποίηση των οδηγιών 77/780/ΕΟΚ και 89/646/ΕΟΚ στον τομέα των πιστωτικών ιδρυμάτων, των Οδηγιών 73/239/ΕΟΚ και 92/49/ΕΟΚ στον Τομέα της ασφάλισης ζημιών, των Οδηγιών 79/267/ΕΟΚ και 92/96/ΕΟΚ στον τομέα της ασφάλισης ζωής, της Οδηγίας 93/22/ΕΟΚ στον τομέα των επιχειρήσεων επενδύσεων και της Οδηγίας 85/61 1/ΕΟΚ στον τομέα των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΟΣΕΚΑ), με σκοπό την ενίσχυση της προληπτικής εποπτείας.

Η Οδηγία 2000/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ης} Μαρτίου 2000 σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία σε μεγάλο βαθμό κωδικοποίησε και αντικατέστησε τις προηγούμενες Οδηγίες.

Στόχος των Οδηγιών αυτών ήταν να καλύψουν θεσμικά την ενιαία αγορά αλλά και να παρέχουν:

α) υγιές εποπτικό ρυθμιστικό πλαίσιο

β) προστασία από αναταράξεις στο τραπεζικό σύστημα από την ύπαρξη

αιρερέγγυων τραπεζικών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων,

γ) συνθήκες υγιούς και αποδοτικού ανταγωνισμού μεταξύ των χρηματοπιστωτικών φορέων,

δ) εχέγγυα ανάπτυξης της ευρωπαϊκής Οικονομίας διευκολύνοντας παράλληλα και τη συνεχή μεγέθυνση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων

ε) ασφάλεια στην κάθε εθνική εποπτική αρχή πως διατηρεί σημαντικό τμήμα του ελέγχου του χρηματοοικονομικού τομέα της επικράτειάς της χωρίς να εκχωρείται ο τομέας αυτός σε κάποιο κεντρικό όργανο της κοινότητας και

στ) κατοχύρωση της ίσης μεταχείρισης των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων με βάση την αρχή πως στον ενιαίο κοινοτικό χώρο η ίδια δραστηριότητα προκαλεί τους ίδιους κινδύνους και την εφαρμογή των ίδιων κανόνων

Κατ' αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, κινούμενη η κοινοτική νομοθεσία εμπλουτίστηκε σταδιακά με σωρεία οδηγιών που αφορούσαν ποικίλα θέματα τραπεζικού και χρηματοοικονομικού ενδιαφέροντος ώστε η ενιαία πλέον τραπεζική αγορά κατά το ουσιαδέστερο και μεγαλύτερο μέρος της να επιτευχθεί.

Πέραν τούτων, επισημαίνεται η ιδιαίτερη σημασία που επεφύλαξαν οι οδηγίες στην προστασία των καταθετών, που αποτελούν τους τελικούς αποδέκτες των χρηματοοικονομικών προϊόντων αλλά είναι και οι πρωτογενείς χρηματοδότες της ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος²². Άλλωστε είναι αυτονόητο ότι η διατάραξη της εμπιστοσύνης τους προκαλεί διασάλευση ολόκληρου του χρηματοοικονομικού συστήματος. Βασική και επιτακτική μέριμνα, επομένως, κατέστη να εναρμονιστούν οι ρυθμίσεις για να επιτευχθεί η αποφυγή αλυσιδωτών αντιδράσεων αποσταθεροποίησης του τραπεζικού συστήματος. Με τον ίδιο γνώμονα και προς την ίδια κατεύθυνση παρατηρείται η ενίσχυση της εποπτείας των χρηματοοικονομικών δραστηριοτήτων σε ολόκληρη την κοινότητα ακόμα και αν η δραστηριότητα λαμβάνει χώρα σε έδαφος εκτός του κράτους μέλους όπου βρίσκεται η έδρα του χρηματοοικονομικού φορέα.

Κοινά χαρακτηριστικά των παραπάνω Οδηγιών είναι πως προκειμένου να επιτευχθεί η ενιαία οικονομία μέσω της εναρμόνισης δικαίου για τον τραπεζικό τομέα είναι ότι οι Οδηγίες:

α) επικεντρώνονται στη δυνατότητα κάθε χρηματοοικονομικής επιχείρησης να εγκαθίσταται παντού στην ενιαία εσωτερική αγορά υπό κοινές συνθήκες και όρους με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις

β) επικεντρώνονται στην προάσπιση της ελεύθερης διάθεσης των υπηρεσιών ανεξάρτητα αν η προέλευση της επιχείρησης ταυτίζεται με τον προορισμό διάθεσης των

²² Γκόρτσος, ΔΕΕΤ Γ' Τριμηνιαία 1991, σελ. 38

υπηρεσιών της

γ) **δεν επιτρέπουν περιορισμούς** στις δυνατότητες αυτές ενώ τα επιτρεπτά εθνικά όρια των δυνατοτήτων αυτών καθορίζονται με όμοιο ρυθμιστικό πλαίσιο για όλα τα κράτη μέλη²³. Μέσα από τη θεσμοθέτηση της ενιαίας οικονομίας και μέσω της εναρμόνισης του δικαίου για τον τραπεζικό και χρηματοοικονομικό τομέα σταδιακά παρασχέθηκε σε κάθε χρηματοοικονομική επιχείρηση η δυνατότητα να εγκαθίσταται παντού στην ενιαία εσωτερική αγορά υπό κοινές συνθήκες και όρους με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις και με γνώμονα **πάντοτε τη διαφύλαξη του γενικού συμφέροντος**²⁴ να επιτρέπεται επικεντρώνονται η ελεύθερης διάθεση των υπηρεσιών ανεξαρτήτως προέλευσης της επιχείρησης.

Συνεπώς η δημιουργία θεσμοθέτηση και κατοχύρωση της ενιαίας αγοράς και κοινοτικής οικονομίας υλοποιήθηκε ουσιαστικά, αφενός με την υιοθέτηση δυο βασικών κατευθυντήριων αρχών:²⁵ της αμοιβαίας αναγνώρισης από τα κράτη μέλη των κανόνων ρύθμισης του κράτους προέλευσης της επιχείρησης που παρέχει χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και της ελάχιστης εναρμόνισης των εθνικών δικαίων²⁶, αφετέρου υπό το πρίσμα τη εφαρμογής δύο βασικών κοινοτικών αρχών οι οποίες αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της εσωτερικής αγοράς: της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών.

Πρόκειται για δύο αρχές που αποκρυσταλλώνουν την ουσία της ενιαίας οικονομίας στην Κοινότητα και αποτελούν το αποτελεσματικότερο μέσο για την κατάργηση των εθνικών στεγανών και την παρεμπόδιση της δημιουργίας νέων.

II. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

II.1. Γενικά

Η ενιαία αγορά έχει ως πρωταρχικό άξονα την ελεύθερη εγκατάσταση, η οποία πραγματώνεται μέσα από την καθιέρωση ενός μηχανισμού ελεύθερης διακίνησης φυσικών και νομικών προσώπων και η οποία υπηρετεί πέραν από την ανεμπόδιστη δημιουργία και λειτουργία της, την ισόρροπη και αρμονική ανάπτυξη που επίσης

²³ Βενιέρης Ιακ.(2006),σελ.36

²⁴ Με τρόπο κατηγορηματικό οι Οδηγίες δεν επιτρέπουν περιορισμούς στις δυνατότητες αυτές, ενώ τα επιτρεπτά κρατικά-εθνικά όρια των δυνατοτήτων αυτών καθορίζονται με όμοιο ρυθμιστικό πλαίσιο για όλα τα Κράτη μέλη.

²⁵ Βλ.σχετ. «Λευκή Βίβλος» της Επιτροπής η οποία έλαβε χώρα κατά το Συμβούλιο Κορυφής του Μιλάνου στις 28-29 Ιουνίου 1985. Είναι ένα κείμενο 279 σημείων που αναφέρεται σε όλο το φάσμα της κοινοτικής δράσης.

²⁶ Κοτσίρης, ΕΤραπΔ 1993. Σελ. 4επ

επιδιώχθηκε από την αρχική Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΟΚ

Η ελευθερία ~~Δεν βρέθηκαν καταχωρήσεις πίνακα περιεχομένων.~~ εγκατάστασης αποτελεί ένα από τα μέσα υλοποίησης της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων με σκοπό την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων και η επίκλησή της είναι δυνατή από τον κάθε ενδιαφερόμενο ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων καθώς τυγχάνει άμεσης εφαρμογής. Συνδέεται με κάποια διαρκή παραμονή σε μία χώρα με σκοπό την άσκηση ενός επαγγέλματος δηλαδή μιας σταθερά επαναλαμβανόμενης μη μισθωτής δραστηριότητας με σκοπό βιοπορισμού²⁷

Η υλοποίηση της αρχής εν πρώτοις επιτυγχάνεται με την πλήρη εξομοίωση του αλλοδαπού με το ημεδαπό πρόσωπο.²⁸ Η εξομοίωση αυτή δεν εδύνατο να επιτευχθεί παρά μόνο με την άμεση κατάργηση, ως γέγονε, των περιορισμών στην ελευθερία επιλογής και επιχειρηματικής δράσης στον τόπο επιλογής της εγκατάστασης.

Το δικαίωμα εγκατάστασης κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στην Ευρώπη στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Εγκαταστάσεως της 13/12/1955.²⁹ Τα κράτη υπέγραψαν τη σύμβαση διατηρώντας επιφυλάξεις με αποτέλεσμα να μην αναπτύξει αξιολογη πρακτική σημασία.³⁰

Ήδη από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας η προστασία υπήρξε πολύ μεγάλη και αρκετά ευρύτερη μπροστά στον κίνδυνο να μην υλοποιηθεί το μεγάλο όραμα. Κοινή πεποίθηση και αντίληψη για όλα τα κράτη μέλη έγινε η άμεση και αναγκαία κατοχύρωση τη αρχής και η πρακτική αξιοποίηση της ώστε να καταστεί πλέον απτή πραγματικότητα η ελεύθερη ανάληψη και η άσκηση ανεξάρτητων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με στοιχεία μονιμότητας και διάρκειας και με σκοπό το κέρδος στα όρια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.³¹

II.ii Περιεχόμενο της έννοιας.

Κατά το άρθρο 43 ΣυνθΕΚ «η ελευθερία εγκατάστασης περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων»³² καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση

²⁷ Ταγαράς Χάρης (1999) σ.101επ

²⁸ Καλαβρός (1983) σελ 104

²⁹ Η Συνθήκη χρησιμοποιείται στο γαλλικό και στο ελληνικό κείμενο τον όρο ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (libre prestation des services) και τότε τον όρο ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών

³⁰ Δαγτόγλου (1996)σελ.65

³¹ Η ελευθερία εγκατάστασης εισάγεται και προστατεύεται ευθέως από τα άρθρα 43επ. της ΣυνθΕΚ (άρθρα 52επ. ΣυνθΕΟΚ).

³² Για εγκατάσταση πρόκειται μόνο όταν επιδιώκεται η συνεχής άσκηση κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων.

επιχειρήσεων και ιδίως εταιρειών κατά την έννοια του άρθρου 48 παρ. 2, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκατάστασης για τους δικούς της υπηκόους».

Η ελευθερία εγκατάστασης περιλαμβάνει και τη λεγόμενη *δευτερεύουσα εγκατάσταση*, όπως αναφέρεται στο άρθρο 52 παρ. 1 εδ. 2 ΣυνθΕΚ, την ίδρυση δηλαδή πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιρειών από τους υπηκόους ενός κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένη στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους». Άλλωστε, κατά την κρίση του Δικαστηρίου,³³ κάθε κράτος μέλος έχει το δικαίωμα να μεταχειρίζεται ως εγκατάσταση την πλήρως ή κυρίως προς την εσωτερική του αγορά απευθυνόμενη παροχή υπηρεσιών από επιχείρηση εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος, όταν η επιχείρηση αυτή επικαλείται την ελευθερία παροχής υπηρεσιών της ΣυνθΕΚ για να αποφύγει τους κανόνες ασκήσεως επαγγέλματος στους οποίους θα υπαγόταν αν ήταν εγκατεστημένη στο κράτος αυτό.³⁴

Περαιτέρω δε το δικαίωμα εγκατάστασης περιλαμβάνει και τις δραστηριότητες που έχουν επικουρικό ρόλο στην εγκατάσταση αναφερόμενων του δικαιώματος αγοράς, εκμεταλλεύσεως και μεταβίβασης κινητών ή ακίνητων πραγμάτων από έναν υπήκοο ενός κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους, η απόκτηση και διάθεση της αναγκαίας υποδομής³⁵.

Η σταδιακή κατοχύρωση της ελευθερίας εγκαταστάσεως επρόκειτο να υλοποιηθεί μέσα από την εφαρμογή δύο κανόνων που προβλέπονται στη Συνθήκη και που απευθύνονται στα κράτη μέλη: της προοδευτικής κατάργησης των υφιστάμενων περιορισμών της εκάστοτε ελευθερίας κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου και της απαγόρευσης εισαγωγής νέων περιορισμών. Συγκεκριμένα το άρθρο 43 προβλέπει, πως οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός Κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου Κράτους μέλους απαγορεύονται. Η απαγόρευση σύμφωνα με το γράμμα της διατάξεως εκτείνεται στους περιορισμούς ίδρυσης πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιρειών από τους υπηκόους ενός Κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένοι στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους³⁶. Επιπλέον, η εταιρεία³⁷

Για το λόγο αυτό η εγκατάσταση μιας κρατικής υπηρεσίας σε ένα άλλο κράτος μέλος δεν υπάγεται στις διατάξεις περί ελευθερίας εγκατάστασης

³³ Σύμφωνα με δοθέντα ορισμό στην υπόθεση Factortame ΔΕΚ C221/89, «εγκατάσταση είναι η πραγματική επιδίωξη οικονομικής δραστηριότητας μέσω σταθερής και μόνιμης εγκατάστασης σε άλλο κράτος μέλος για αόριστο χρόνο»

³⁴ Δαγτόγλου (1996), ο.π.π

³⁵ Βλ. σχετ. ΔΕΚ Επιτροπή κατά Ελλάδος C- 305/87

³⁶ Η ελευθερία της εγκατάστασης ισχύει σύμφωνα με το άρθρο 48 της ΣυνθΕΚ και για τις εταιρείες, βλ. Ζιάμος σε Σκουρή, σελ.

³⁷ ως εταιρείες νοούνται οι εταιρείες αστικού ή εμπορικού δικαίου συμπεριλαμβανομένων και των συνεταιρισμών και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν

που έχει ιδρυθεί σε ένα κράτος αναγνωρίζεται με την ίδια νομική μορφή που έχει στο Κράτος σύστασής από τα άλλα κράτη μέλη και μπορεί να εγκατασταθεί και σε αυτά^{38 39}.

Ως εκ τούτου, είναι ασυμβίβαστοι οι περιορισμοί που αφορούν τόσο στην απαγόρευση πρόσβασης και άσκησης ορισμένου επαγγέλματος, όσο και οιαδήποτε παρεμπόδιση δραστηριοτήτων των υπηκόων άλλων κρατών μελών (απαίτηση εγκαταστάσεως ή προηγούμενης κατοικίας ή έδρας, φορολογικές επιβαρύνσεις, η απαγόρευση ή παρακώλυση συμμετοχής σε επαγγελματική εκπαίδευση ή κοινωνική ασφάλιση⁴⁰).

Στην ελευθερία εγκατάστασης αντίκεινται και οι διατάξεις που απαγορεύουν την **πολλαπλή** εγκατάσταση σε διάφορα κράτη μέλη⁴¹, ομοίως και οι πρακτικές των κρατών μελών να νοθεύσουν τους όρους εγκατάστασης με την χορήγηση ενισχύσεων. Το κράτος υποδοχής όπου το νομικό πρόσωπο προτίθεται να δραστηριοποιηθεί και να εγκαταστήσει τη διοίκηση των επιχειρηματικών του ενεργειών, δεν δικαιούται να διαφοροποιεί έναντι των εγκαθιστάμενων αλλοδαπών επιχειρήσεων τη συμπεριφορά του σε σύγκριση με τις επιχειρήσεις που έχουν την ιθαγένεια αυτού του κράτους μέλους⁴².

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει μνεία στη σχέση μεταξύ της ελευθερίας εγκατάστασης και της γνωστής στο κοινοτικό δίκαιο αρχής της ίσης μεταχείρισης, η οποία , με βάση τη νομολογία του ΔΕΚ ερμηνεύεται προς όφελος της απαγόρευσης κάθε είδους περιορισμού στην ελευθερία εγκατάστασης⁴³, όχι μόνο προφανούς αλλά και συγκαλυμμένου⁴⁴.

Εξάλλου και κατά την έννοια της αρχής της ίσης μεταχείρισης είναι ανεπίτρεπτοι και παράνομοι οι άμεσοι, έμμεσοι και συγκαλυμμένοι⁴⁵ περιορισμοί, συνιστάμενοι σε

επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό, βλ. και C-442/02, Caixa Bank, Συλλ. 2004, Ζιάμος σε Σκουρή άρθρο 43 αρ.14.

³⁸ Παμπούκης, ΕπισκΕΔ 2003 σ. 285.

³⁹ Κατσά, ΔΕΕ 2004, σελ.1121

⁴⁰ Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλ. 1987,719, Επιτροπή κατά Γερμανίας Συλλ. 1986,3755

⁴¹ ΔΕΚ 107/83, Συλλ.1984,2971, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου Συλλ. 1992, I 3945

⁴² Η διάκριση με βάση την ιθαγένεια απαγορεύεται στο χώρο της ΕΕ άλλωστε σύμφωνα και με τα άρθρα 8α και 6 της ΣυνθΕΚ

⁴³ ομοίως ισχύει και για την ελευθερία παροχής υπηρεσιών

⁴⁴ κατά το αρ. 24 Οδ.2004/38: Η αρχή της ίσης μεταχείρισης περιλαμβάνεται πλέον ρητά , μετά και από κωδικοποίηση της σχετικής νομολογίας, και αφορά σε όλους τους ευρωπαίους πολίτες και τις οικογένειές τους

⁴⁵ Άμεσοι είναι αυτοί που ευθέως επιτρέπουν μία δραστηριότητα μόνο για τους υπηκόους τους, οι έμμεσοι περιορισμοί συμπεριλαμβάνονται στην απαγόρευση αλλά σχετίζονται με διακρίσεις που παρακωλύουν όχι αυτή καθαυτή την εγκατάσταση αλλά τις συνοδευτικές συνθήκες εγκατάστασης, οι συγκαλυμμένοι περιορισμοί θέτουν προϋποθέσεις που οι ημεδαπές επιχειρήσεις αυτομάτως πληρούν ενώ οι εισερχόμενες κοινοτικές επιχειρήσεις καλούνται να εκπληρώσουν.

μέτρα που παρακωλύουν ή απαγορεύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης.

Σημειώνεται περαιτέρω ότι το Δικαστήριο μέσα από πληθώρα δικαστικών αποφάσεων έχει αποφανθεί σχετικά με το ότι στην ελευθερία εγκατάστασης αντίκειται και η απαγόρευση από κράτος μέλος προς τις ημεδαπές επιχειρήσεις να εγκαθίστανται σε άλλα κράτη μέλη. Δηλαδή στην ευρεία έννοια του όρου περιλαμβάνεται και η *ελευθερία αποδημίας* η οποία δεν επιτρέπεται να παραβιαστεί από κανένα κράτος μέλος γιατί αλλιώς τα δικαιώματα των άρθρων 43ΕΚεπ θα στερούντο πράγματι της ουσίας τους, μάλιστα δεν αίρεται το παράνομο της απαγόρευσης ούτε και αν το κράτος μέλος επικαλεστεί λόγους προστασίας την οικονομίας του.⁴⁶

Σε συνέπεια των ως άνω αναφερθέντων, κάθε φυσικό ή και νομικό πρόσωπο υπήκοος της Κοινότητας επιτρέπεται να δημιουργήσει εγκατάσταση σε άλλο κράτος μέλος με οποιαδήποτε μορφή, χωρίς να υπόκειται σε διαφορετικούς περιορισμούς από εκείνους στους οποίους υπόκειται κάθε υπήκοος του κράτους μέλους που υποδέχεται την εγκατάσταση αυτή.

III. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

III.i. Η έννοια της «υπηρεσίας»

Προτού αναλύσουμε τα βασικότερα σημεία της ελευθερίας αυτής κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε στην έννοια των «υπηρεσιών». Άλλωστε οι διατάξεις της Συνθήκης της ΕΚ για την ελευθερία κυκλοφορία υπηρεσιών έχουν ευρύτατη εμβέλεια εφαρμογής. Σύμφωνα με τη Συνθήκη θεωρούνται σαν παροχές υπηρεσιών εκείνες οι οποίες παρέχονται κανονικά έναντι αμοιβής εφόσον δεν ρυθμίζονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων και κεφαλαίων. Το άρθρο 50 ΣυνθΕΚ διευκρινίζει ότι οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών καλύπτουν όλες τις οικονομικές δραστηριότητες, ιδίως των βιομηχανικών, εμπορικών, και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων καθώς και των ελεύθερων επαγγελματιών.

Οι υπηρεσίες αποτελούν την κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης στην ΕΕ, γιατί αντιστοιχούν στο 70% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και των θέσεων εργασίας στα περισσότερα κράτη μέλη. Είναι επομένως ένα σημαντικό στοιχείο της καλής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς. Η απελευθέρωση τους βασιζόταν αρχικά στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, σύμφωνα με την οποία εάν μια υπηρεσία επιτρέπεται νόμιμα σε ένα κράτος μέλος θα πρέπει να μπορεί να διατίθεται και στους χρήστες των λοιπών κρατών μελών χωρίς να είναι αναγκαίο να πληρούνται οι λεπτομέρειες που θέτει η χώρα υποδοχής, εξαιρούμενων κυρίως όσων αφορούν στην προστασία των

⁴⁶ ΔΕΚ C 379/92, Daily Mail και General Trust, Συλλ. 1958, 5483

καταναλωτών.

Οι δραστηριότητες που εμπίπτουν στην έννοια της υπηρεσίας είναι περιορισμένης διάρκειας πρέπει δε να συνεπάγονται το πέραςμα των συνόρων υπό οποιαδήποτε μορφή, μπορεί δε να παρέχονται κατά προσωρινό τρόπο στη χώρα παροχής, υπό τις ίδιες συνθήκες τις οποίες η χώρα επιβάλλει στους υπηκόους της. Οι υπηρεσίες όμως οι οποίες παρέχονται στα πλαίσια μιας επιχειρησιακής σύμβασης έξω από τη χώρα εγκατάστασης μπορεί να είναι μακράς διάρκειας⁴⁷

Περιοριστικά ως προς την οριοθέτηση της έννοιας της υπηρεσίας λειτουργεί κατ' ουσία μόνο η αναφορά στη διάταξη του σχετικού άρθρου της Συνθήκης στην προϋπόθεση αμοιβής : «ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές που κατά κανόνα προσφέρονται αντί αμοιβής εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων»⁴⁸. Η έννοια της αμοιβής προσδιορίστηκε από το ΔΕΚ ως εξής : *η αμοιβή αποτελεί για την προσφερόμενη υπηρεσία «οικονομική αντιπαροχή», την οποία κατά κανόνα «προσδιορίζουν από κοινού ο παρέχων την υπηρεσία και ο αποδέκτης της».*

Η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών πρέπει να γίνεται νοητή ως οικονομική διασυνοριακή δραστηριότητα , η οποία επιχειρείται έναντι αμοιβής με στόχο κατά κύριο λόγο το κέρδος⁴⁹

III.ii. Τρόποι παροχής υπηρεσιών

Σύμφωνα με το γράμμα των διατάξεων της Συνθήκης η ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών συντελείται εφόσον συντρέχουν σωρευτικά δυο προϋποθέσεις: της ιθαγένειας όσον αφορά στον παρέχοντα και της κατοικίας/εγκατάστασης όσον αφορά από κοινού στον παρέχοντα και αποδέκτη. Συγκεκριμένα πρέπει ο παρέχων να είναι υπήκοος κράτους μέλους της Κοινότητας και η εγκατάστασή του να βρίσκεται σε κράτος μέλος της κοινότητας διαφορετικό από εκείνο της κατοικίας/εγκατάστασης του αποδέκτη της παροχής, άσχετα αν για την παροχή της υπηρεσίας μετακινείται ο παρέχων στη χώρα του αποδέκτη ή ο αποδέκτης στη χώρα του παρέχοντος ή σε περίπτωση που δεν υπάρχει καθόλου μετακίνηση των προσώπων αλλά μετακίνηση της ίδιας της υπηρεσίας.

Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών, εν είδει γενικής ρήτρας κοινοτικού δικαίου η οποία εξειδικεύεται σε διάφορες κοινοτικές ρυθμίσεις, είναι δυνατή υπό τέσσερεις μορφές: α) ο παρέχων την υπηρεσία μεταβαίνει στο κράτος του αποδέκτη για να δραστηριοποιηθεί εκεί προσωρινά-ενεργητική ελευθερία παροχής-.Ο τρόπος αυτός είναι η κλασική μορφή παροχής. Ο παρέχων δεν πρέπει να υποστεί εις βάρος του καμία

⁴⁷ Μούσης Νίκος (2003), σ.101επ

⁴⁸ Στον ΟΟΣΑ η έννοια της παροχής υπηρεσιών είναι διαφορετική

⁴⁹ ΔΕΚ υπ.293/83, Gravier, Συλλογή 1985, 593.

διακριτική μεταχείριση⁵⁰, β) ο αποδέκτης της υπηρεσίας μεταβαίνει στο κράτος του παρέχοντος για να δεχθεί εκεί τις υπηρεσίες του-παθητική ελευθερία παροχής υπηρεσιών- γ) ο αποδέκτης και ο παρέχων παραμένουν στις χώρες τους ενώ οι υπηρεσίες μόνο διαβαίνει τα σύνορα και δ)τόσο ο αποδέκτης όσο και ο παρέχων τις υπηρεσίες διαβαίνουν μαζί τα σύνορα για να ανταλλάξουν τις υπηρεσίες.

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης και σε αυτήν την περίπτωση καθίσταται αναγκαία προϋπόθεση της εφαρμογής και εξασφάλισης του θεμελιώδους αυτού άξονα της εσωτερικής αγοράς στην Κοινότητα, ήτοι της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Με την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τις υπηρεσίες της τόσο στο κράτος όπου έχει την έδρα της όσο και σε κράτος μέλος διαφορετικό.

III.iii. Το περιεχόμενο της ελευθερίας

Το περιεχόμενο της εν λόγω ελευθερίας είναι ίσως το μοναδικό που δεν έχει διευκρινιστεί από το σύνολο των κοινοτικών ελευθεριών με αντίστοιχη πληρότητα όπως οι λοιπές. Η ελευθερία παροχής δεν πρέπει να υπόκειται σε καμία διακριτική μεταχείριση αλλά ο παρέχων την υπηρεσία δικαιούται να την παρέχει με τους ίδιους όρους που απαιτούνται για τον ημεδαπό.

Σταθερά προσανατολισμένο προς αυτήν την ερμηνευτική προσέγγιση και το ΔΕΚ δέχεται ότι το άρθρο 49ΣυνθΕΚ επιβάλλει την εξάλειψη κάθε διακρίσεως σε βάρος του παρέχοντος υπηρεσίες λόγω ιθαγένειας αλλά και την κατάργηση κάθε περιορισμού έστω και αν αυτός εφαρμόζεται αδιακρίτως στους ημεδαπούς και σε αυτούς των άλλων κρατών μελών, οσάκις ο περιορισμός μπορεί να διακόψει ή να παρεμποδίσει κατ' άλλον τρόπο τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες⁵¹.

Σε επίπεδο κοινοτικής νομοθεσίας η Οδηγία 2006/123/ΕΚ για τις υπηρεσίες θεσμοθετεί ένα γενικό νομικό πλαίσιο που διευκολύνει την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών διατηρώντας ταυτόχρονα ένα υψηλό ποιοτικό επίπεδο υπηρεσιών.⁵² Τα κράτη μέλη συνήθιζαν να θέτουν πολλαπλά και ποικίλα εμπόδια στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών από υπηκόους άλλων κρατών μελών της Κοινότητας τα οποία δεν επέτρεπαν στους παρόχους υπηρεσιών να επεκτείνουν τις δραστηριότητες τους πέρα από τα εθνικά τους σύνορα ώστε να επωφεληθούν από την εσωτερική ενιαία αγορά. Τα εμπόδια αυτά στην εσωτερική αγορά των υπηρεσιών επηρέαζαν τόσο τους φορείς που επιθυμούσαν να παρέχουν υπηρεσίες σε άλλο κράτος μέλος καθιστούσαν δε δυσχερή την υλοποίηση του

⁵⁰ Το ίδιο το κοινοτικό δίκαιο ωστόσο είναι δυνατόν να προβλέπει κάποια ιδιαίτερη μεταχείριση του παρέχοντος την υπηρεσία για συγκεκριμένους λόγους

⁵¹ Παπαγιάννης (1999), σελ. 424

⁵² Μούσης Νίκος (2003)

οράματος της οικονομικής ολοκλήρωσης της Κοινότητας και της πλήρους απελευθέρωσης των υπηρεσιών. Έπρεπε συνεπώς να εξαλειφθούν και να παρασχεθεί στους αποδέκτες και στους παρόχους υπηρεσιών η ασφάλεια δικαίου την οποία χρειάζονται για να ασκήσουν στην πράξη την θεμελιώδη ελευθερία που κατοχυρώνεται με τη συνθήκη της ΕΚ.

Ως εκ τούτου στο αντικειμενικό πεδίο ισχύος των διατάξεων της Συνθήκης περί ελευθερίας παροχής υπηρεσιών δεν επιτρέπεται η εισαγωγή από τα κράτη μέλη περιορισμών εις βάρος των κοινοτικών αλλοδαπών αντιθέτως κάθε κράτος μέλος πρέπει να ανέχεται και να αντιμετωπίζει τη διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών από επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών με τρόπο που αντιμετωπίζει την παροχή υπηρεσιών από τις επιχειρήσεις που βρίσκονται μέσα σε αυτό το κράτος μέλος. Κάθε επιχείρηση μπορεί να διατηρεί την εγκατάσταση της σε κράτος μέλος και με πρακτορεία ή αντιπρόσωπους ή αλληλογραφία ή με ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας να παρέχει υπηρεσίες και προϊόντα σε άλλα κράτη μέλη.

Μέσα λοιπόν από τις κοινοτικές οδηγίες δόθηκε προτεραιότητα στην εξάλειψη των εμποδίων που εύκολα μπορούν να αρθούν και σε εκείνα τα οποία μπορούν να γίνουν αντικείμενο αξιολογήσεων, διαβούλευσης και εναρμόνισης για ειδικά ζητήματα, ώστε τα εθνικά κανονιστικά συστήματα που διέπουν τις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών να εκσυγχρονιστούν κατά τρόπο προοδευτικό και συντονισμένο με απώτερο στόχο την δημιουργία πραγματικής εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών.

IV. Ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών: Σύγκριση

Τόσο η ελευθερία εγκατάστασης όσο και η ελευθερία παροχής υπηρεσιών συνιστούν τους θεμέλιους λίθους στους οποίους έχει οικοδομηθεί η ενιαία αγορά στην Κοινότητα. Η ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών αλληλοσυνδέονται και αλληλοσυμπληρώνονται, αφού και οι δύο ελευθερίες αναφέρονται στην άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας, χωρίς την προϋπόθεση της ιθαγένειας. Οι δε βασικές διατάξεις τους έχουν αναγνωρισθεί ως *άμεσου αποτελέσματος*, τις οποίες οι κοινοτικοί υπήκοοι μπορούν να επικαλεσθούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων⁵³.

Οι διατάξεις για την παροχή υπηρεσιών αφορούν τις ίδιες *rationae materiae* δραστηριότητες όπως και οι διατάξεις για την εγκατάσταση, με κύρια διαφορά ότι οι διατάξεις για την παροχή υπηρεσιών επιτάσσουν την άμεση απελευθέρωση των συναλλαγών στις δραστηριότητες αυτές, ενώ τα άρθρα 43 επ περιορίζονται να θεσπίσουν την απελευθέρωση της εγκατάστασης του φυσικού ή νομικού προσώπου που θα συμβληθεί κατόπιν υπό την ιδιότητα του παρέχοντος στις ως άνω συναλλαγές.

⁵³ ΔΕΚ απόφαση της 21.06.1974, υπόθεση 2/74, Jean Reyners κατά Βελγικού κράτους, Συλλ. 1974, σελ.317 και ΔΕΚ απόφαση της 03.12.1974, υπόθεση 33/74, van Binsbergen, Συλλ.1974, σελ. 513

Τόσο η μία όσο και η άλλη προϋποθέτουν την διασφάλιση της ελευθερίας εισόδου και διαμονής, είναι όμως θέμα επιχειρηματικής τακτικής ποια από τις δυο μεθόδους θα προτιμηθεί. Η χωριστή, ωστόσο, ρύθμιση δεν είναι άνευ σημασίας εφόσον η εξήγησή της ερείδεται στην ανάγκη σταδιακής καταργήσεως των αρχικά πολλών και ποικίλων περιορισμών ώστε να καταστεί δυνατή η κατοχύρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας για οικονομικούς σκοπούς.⁵⁴

Οι περιορισμοί στην εγκατάσταση δεν τίθενται αφηρημένα και γενικά, αλλά κάθε φορά ενόψει των υπηρεσιών που ο αιτών την εγκατάσταση προτίθεται να παράσχει για αυτό και στην πράξη η κατάργηση των περιορισμών στην εγκατάσταση και στην παροχή υπηρεσιών έγινε από κοινού για κάθε οικονομική δραστηριότητα. Η αμεσότητα του αποτελέσματος αφορά κάθε επαγγελματική δραστηριότητα που ασκείται στο χώρο της Κοινότητας, ακόμα και σε περίπτωση απουσίας οδηγίας, δηλαδή τελικής δράσης των κοινοτικών οργάνων.

Επιπλέον οι διατάξεις για την ελευθερία εγκατάστασης και για την παροχή υπηρεσιών είναι όμοια διαρθρωμένες. Πρώτα δίδεται ο ορισμός της έννοιας της εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών αντίστοιχα. Εν συνεχεία προβλέπεται η αφενός σταδιακή αλλά προοδευτική κατάργηση των υφιστάμενων περιορισμών αφετέρου η απαγόρευση εισαγωγής νέων περιορισμών σε κάθε περίπτωση. Τέλος, το Συμβούλιο εξουσιοδοτείται και με τις μεν και με τις δε διατάξεις να εκδίδει γενικά προγράμματα για την κατάργηση των περιορισμών και οδηγίες για την εφαρμογή του προγράμματος. Κατ' αναλογία οι διατάξεις του κεφαλαίου για το δικαίωμα της εγκατάστασης που αφορούν στις εξαιρέσεις για λόγους δημόσιας τάξης⁵⁵, δημόσιας ασφάλειας⁵⁶ και δημόσιας υγείας, καθώς και σε αυτές όπου γίνεται λόγος για την εξομοίωση των εταιρειών με φυσικά πρόσωπα, εφαρμόζονται και στο κεφάλαιο περί ελευθερίας παροχής υπηρεσιών.

Υποστηρίχθηκε έτσι, ότι τα άρθρα 49επ επενεργούν άμεσα στην απελευθέρωση των οικονομικών συναλλαγών ενώ τα άρθρα 43επ έμμεσα. Μία άποψη όμως που δεν σημαίνει ότι η απελευθέρωση των υπηρεσιών είναι ανεπίτευκτη καθώς και ο

⁵⁴ Οι διατάξεις των άρθρων 52 και 59 παρ. 1 ΣυνΘΕΚ που κατοχυρώνουν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών και το δικαίωμα εγκατάστασης αναπτύσσουν άμεση ενέργεια δηλαδή δημιουργούν δικαιώματα των ιδιωτών υπηκόων των κρατών μελών ή των εταιρειών οι οποίοι δικαιούνται να τα επικαλούνται ενώπιον εθνικών δικαστηρίων ή διοικητικών αρχών τα οποία οφείλουν να τα προστατεύουν

⁵⁵ Η έννοια αυτή πρέπει να ερμηνεύεται στενά, ΔΕΚ 113/80 Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, Συλλ. 1981, 1625. Τα κράτη μέλη δεν έχουν απεριόριστη διακριτική ευχέρεια να επικαλούνται το δικαιολογητικό λόγο της δημόσιας τάξης αφού η επίκληση των λόγων δημόσιας τάξης υπόκειται σε έλεγχο εκ μέρους των κοινοτικών οργάνων. Ωστόσο, τα κράτη μέλη έχουν επαρκή διακριτική ευχέρεια δεδομένου ότι η έννοια της δημόσιας τάξης διαφοροποιείται ανάλογα με τον τόπο και το χρόνο και ανάλογα με την πολιτιστική ταυτότητα ενός κράτους μέλους.

⁵⁶ Συνήθως γίνεται επίκλησή της μαζί με το δικαιολογητικό λόγο της δημόσιας τάξης, ΔΕΚ Campus Oil, Συλλ. 1984, 2727. Η έννοια της δημόσιας ασφάλειας συμπεριλαμβάνει την υπόσταση και τις βασικές λειτουργίες του κράτους, το προστατευτικό σύστημα του κράτους, την οδική ασφάλεια, την προηγούμενη διοικητική έγκριση για την διαμετακόμιση στρατηγικού υλικού, τη διασφάλιση του συνεχούς εφοδιασμού με πετρελαϊκά προϊόντα. Η δημόσια ασφάλεια εξισώνεται με ό,τι είναι θεμελιώδους σημασίας για την ίδια την ύπαρξη μιας χώρας και όχι μόνο για την οικονομία αλλά και για την επιβίωση των θεσμών, δημοσίων υπηρεσιών και των κατοίκων του κράτους μέλους.

επαγγελματίας που είναι εγκατεστημένος σε άλλη χώρα, απολαύει επομένως της ελευθερίας εγκατάστασης, και ο αιτών άδεια παροχής υπηρεσιών μπορεί να απαιτηθεί από την κοινοτική χώρα προορισμού να πληρούν ορισμένες βασικές προϋποθέσεις ως προς τη γνώση, την εμπειρία, την οικονομική φερεγγυότητα κλπ για λόγους δημόσιας τάξης, ασφάλειας, υγείας⁵⁷. Αυτές οι προϋποθέσεις είναι πιο επιτακτικές όταν αιτείται μόνιμη εγκατάσταση παρά όταν αιτείται την άδεια παροχής υπηρεσιών.

Η εγκατάσταση, από την άλλη, είναι πολύ *ευρεία έννοια* εμπεριέχουσα την δυνατότητα ενός υπηκόου κράτους μέλους να συμμετέχει με **τρόπο σταθερό και συνεχή** στην οικονομική ζωή άλλου κράτους μέλους και να αποκομίζει συναφώς οφέλη, διευκολύνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την οικονομική και κοινωνική αλληλοδιείσδυση στο εσωτερικό της Κοινότητας σε ό,τι αφορά στον τομέα των μη μισθωτών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ υπήκοος κράτους μέλους ο οποίος κατά τρόπο σταθερό και συνεχή ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος απευθυνόμενος μεταξύ άλλων στους υπηκόους του κράτους αυτού υπάγεται στις διατάξεις που αφορούν στο δικαίωμα της εγκατάστασης και όχι της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών⁵⁸.

Ομοίως και στην ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής για «το Γενικό Συμφέρον στη Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία»⁵⁹ αναφέρεται σχετικά «*υπήκοος κράτους μέλους ο οποίος κατά σταθερό και συνεχή τρόπο ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος όπου με βάση την επαγγελματική του κατοικία απευθύνεται, μεταξύ άλλων, στους υπηκόους του κράτους αυτού, υπάγεται στις διατάξεις του κεφαλαίου που αφορά το δικαίωμα εγκατάστασης και όχι αυτού που αφορά στις υπηρεσίες*».

Ο προσωρινός χαρακτήρας⁶⁰ της άσκησης της δραστηριότητας του παρέχοντος υπηρεσία σε Κράτος μέλος άλλο εκείνου της εγκατάστασης είναι το στοιχείο εκείνο που διαφοροποιεί κατεξοχήν την παροχή υπηρεσιών από την εγκατάσταση.⁶¹ Κρίθηκε ότι η προσωρινότητα δεν εξαρτάται μόνο από τη διάρκεια της παροχής αλλά και από τη συχνότητα, περιοδικότητα και τη συνέχεια που εμφανίζει η δραστηριότητα του παρέχοντος στο Κράτος μέλος της παροχής⁶². Αν στο κράτος μέλος υποδοχής ο παρέχων

⁵⁷ Ταγαράς (2002),σελ.145επ.

⁵⁸ ΔΕΚ C-55/94, Gebhard, Συλλογή 1995, σ. I-4165

⁵⁹ SEC 1997-1193

⁶⁰ Βλ.σχετ. Υπόθεση C 513/04 Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας

⁶¹ Ταγαράς (2002), σελ. 105

⁶² Το καθοριστικό στοιχείο για την οριοθέτηση των αντίστοιχων πεδίων εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης που κατοχυρώνουν τις δυο αυτές θεμελιώδεις ελευθερίες είναι το ζήτημα αν ο συγκεκριμένος επιχειρηματίας είναι εγκατεστημένος ή όχι στο κράτος μέλος εντός του οποίου παρέχει την εν λόγω υπηρεσία (το κράτος μέλος

να διαθέτει και κάποια υποδομή και ασκεί εκεί την επαγγελματική του δραστηριότητα κατά τρόπο σταθερό και συνεχή υπάγεται στις διατάξεις για την εγκατάσταση.⁶³

Ομοίως με την πρόβλεψη των άρθρων της Συνθήκης και οι αποφάσεις του ΔΕΚ που αφορούν στους δυο αυτούς θεμέλιους λίθους της οικοδόμησης της ενιαίας αγοράς, δεν επιτρέπουν την εισαγωγή ούτε καν τη διατήρηση περιορισμών εις βάρος των κοινοτικών αλλοδαπών φυσικών ή νομικών προσώπων παρά τις ιδιοτυπίες που κυρίως ορισμένες υπηρεσίες παρουσιάζουν και μπορούν να δικαιολογούν ειδικές απαιτήσεις και περιορισμούς⁶⁴. Το δικαστήριο έθεσε όμως όρια στους θεμιτούς αυτούς περιορισμούς με αποτέλεσμα να είναι δυνατή η επίκλησή τους μόνο εφόσον δικαιολογούνται από λόγους επιτακτικούς γενικού συμφέροντος και εφόσον ισχύουν για όλα τα πρόσωπα και τοις επιχειρήσεις που δρουν στην επικράτεια του κράτους προορισμού. Θέτει δε την επιπρόσθετη προϋπόθεση να μην έχει ληφθεί το γενικό συμφέρον υπόψη από τις διατάξεις στις οποίες υπάγεται ο παρέχων τις υπηρεσίες στο κράτος στο οποίο είναι εγκατεστημένος.

Στο θέμα όμως των περιορισμών στις κοινοτικές ελευθερίες θα αναφερθούμε εκτενέστερα στο κεφάλαιο περί γενικού συμφέροντος κατωτέρω.

V. Ελεύθερη εγκατάσταση και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων

V.1 Τα υποκείμενα της ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς

Σε μια προσπάθεια συστηματοποίησης της ύλης των εκδοθεισών Οδηγιών της κοινοτικής νομοθεσίας καταλήγουμε στην κατηγοριοποίηση των διατάξεων τους ανάλογα με το καθεστώς της βασικής ελευθερίας που θεσμοθετούν και εξυπηρετούν. Έτσι στη συνέχεια θα ασχοληθούμε με τις διατάξεις εκείνες που αφορούν καταρχήν την ελευθερία εγκατάστασης και εν συνεχεία την ελευθερία παροχής υπηρεσιών⁶⁵.

υποδοχής). Αν στο κράτος αυτό έχει εγκατάσταση, κύρια ή δευτερεύουσα, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της αρχής της ελευθερίας εγκαταστάσεως κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ. Στην αντίθετη περίπτωση, πρέπει να θεωρηθεί ως «παρέχων διασυννοριακάς υπηρεσίες» και καλύπτεται από την αρχή της προβλεπόμενης στο άρθρο 49 ΕΚ ελεύθερης παροχής υπηρεσιών

⁶³ Το ΔΕΚ απεφάνθη στην περίπτωση του Gebhard ότι ο προσωρινός χαρακτήρας της παροχής υπηρεσιών που προβλέπεται από το άρθρο 60 της Συνθήκης της ΕΚ (50 εδ.γ) πρέπει να εκτιμηθεί σε σχέση με τη διάρκειά του, τη συχνότητά του, την περιοδικότητά του και τη συνέχειά του.

⁶⁴ ΔΕΚ 110/78, 111/78 για γραφεία ευρέσεως εργασίας, Συλλ. 1979,35

⁶⁵ Άρθρα 43-30 ΣυνθΕΚ

Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητο για να σχηματιστεί ολοκληρωμένη εικόνα των ζητημάτων που θα θίξουμε στη συνέχεια να παρασχεθούν οι αναγκαίες διευκρινίσεις για τα πρόσωπα που αφορούν οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία και παροχή υπηρεσιών καθώς και η ελεύθερη άσκηση του δικαιώματος εγκατάστασης. Αναφερόμαστε φυσικά στα πιστωτικά ιδρύματα και τα θυγατρικά τους χρηματοδοτικά ιδρύματα που αποτελούν τα υποκείμενα της ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς. Περαιτέρω θα αναφερθούμε συνοπτικά στις τραπεζικές δραστηριότητες ή υπηρεσίες που συνιστούν το ειδικότερο αντικείμενο τους.

Ειδικότερα:

Τα πιστωτικά ιδρύματα

Η ενιαία τραπεζική αγορά είναι καταρχήν ανοικτή αγορά σε κάθε τραπεζική επιχείρηση που επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί εντός αυτής. Εκάστοτε τραπεζική επιχείρηση αντιμετωπίζεται ως «υπήκοος», κατά τις διατάξεις των άρθρων 43 και 49 Συν8ΕΚ, ενός κράτους μέλους. Η μεν Οδηγία 2000/12/ΕΚ της αποδίδει τον «αφηρημένο» εννοιολογικά, γενικό, υπερεθνικό όρο, «πιστωτικό οργανισμό»⁶⁶. Ως «πιστωτικό ίδρυμα»⁶⁷ χαρακτηρίζεται η επιχείρηση, της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση πιστώσεων για ίδιο λογαριασμό (άρθρο 1 παρ. 1 Οδηγίας). Εξαιρούνται μόνον από το εύρος εφαρμογής της οδηγίας —συνεπώς, και από την ενιαία αγορά— διάφοροι, πιστωτικής φύσεως, Οργανισμοί των Κρατών μελών, που είναι φορείς δημόσιας εξουσίας ή αυτοτελείς δημόσιες υπηρεσίες ή έχουν ειδικό δημόσιο σκοπό και κατονομάζονται ρητά στην παράγραφο 2 του άρθρου 1 της οδηγίας. Για λόγους αποφυγής στρέβλωσης του ανταγωνισμού μεταξύ τραπεζών και των ιδρυμάτων, που εκδίδουν κατά αποκλειστικότητα ηλεκτρονικό χρήμα, το οποίο λειτουργεί, όπως οι λογαριασμοί καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων, η οδηγία 2000/28/ΕΚ, τροποποιώντας την 2000/12/ΕΚ, ενέταξε στην κατηγορία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος», τα οποία ρυθμίζονται ειδικά από τις διατάξεις της οδηγίας 2000/46/ΕΚ.⁶⁸

Η νομική φύση των «πιστωτικών ιδρυμάτων» δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια

⁶⁶ Κατά μία άποψη ο όρος αποδόθηκε εσφαλμένα στο ελληνόγλωσσο κείμενο της οδηγίας και υιοθετήθηκε και από τον εναρμονιστικό ελληνικό νόμο 2076/92 ως «πιστωτικό ίδρυμα»

⁶⁷ Η Οδηγία 77/780/ΕΚ καθιέρωσε πρώτη το βασικό ορισμό της έννοιας του πιστωτικού ιδρύματος

⁶⁸ Έτσι, τα μεν αμιγή ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος που δεν ασκούν άλλες τραπεζικές δραστηριότητες, ρυθμίζονται από τις διατάξεις των οδηγιών 91/308/ΕΟΚ και 2000/12/ΕΚ, πλην των άρθρων 14-51 (περί των τεχνικών μέσων προληπτικής εποπτείας) και των άρθρων 5, 11, [3, 19, 20 παρ. 7, 51 και 59 της τελευταίας, για τα πιστωτικά ιδρύματα. Τα δε πιστωτικά ιδρύματα, που πέραν των δραστηριοτήτων της αποδοχής καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων εκδίδουν μέσα πληρωμής υπό μορφή ηλεκτρονικού χρήματος υπόκεινται στις διατάξεις του άρθρου 3 της οδηγίας 2000/46/ΕΚ, ως προς τη δυνατότητα εξαργύρωσης του ηλεκτρονικού χρήματος από τον κομιστή του

στην οδηγία. Από την διατύπωση, ωστόσο, της παραγράφου I του άρθρου 5, όπου γίνεται αναφορά σε «χωριστά ίδια κεφάλαια⁶⁹» του πιστωτικού ιδρύματος, προκύπτει ότι η νομική τους φύση προϋποθέτει σαφή διαχωρισμό της περιουσίας του «ιδρύματος» από την ατομική περιουσία των συμμετεχόντων στο ίδρυμα. Αποκλείονται, με την ερμηνεία αυτή, οι ατομικές επιχειρήσεις και οι εταιρίες, τύπου ελληνικής αστικής εταιρίας. Πιστωτικά ιδρύματα μπορούν να είναι μόνον νομικά πρόσωπα ή άλλες ενώσεις προσώπων, με κάποιας μορφής ικανότητα δικαίου, επαρκή για την ανάδειξη τους σε αυτοτελείς φορείς περιουσιακών δικαιωμάτων.

Τα ως άνω πιστωτικά ιδρύματα μπορούν να ασκήσουν τις δραστηριότητές τους σε όλα τα κράτη μέλη, εφόσον⁷⁰ (α) έχουν αποκτήσει «άδεια⁷¹» σε ένα οποιοδήποτε κράτος μέλος, έχοντας εκπληρώσει τις ελάχιστες προϋποθέσεις και τηρήσει τη διαδικασία, που οι διατάξεις της οδηγίας προβλέπουν (αρχή της ενιαίας άδειας, single license principle)⁷², (β) οι δραστηριότητες, που πρόκειται να ασκήσουν και σε άλλα Κράτη μέλη, είναι εξ εκείνων, που απαριθμούνται περιοριστικά στην οδηγία, και καλύπτονται από την χορηγηθείσα άδεια, και (γ) εποπτεύονται από τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους (αρχή της εποπτείας από τη χώρα προέλευσης,) (άρθρο 18 οδηγίας). Υλοποιούνται, έτσι, εξειδικευόμενες, οι αρχές της αμοιβαίας αναγνώρισης και της ελάχιστης, επαρκούς εναρμόνισης, που απετέλεσαν διακήρυξη της λευκής βίβλου.

Vii. Τα αντικείμενα της ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς (τραπεζικές δραστηριότητες)

⁶⁹ Προς το σκοπό άρσεως της αοριστίας του όρου ίδια κεφάλαια ο οποίος αναδεικνύεται ουσιώδους σημασίας για την αξιόπιστη και φερέγγυα λειτουργία ενός πιστωτικού ιδρύματος, ο κοινοτικός νομοθέτης προβαίνει στα άρθρα 34-39 της 2000/12/EK σε μία εκτενή αναφορά των στοιχείων που τα συγκροτούν. Τα ίδια κεφάλαια πρέπει να βρίσκονται στην ελεύθερη διάθεση του πιστωτικού ιδρύματος για την κάλυψη συνήθων τραπεζικών κινδύνων.

⁷⁰ Ψυχομάνης (2006), σελ.53επ

⁷¹ Ως άδεια εννοείται οποιαδήποτε μορφής πράξη άσκησης δημόσιας εξουσίας από αρμόδια αρχή που είναι εξουσιοδοτημένη να ελέγχει τα πιστωτικά ιδρύματα σε ένα κράτος μέλος, με την οποία παρέχεται η εξουσία για την άσκηση της δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος. Το πιστωτικό ίδρυμα προκειμένου να ασκήσει τις δραστηριότητες του σε οποιοδήποτε κράτος μέλος χρειάζεται να λάβει άδεια λειτουργίας από το εποπτικό όργανο ενός κράτους μέλους και να καλύπτει αυτή η άδεια τις δραστηριότητες που επιθυμεί να αναπτύξει στο οποιοδήποτε κράτος μέλος αλλά και να υπάγεται στην εποπτεία του κράτους καταγωγής του. Σε γενικές γραμμές για να αποκτήσει το πιστωτικό ίδρυμα άδεια λειτουργίας ώστε να μπορεί να εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος πρέπει να τηρούνται οι κατωτέρω προϋποθέσεις: 1. Να καταβάλει ένα αρχικό κεφάλαιο που να μην είναι μικρότερο από πέντε εκατομμύρια ECU και 2. Να γνωστοποιηθούν ονόματα των υπευθύνων που θα ελέγχουν το πιστωτικό ίδρυμα. Ορίζει δε το άρθρο 5 της Οδηγίας ότι οι αρμόδιες αρχές του κράτους δεν χορηγούν άδεια λειτουργίας σε ένα πιστωτικό ίδρυμα αν δεν τους έχει προηγουμένως ανακοινωθεί η ταυτότητα των μετόχων ή εταίρων και εν γένει των φυσικών ή νομικών προσώπων που κατέχουν ειδική συμμετοχή και το ποσό αυτής. Οι αρμόδιες αρχές κρίνουν την ποιότητα των εν λόγω μετόχων ή και εταίρων και δεν χορηγούν άδεια λειτουργίας παρά μόνο αν εξασφαλιστεί η συνετή και υγιής διαχείριση του πιστωτικού ιδρύματος.

⁷² Γεωργακόπουλος (1999), σελ.207

Ως αντικείμενα της ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς νοούνται οι τραπεζικές δραστηριότητες που μπορούν να ασκούνται ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών της ΕΚ από τα πρόσωπα- πιστωτικά και θυγατρικά τους χρηματοδοτικά ιδρύματα – τα οποία πληρούν τις ίδιες προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας και τηρούν ενιαία διαδικασία δράσης. Οι δραστηριότητες αυτές απαριθμούνται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 2000/12/ΕΚ και απολαμβάνουν αμοιβαίας αναγνώρισης.

Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι η άσκηση δραστηριοτήτων που δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο ή η άσκηση δραστηριοτήτων από ιδρύματα χωρίς άδεια πιστωτικού ιδρύματος από το κράτος μέλος καταγωγής είναι δυνατή υπό το καθεστώς της ελευθερίας εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις της Οδηγίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις λοιπόν το κράτος μέλος υποδοχής έχει τη δυνατότητα να επιβάλλει την τήρηση της ειδικής εθνικής του νομοθεσίας εφόσον οι διατάξεις του συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο και έχουν θεσπιστεί για λόγους γενικού συμφέροντος.

Η απαρίθμηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων στο παράρτημα Ι της Οδηγίας ⁷³είναι περιοριστική, ⁷⁴ έχει δε ως εξής:

1. Αποδοχή καταθέσεων
2. Χορήγηση πιστώσεων⁷⁵
3. Χρηματοδοτική μίσθωση (leasing)
4. Υπηρεσίες μεταβίβασης χρήματος («Money transmission services» και όχι ακριβώς «πράξεις πληρωμής», όπως κατά το ελληνικό κείμενο).
5. Έκδοση και διαχείριση μέσων πληρωμής (πιστωτικών καρτών, ταξιδιωτικών επιταγών και τραπεζικών επιταγών).
6. Εγγυήσεις και αναλήψεις υποχρεώσεων
7. Εμπορική δραστηριότητα (Trading — όχι ακριβώς «Συναλλαγές», όπως στο ελληνικό κείμενο) για ίδιο λογαριασμό ή κατ' εντολήν — ή «για λογαριασμό», όπως αναφέρεται στο ελληνικό κείμενο -της πελατείας σε:

⁷³ Οδηγία 2000/12/ΕΚ, L 126/1 της 26/05/2000

⁷⁴ Η διεύθυνση του καταλόγου ή η προσαρμογή της ορολογίας του προς τις απαιτήσεις των εξελίξεων στις χρηματοπιστωτικές αγορές γίνεται από την Επιτροπή κατά άρθρο 60 της Οδηγίας με την διαδικασία των άρθρων 5, 7-8 της Απόφασης 1999/4687/ΕΚ του Συμβουλίου.

⁷⁵ Περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων : η καταναλωτική πίστη, η ενυπόθηκη πίστη, πράξεις αναδόχου εισπράξεως απαιτήσεων (factoring) με ή χωρίς δικαίωμα αναγωγής, η χρηματοδότηση εμπορικών συναλλαγών

α) μέσα της χρηματαγοράς (επιταγές, συναλλαγματικές — ή «γραμμάτια», όπως στο ελληνικό κείμενο, πιστοποιητικά καταθέσεων —όχι ακριβώς «ομόλογα καταθέσεων»— κ.λ.π.).

β) πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων (όχι ακριβώς «αγορές συναλλάγματος», όπως στο ελληνικό κείμενο)

γ) πράξεις επί Προθεσμία (“financial futures”) ή με δικαίωμα προαιρέσεως («option») (όχι ακριβώς «χρηματοδοτικούς τίτλους επί προθεσμία ή με δικαίωμα επιλογής», όπως στο ελληνικό κείμενο)

δ) μέσα επί τιμών συναλλάγματος και επιτοκίων (όχι ακριβώς «μέσα σχετικά με συνάλλαγμα και επιτόκια», όπως στο ελληνικό κείμενο).

ε) πράξεις επί τίτλων (αξιογράφων ή σε «κινητές αξίες», κατά το ελληνικό κείμενο)

8. Συμμετοχές σε εκδόσεις τίτλων και παροχή συναφών υπηρεσιών.

9. Παροχή συμβουλών σε επιχειρήσεις, όσον αφορά τη διάρθρωση του κεφαλαίου, τη βιομηχανική στρατηγική και συναφή θέματα και συμβουλών και υπηρεσιών στον τομέα της συγχώνευσης και της εξαγοράς επιχειρήσεων

10. Πράξεις χρηματομεσίτη στη διατραπεζική αγορά

11. Διαχείριση χαρτοφυλακίου και συμβουλευτική καθοδήγηση

12. Φύλαξη και διαχείριση κινητών αξιών (τίτλων)

13. Εμπορικές πληροφορίες

14. Εκμίσθωση θυρίδων

Περαιτέρω, για να αναπτυχθούν οι δραστηριότητες αυτές από ένα κοινοτικό πιστωτικό ίδρυμα στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους χωρίς εγκατάσταση στο κράτος αυτό, οι διατάξεις της 2000/12/EK απαιτούν :

- Το πιστωτικό ίδρυμα να έχει λάβει άδεια λειτουργίας και να εποπτεύεται από την αρμόδια αρχή ενός κράτους μέλους. Από τη στιγμή που το πιστωτικό ίδρυμα λάβει άδεια λειτουργίας μπορεί να ασκήσει τις δραστηριότητές του όχι μόνο στα εδαφικά όρια του κράτους μέλους που την παραχώρησε αλλά και εκτός των ορίων αυτών
- Οι δραστηριότητες που πρόκειται να ασκήσει στη χώρα υποδοχής να καλύπτονται από την άδειά του.

- Να γνωστοποιήσει το πιστωτικό ίδρυμα στην αρμόδια αρχή του κράτους καταγωγής τις δραστηριότητες που πρόκειται να ασκήσει στο άλλο κράτος μέλος. Η δε αρμόδια αρχή να κοινοποιήσει τη γνωστοποίηση στην αντίστοιχη αρχή του κράτους υποδοχής εντός μηνός από την παραλαβή της.⁷⁶
- Το πιστωτικό ίδρυμα να τηρεί τις νομικές διατάξεις που έχει θεσπίσει η αρμόδια αρχή του κράτους μέλος υποδοχής στα πλαίσια των παρασχεθεισών με τις τραπεζικές οδηγίες αρμοδιοτήτων της καθώς επίσης και τις διατάξεις που έχουν θεσπιστεί για λόγους γενικού συμφέροντος⁷⁷

Σημειώνεται δε ότι η διαφήμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών επιτρέπεται δια παντός μέσου στο κράτος υποδοχής αρκεί να μην παραβιάζει τις διατάξεις που έχουν θεσπιστεί για λόγους γενικού συμφέροντος.

V.iii. Η κατοχύρωση στην ευρωπαϊκή τραπεζική αγορά των ελευθεριών της εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών

V.iii.i. Οι κοινοτικές οδηγίες που αποτέλεσαν θεμέλιες βάσεις της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων

Από τις διατάξεις που θεσπίστηκαν και αποτέλεσαν τις θεσμικές βάσεις της ευρωπαϊκής τραπεζικής ενοποίησης αποβλέποντας στο συντονισμό των εθνικών οικονομιών των κρατών μελών, εκείνες που διαδραμάτισαν και ως σήμερα εξακολουθούν να παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εδραίωση ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς είναι οι αναφερόμενες στην ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών. Άλλωστε, η διάταξη του άρθρου 43ΣυνθΕΚ που ρητά αναγνωρίζει την ελευθερία εγκατάστασης, αναφέρεται στις κοινοτικές εταιρείες του αρ. 48ΣυνθΕΚ μεταξύ των οποίων εντάσσονται και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

⁷⁶ Συγκεκριμένα κάθε πιστωτικό ίδρυμα στην ευρωπαϊκή κοινότητα που επιθυμεί να ιδρύσει υποκατάστημα, προβαίνει σε σχετική γνωστοποίηση στην αρμόδια αρχή της χώρας όπου βρίσκεται η έδρα του. Η γνωστοποίηση αυτή πρέπει να συνοδεύεται με ορισμένες απαραίτητες πληροφορίες: το κράτος μέλος όπου θα ιδρυθεί το υποκατάστημα, το πρόγραμμα των δραστηριοτήτων στο οποίο πρέπει να αναγράφεται οπωσδήποτε το είδος των εργασιών που θα ασκήσει το υποκατάστημα, η διεύθυνση του στην οποία θα ζητούνται τα έγγραφα και τα ονόματα των υπεύθυνων για τη διεύθυνση του υποκαταστήματος. Η αρμόδια αρχή του κράτους καταγωγής ανακοινώνει τις ανωτέρω πληροφορίες στην αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής και ενημερώνει σχετικά το ενδιαφερόμενο πιστωτικό ίδρυμα. Επίσης πρέπει να ανακοινωθούν στο κράτος μέλος υποδοχής το ύψος των ιδίων κεφαλαίων, ο συντελεστής φερεγγυότητας και αναλυτικές πληροφορίες για το σύστημα εγγύησης καταθέσεων αλλά και για τα πρόσωπα που θα ελέγχουν το πιστωτικό ίδρυμα. Η αξιολόγηση του συντελεστή και ο έλεγχος της καταλληλότητας των προσώπων που ελέγχουν το υποκατάστημα αποσκοπούν στην προστασία των καταναλωτών αλλά και στην εξασφάλιση υγιούς και συνετής διαχείρισης του πιστωτικού ιδρύματος.

⁷⁷ Πριν το υποκατάστημα αρχίσει να λειτουργεί η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής έχει προθεσμία δύο μηνών από την παραλαβή της ως άνω ανακοίνωσης για να οργανώσει την εποπτεία του και για να γνωστοποιήσει τις προϋποθέσεις από τις οποίες για λόγους δημοσίου συμφέροντος οι δραστηριότητες του υποκαταστήματος πρέπει να ασκούνται μέσα στο κράτος μέλος υποδοχής. Από τη στιγμή που το υποκατάστημα λάβει τη σχετική ανακοίνωση από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής ή, σε περίπτωση σιωπής της, μόλις λήξει η παραπάνω δίμηνη προθεσμία, μπορεί να εγκατασταθεί και να αρχίσει τις εργασίες του. (βλ. και άρθρο 16 89/646/ΕΚ)

Με δεδομένη, όμως, τη σημασία και του θεσμικού ρόλου των πιστωτικών ιδρυμάτων στην οικονομία αλλά και της πολιτικής βούλησης για ακριβή ρύθμιση των προβληματικών που αναφέρονται, ο κοινοτικός νομοθέτης αν και μπορούσε να αναγάγει τα πιστωτικά ιδρύματα στις γενικές διατάξεις των άρθρων 43επ. και 49επ. ΣυνΘΕΚ όσον αφορά στην ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών στα πλαίσια πραγματοποίησης της οικονομικής ενοποίησης, θέσπισε συγκεκριμένες Οδηγίες, υποδηλώνοντας έτσι την ανάγκη να υπάρχει σταθερή αναφοράς σε συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο και όχι στις γενικές ρήτρες των διατάξεων της ΣυνΘΕΚ ⁷⁸. Έτσι πλέον οι παραπάνω γενικές διατάξεις της ΣυνΘΕΚ περί της ελευθερίας εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών αποκτούν συμπληρωματικό ρόλο σε περίπτωση που οι ειδικότερες Οδηγίες δεν μπορούν να επιλύσουν κάποια συγκεκριμένη προβληματική⁷⁹.

Οι Οδηγίες που αναφερθήκαν σε παραπάνω κεφάλαιο ρυθμίζουν κατά τρόπο αποτελεσματικό και εναρμονισμένο την λειτουργία και τον έλεγχο των πιστωτικών ιδρυμάτων στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο. Οι οδηγίες όμως που θωρακίζουν, εξειδικεύουν και συνάμα οριοθετούν την ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων είναι κατά σειρά η Πρώτη Τραπεζική Οδηγία 77/782/ΕΟΚ, η Δεύτερη Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία 89/646/ΕΟΚ και η οδηγία 2000/12/ΕΚ.

Αυτό που επιτεύχθηκε μέσα από τις Οδηγίες αυτές ήταν η καθιέρωση της αρχής της ελάχιστης εναρμόνισης ώστε μέσω της σταδιακής προσέγγιση των οικονομικών πολιτικών των μετεχόντων κρατών μελών, με σεβασμό στις εθνικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες του κάθε κράτους μέλους να επέλθει δικαιική ενοποίηση με ισοδύναμες και ισάξιες ρυθμίσεις και να δημιουργηθούν περαιτέρω οι όροι της ευρύτερης κοινωνικής και τελικά πολιτικής όσμωσης.⁸⁰

Στη συνέχεια παραθέτουμε συνοπτικά τη συμβολή των Οδηγιών 77/780/ΕΚ, 89/646/ΕΚ και 2000/12/ΕΚ όπως τροποποιήθηκε από την 2000/28/ΕΚ στην άρση των εμποδίων στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και εγκατάσταση των πιστωτικών ιδρυμάτων.

V.iii.ii. Η Οδηγία 77/780/ΕΟΚ⁸¹

Η Οδηγία όπως ορίζει και ο τίτλος της αφορά στον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν στην ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος. Μέσω αυτής τέθηκαν οι βάσεις για την εμπέδωση του δικαιώματος εγκατάστασης των υποκαταστημάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων αλλά

⁷⁸ Ψυχομάνης 2006,σελ.98επ

⁷⁹Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου,(2001),σ.16

⁸⁰ Δουβλής (2003),σελ.107

⁸¹ Πρώτη Τραπεζική Οδηγία

και οι βάσεις για τη συντονισμένη εναρμόνιση του τραπεζικού δικαίου αδειοδότησης και εποπτείας⁸². Η εν λόγω οδηγία ρύθμισε την άσκηση των πιστωτικών δραστηριοτήτων από ιδρύματα που έχουν την έδρα τους σε ένα από τα κράτη μέλη και υποκαταστήματα σε άλλες κοινοτικές χώρες όπως και από πιστωτικά ιδρύματα με έδρα εκτός Κοινότητας, τα οποία διατηρούν υποκαταστήματα στον κοινοτικό χώρο. Περαιτέρω, οριοθέτησε την ελευθερία αυτή από τα εποπτικά όργανα των κρατών μελών (εποπτεία δραστηριότητας).

Η Οδηγία 77/780/ΕΚ μέσα από τις διατάξεις της σχετικά με την καθιέρωση άδειας λειτουργίας συνέβαλε στην άρση και των τελευταίων περιορισμών στην ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της καθιέρωσης μίας άδειας που αμοιβαία αναγνωρίζεται σε όλα τα Κράτη μέλη⁸³. Η αρχική, δηλαδή, άδεια από το κράτος καταγωγής είναι και η μοναδική και αναγνωρίζεται από τα υπόλοιπα κράτη υποδοχής των εγκατεστημένων υποκαταστημάτων και προσφέρει αυτόματη διασυννοιακή βάση στην κοινοτική αγορά προκειμένου να ασκηθεί μέσω αυτής την ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών το πιστωτικό ίδρυμα⁸⁴. Ως εκ τούτου, καθιερώθηκε και συνάμα διευκολύνθηκε το δικαίωμα της πρόσβασης σε ολόκληρη την εσωτερική κοινοτική αγορά με την δυνατότητα εγκατάστασης σε κράτος μέλος με υποκατάστημα ή της απευθείας παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση, χωρίς την προϋπόθεση προηγούμενης διοικητικής άδειας από το κράτος υποδοχής ώστε η ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών να μην εξαρτάται πλέον από καμία διοικητική αποδοχή και πράξη έγκρισης που θα παρασχεθεί από το κράτος μέλος υποδοχής και χωρίς να υφίσταται υποχρέωση καταβολής προικώου⁸⁵ κεφαλαίου.

Επίσης θεσμοθετήθηκε μέσα από τις διατάξεις της Οδηγίας η αποτελεσματική διενέργεια της εποπτείας μέσα από την ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των εποπτικών αρχών των κρατών μελών καταγωγής και υποδοχής σε θέματα καθημερινής λειτουργίας και πρακτικής των πιστωτικών ιδρυμάτων, ώστε να αποφεύγεται η ανάληψη ελέγχου νευραλγικών τομέων ενός πιστωτικού ιδρύματος από πρόσωπα ακατάλληλα που μπορούν να αυξήσουν τον κίνδυνο σύγκρουσης συμφερόντων ,μεταξύ των μετόχων και των κατά τεκμήριο συμφερόντων των καταθετών και να ασκούν τις τραπεζικές δραστηριότητες κατά τρόπο που δεν συμβαδίζει με την προστασία του γενικού συμφέροντος.

Βέβαια δεν πρέπει να αποσιωπήσουμε την εισαγωγή και την καθιέρωση της αρχής της αμοιβαιότητας όσον αφορά στα πιστωτικά ιδρύματα που προέρχονται από τρίτες

⁸² Ζαββός ΔΕΕΤ Α΄Β΄ Τριμηνιαία 1988

⁸³ Τσουτσουβά, ΔΕΕΤ Γ Τριμηνιαία, 1991

⁸⁴ Ζαββός ΔΕΕΤ Α΄Β΄ Τριμηνιαία, 1988

⁸⁵ Σημειώνεται ότι μέχρι την έναρξη ισχύος των διατάξεων εφαρμογής της οδηγίας τα κράτη μέλη υποδοχής δεν μπορούσαν να απαιτούν, ως όρο για τη χορήγηση της άδειας λειτουργίας σε υποκαταστήματα των πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν λάβει άδεια λειτουργίας σε άλλα κράτη μέλη, αρχικό προικώο κεφάλαιο ανώτερο από το 50% του αρχικού κεφαλαίου που απαιτείτο από τις εθνικές διατάξεις για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας σε ομοειδές πιστωτικό ίδρυμα

χώρες, εκτός της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Η ρήτρα της αμοιβαιότητας⁸⁶ αφορά στους όρους υπό τους οποίους χορηγείται η άδεια λειτουργίας σε πιστωτικό ίδρυμα του οποίου η μητρική επιχείρηση διέπεται από τη νομοθεσία τρίτης χώρας, καλύπτει δε τις περιπτώσεις όπου μια τέτοια επιχείρηση αποκτά συμμετοχή σε πιστωτικό ίδρυμα της Κοινότητας.⁸⁷ Έτσι αντιμετωπίζονται ως κοινοτικά τα πιστωτικά ιδρύματα από τρίτες χώρες που λαμβάνουν άδεια λειτουργίας στην ενιαία αγορά, και πλέον αυτά θα μπορούν να εγκαταστήσουν σε άλλα κράτη μέλη υποκαταστήματα,

Η συγκεκριμένη Οδηγία παρείχε τα εχέγγυα της άρσης περιορισμών ως προς την δυνατότητα εγκατάστασης των πιστωτικών ιδρυμάτων μέσα στην εσωτερική αγορά. Παράλληλα ενοποίησε για πρώτη φορά τις προϋποθέσεις εγκατάστασης κατά τρόπο που ανάγκασε τα κράτη μέλη να αξιολογούν τις ίδιες περιπτώσεις με ίδια κριτήρια, προκειμένου να μην υπονομεύουν την εύρυθμη λειτουργία του ανταγωνισμού και να κατοχυρώνουν την ελεύθερη εγκατάσταση πέραν των στενών εθνικών ορίων.

Πάρα τη σημαντική προσπάθεια για απελευθέρωση των δραστηριοτήτων των πιστωτικών ιδρυμάτων με την καθιέρωση των ως άνω καινοτομιών, η Οδηγία παρουσίασε αρκετά μειονεκτήματα. Πρωταρχικό μειονέκτημα ήταν πως για να εγκατασταθεί ένα πιστωτικό ίδρυμα σε κράτος μέλος έπρεπε ζητήσει εκ νέου την χορήγηση αδείας, είτε να εγκατασταθεί μέσω θυγατρικής του είτε μέσω υποκαταστήματος.

Περαιτέρω το πιστωτικό Ίδρυμα που επιθυμούσε να εγκαταστήσει υποκατάστημα σε άλλο Κράτος μέλος έπρεπε να καταθέσει ένα σημαντικό κεφάλαιο, προκειμένου να πληροί την προϋπόθεση των επαρκών και διακεκριμένων ιδίων κεφαλαίων⁸⁸.

Έτερο μειονέκτημα της Οδηγίας ήταν πως περιόριζε το εύρος των δραστηριοτήτων των πιστωτικών ιδρυμάτων. Αυτό διότι η άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας αφορούσε μόνο στις τραπεζικές εργασίες που προσφέρουν τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα στο κράτος μέλος εγκατάστασης. Δεν αφορούσε αντιθέτως στο εύρος δραστηριοτήτων που μπορούσε να αναπτύξει η μητρική τράπεζα βάσει της άδειάς της

⁸⁶ Για τη ρήτρα της αμοιβαιότητας στη Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία βλ.σχ. Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου (2001)

⁸⁷ Με την οδηγία τα κράτη μέλη στο εξής υποχρεούνται να ενημερώνουν την επιτροπή για κάθε αίτηση χορήγησης άδειας λειτουργίας μιας άμεσα ή έμμεσα θυγατρικής της οποίας η μητρική διέπεται από το δίκαιο τρίτης χώρας. Εν συνεχεία προβλέφθηκε ότι χρειάζεται απόφαση του Συμβουλίου για να δοθεί εντολή στην Επιτροπή να αρχίσει τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων όταν διαπιστώσει ότι δεν παρέχει η τρίτη χώρα στα πιστωτικά ιδρύματα της κοινότητας πραγματική πρόσβαση στην αγορά συγκρίσιμη με εκείνη που παρέχεται από την Κοινότητα στα πιστωτικά ιδρύματα της τρίτης χώρας. Τα κράτη μέλη μέχρις ότου η Επιτροπή διαπιστώσει την ύπαρξη της αμοιβαιότητας με τη συγκεκριμένη χώρα δεν υποχρεούνται να αναστείλουν τις αποφάσεις τους για τις σχετικές αιτήσεις παρά μόνο μετά τη διαπίστωση της επιτροπής ότι δεν παρέχονται από την τρίτη χώρα στα κοινοτικά πιστωτικά ιδρύματα η εθνική μεταχείριση και δεν πληρούνται οι συνθήκες πραγματικής προσβάσεως στην αγορά

⁸⁸ τα Κεφάλαια αυτά έπρεπε να είναι «επαρκή». Επομένως θα έπρεπε ένα σημαντικό κεφάλαιο εκ του μητρικού πιστωτικού ιδρύματος να κατατεθεί στα αρμόδια εποπτικά όργανα του κράτους μέλους που υποδεχόταν την εγκατάσταση του υποκαταστήματος

στην χώρα προέλευσής της.⁸⁹

Σύμφωνα με τα παραπάνω η Οδηγία 77/780/ΕΟΚ ήταν πολύ σημαντική περισσότερο επειδή για πρώτη φορά οδήγησε σε πραγματοποίηση έστω τμηματική της σύγκλισης του εποπτικού δικαίου των πιστωτικών ιδρυμάτων.

V.iii.ii. Η Οδηγία 89/646/ΕΚ

Η δεύτερη συντονιστική οδηγία είχε αναγγελθεί στην Λευκή Βίβλο της Επιτροπής για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και έχει ως στόχο την ελεύθερη εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Κοινότητα. αφορά ορισμένες διατάξεις γενικού ή ειδικού περιεχομένου.

Η προσεκτική μελέτη των διατάξεων της Δεύτερης Τραπεζικής Οδηγίας αποδεικνύει ότι η Οδηγία 89/646/ΕΟΚ αποκρυστάλλωσε τις λύσεις στις προβληματικές που η προηγούμενη Οδηγία 77/780/ΕΟΚ δημιούργησε ή που άφησε χωρίς επίλυση, ενώ το εύρος των ζητημάτων τα οποία ρύθμιζε αλλά και η σημασία τους επαλήθευσαν κατά τρόπο πανηγυρικό που της έχει δοθεί, ήδη από το στάδιο της προετοιμασίας της, ότι αποτελεί τον καταστατικό χάρτη των ευρωπαϊκών τραπεζών, «κοινοτικό σύνταγμα τραπεζών», ή την «Ενιαία Τραπεζική Πράξη». Ο πυρήνας των διατάξεων της διαμορφώθηκε κυρίως από την ανάγκη εξάλειψης οιασδήποτε περιορισμών έχουν απομείνει σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων στον κοινοτικό χώρο. Άλλωστε, κατά πολλούς αποτελεί το σημαντικότερο μέτρο της ΕΟΚ στον τομέα των πιστωτικών ιδρυμάτων όσον αφορά τόσο στην ελευθερία εγκατάστασης όσο και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.⁹⁰

Όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση της Οδηγίας ο σκοπός της είναι *αναπόσπαστα συνδεδεμένος με την ελευθέρωση των τραπεζικών υπηρεσιών και με την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής τραπεζικής αγοράς*⁹¹. Ξεχωριστή φροντίδα δόθηκε στην θεσμοθέτηση ενιαίων κανόνων σχετικά με τη χορήγηση των αδειών λειτουργίας, την άσκηση της δραστηριότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων, την ελεύθερη εγκατάσταση και παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και τις σχέσεις με τα πιστωτικά ιδρύματα των τρίτων χωρών.⁹²

⁸⁹ Συνεπώς, αν σε ένα κράτος μέλος επιτρεπόταν να ασκηθούν μόνο δραστηριότητες εμπορικής τράπεζας και όχι και επενδυτικής, τότε η άδεια του υποκαταστήματος θα δινόταν μόνο με βάση τις προϋποθέσεις της Οδηγίας 77/780/ΕΟΚ για τις δραστηριότητες της εμπορικής τράπεζας.

⁹⁰ Η οδηγία αποτέλεσε το κύριο μέσο για την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς η οποία αποφασίστηκε από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και προγραμματίστηκε με τη Λευκή Βίβλο τόσο όσον αφορά στην ελευθερία εγκατάστασης όσο και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα των πιστωτικών ιδρυμάτων

⁹¹ Υπενθυμίζεται και πάλι ότι κατά το τριετές χρονικό διάστημα μέχρι την έναρξη ισχύος των κανόνων της Δεύτερης Οδηγίας, όλα τα κράτη-μέλη είχαν συμβατική υποχρέωση να εναρμονίσουν τις αντίστοιχες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις τους για να επιτευχθεί έτσι ο κύριος στόχος του προγράμματος της Επιτροπής για την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς.

⁹² Ως προς το σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί η δυνατότητα που παρέχεται από το ισχύον κοινοτικό

Η άρση των περιορισμών θα μπορούσε δυναμικά να επιτευχθεί με την δημιουργία ενός κεντρικού οργάνου το οποίο θα αποφάσιζε για τη δυνατότητα έναρξης των τραπεζικών δραστηριοτήτων στην ενιαία αγορά από πρόσωπα που θα πληρούσαν ορισμένες προϋποθέσεις. Στο αυτό κεντρικό όργανο θα συγκεντρώνονταν οι αρμοδιότητες της χορήγησης άδειας λειτουργίας στα πιστωτικά ιδρύματα και άσκησης της εποπτείας επί όλου του τραπεζικού τομέα⁹³.

Ως προτιμότερη και πλέον υλοποιήσιμη προτάθηκε η λύση της διατήρησης των εθνικών εποπτικών αρχών αλλά με πλήρη εναρμόνιση των ουσιαστών κανόνων λειτουργίας και λήψης αποφάσεων. Η ανάγκη εξάλειψης και των τελευταίων περιορισμών στην ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών τελικά ικανοποιήθηκε μέσω της πραγματοποίησης της ιδέας μιας άδειας ανά πιστωτικό ίδρυμα στην ενιαία αγορά⁹⁴.

Ως εκ τούτου η νέα Οδηγία επέβαλε στα κράτη μέλη της ΕΟΚ να θεσμοθετήσουν ότι οι δραστηριότητες που σύμφωνα με την Οδηγία καλύπτονται από την άδεια λειτουργίας και οι οποίες περιλαμβάνονται στον κατάλογο του παραρτήματος ⁹⁵ της εν λόγω οδηγίας ασκούνται είτε μέσω της εγκατάστασης υποκαταστήματος είτε με τη μορφή παροχής υπηρεσιών από κάθε πιστωτικό ίδρυμα το οποίο και έχει λάβει άδεια λειτουργίας και εποπτεύεται από τις αρμόδιες αρχές άλλου κράτους μέλους.

Εκ πρώτης όψεως διαπιστώνεται πως, αν και η ίδρυση υποκαταστήματος είναι μια αρκετά πολύπλοκη συνάμα δε και ενδιαφέρουσα διαδικασία, εισήχθη μια καινοτόμος και επαναστατική ⁹⁶ λύση που αφενός δεν αφαίρεσε την αρμοδιότητα χορήγησης αδειών από τις εθνικές εποπτικές αρχές, αφετέρου κατέστησε την άδεια ισχυρή σε όλη την κοινοτική

δίκαιο σε ένα κράτος-μέλος που βρίσκεται στην ανάγκη να επικαλεστεί τις γνωστές «ρήτρες διασφαλίσεως» σχετικά με τις κινήσεις κεφαλαίων. Στην περίπτωση αυτή το κράτος-μέλος μπορεί ν' αναστείλει την παροχή ορισμένων τραπεζικών υπηρεσιών, εφόσον αυτό απαιτηθεί για την εφαρμογή των ρητρών διασφαλίσεως

⁹³ Βενιέρης Ι, (2006),σελ.53

⁹⁴ Σύμφωνα με την Οδηγία καταργείται η άδεια λειτουργίας προκειμένου για την εγκατάσταση σε κοινοτικό έδαφος υποκαταστημάτων πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν ήδη λάβει άδεια λειτουργίας σε άλλο κράτος ενώ παράλληλα καταργείται και η υποχρέωση καταβολής προκύπτου κεφαλαίου. Έτσι το πιστωτικό ίδρυμα γνωστοποιεί απλά στην αρμόδια αρχή της χώρας όπου έδρα του τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα της δεύτερης τραπεζικής οδηγίας και τις οποίες επιθυμεί να ασκήσει στα πλαίσια της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Η αρμόδια αρχή του κράτους καταγωγής μέσα σε ένα μήνα κοινοποιεί τούτο στη χώρα υποδοχής όπου πρόκειται να ασκηθούν οι δραστηριότητες αυτές.

⁹⁵ Στην αιτιολογική σκέψη αριθμ. 8 της Οδηγίας αντιμετωπίζεται η περίπτωση καταστράτηγησης της έδρας. Προβλέπεται δηλαδή η δυνατότητα να μην χορηγούν οι αρμόδιες αρχές ενός κράτους μέλους άδεια λειτουργίας σε ένα πιστωτικό ίδρυμα, ή ακόμη και αν έχει χορηγηθεί να την ανακαλούν, αν από τα διάφορα στοιχεία προκύπτει ότι στο συγκεκριμένο κράτος μέλος επελέγη ως έδρα του εν λόγω πιστωτικού ιδρύματος με μόνο το σκοπό να αποφευχθεί η υποχρέωση τήρησης αυστηρότερων κανόνων που ισχύουν στο κράτος μέλος στο οποίο αυτό προτίθεται να ασκήσει τις δραστηριότητές του. Διευκρινίζεται στη συνέχεια ότι ένα πιστωτικό ίδρυμα θεωρείται εγκατεστημένο στο κράτος μέλος όπου βρίσκεται η καταστατική του έδρα και ότι τα κράτη μέλη πρέπει να απαιτούν να βρίσκεται στο ίδιο κράτος μέλος και η κεντρική διοίκηση

⁹⁶ Στάγκος, Αρμ. 1993, σ.309

αγορά καταργώντας το φαινόμενο χορήγησης νέων αδειών σε κάθε κράτος μέλος. Τα πιστωτικά ιδρύματα, υλοποιώντας το όραμα της εγκαθίδρυσης ενιαίας τραπεζικής αγοράς, μπορούν να εισέρχονται στις αγορές άλλων κρατών μελών αλλά και να εξέρχονται των δικών τους, καθώς ουσιαστικά εξαλείφθηκαν τα αυστηρώς υποκειμενικά κριτήρια που εμπόδιζαν μέχρι τότε την ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών στα εθνικά όρια των κρατών μελών.

Αξιολογώντας τις διατάξεις που εισήχθησαν με τη Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία διαπιστώνουμε ότι ο σκοπός εισαγωγής της ήταν να αντιμετωπίσει προβλήματα που είτε είχε αφήσει ανέπαφα είτε είχε δημιουργήσει η 77/780/ΕΟΚ. Αυτό επετεύχθη εν πρώτοις με τη θέσπιση ελάχιστης εναρμόνισης των εθνικών τραπεζικών νομοθεσιών⁹⁷. Στα πλαίσια του εγχειρήματος για την ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς και για την ολοκλήρωση της κοινής τραπεζικής αγοράς η Επιτροπή δόθηκε μεγάλη έμφαση στην εξάλειψη των διατάξεων των τραπεζικών νομοθεσιών οι οποίες δημιουργούσαν διακρίσεις σε βάρος της εγκατάστασης άλλων κοινοτικών τραπεζών. Έτσι τα κράτη μέλη δικαιούνται να διαμορφώσουν τα επουσιώδη ζητήματα όπως επιθυμούν, ενώ ως προς τα ουσιώδη να θέσουν αυστηρότερες ρυθμίσεις από αυτές που θέτει η Οδηγία. Σε καμία περίπτωση όμως δεν επιτρέπεται να εισάγουν ρυθμίσεις που θα αντιβαίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές που θέτει η οδηγία. Με τον τρόπο αυτό και μέσω της εναρμόνισης αυτού του είδους δημιουργήθηκαν πρόσφορες συνθήκες για τη διαμόρφωση ενιαίας αγοράς και οικονομικής σύγκλισης και οι κοινοτικές ρυθμίσεις οδήγησαν στην επίτευξη της ελευθερίας εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών.

Σημειώνεται δε ότι η ανάγκη αδειοδότησης της λειτουργίας τραπεζών από κρατικά όργανα τα οποία θα είναι υπεύθυνα για την εποπτεία της πιστωτικής λειτουργίας του ιδρύματος που λαμβάνει την άδεια προσδιορίζει-οριοθετεί το δικαίωμα εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών⁹⁸. Δεν αποτελεί όμως αυτή καθεαυτή η υποχρέωση της άδειας περιορισμό στην ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών καθώς δεν επαναξιολογείται το πιστωτικό ίδρυμα που επιθυμεί να εγκατασταθεί σε άλλο κράτος από τις αρχές του τελευταίου, όπως συνέβαινε με την 77/780 αλλά η αξιολόγηση για τη χορήγηση της άδειας γίνεται μία μόνο φορά και αποφεύγεται το ενδεχόμενο η αναγκαστική αυτή οριοθέτηση της ελευθερίας εγκατάστασης να καταλήγει σε περιορισμό.

Στο σημείο αυτό θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ότι λύση στην προσπάθεια να αρθεί ο περιορισμός της ελευθερίας εγκατάστασης που δυστυχώς προκαλούνταν μέσω του συστήματος της πολλαπλής υποχρέωσης αδειοδότησης, υπήρξε η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία αποτέλεσε το θεμέλιο της ενιαίας άδειας λειτουργίας και της συνεπώς άρσης των περιορισμών στην άσκηση του δικαιώματος εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών⁹⁹.

⁹⁷ Ψυλοπούλου Τσουτσουβά ΔΕΕΤ Γ Τριμηνιαία 1997 σελ48

⁹⁸ Βενιέρης Ι (2006) σελ.55

⁹⁹ Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης αποτελεί προϊόν της νομολογίας του ΔΕΚ. Με αναφορά στο άρθρο [29]

Στην περίπτωση της εγκατάστασης των πιστωτικών ιδρυμάτων και της παροχής των υπηρεσιών τους στα κράτη μέλη είναι δυνατή η εφαρμογή τόσο της αρχής της αμοιβαιότητας όσο και της ίσης μεταχείρισης. Στα πλαίσια όμως της εγκατάστασης και δραστηριοποίησης των υποκαταστημάτων κοινοτικών πιστωτικών ιδρυμάτων στην οδηγία γίνεται λόγος για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης. Όσον αφορά στα πιστωτικά ιδρύματα των οποίων η μητρική επιχείρηση διέπεται από τη νομοθεσία τρίτης χώρας τροποποιήθηκαν σημαντικά οι διατάξεις σχετικά με τη ρήτρα αμοιβαιότητας, όσον αφορά στους όρους υπό τους οποίους χορηγείται σε αυτά άδεια λειτουργίας.

Οι νέες ρυθμίσεις που εισήγαγε η Οδηγία σε σύγκριση με αυτές της προηγούμενης είναι χαλαρότερες γεγονός που επιβεβαιώνει την πρόθεση των συντακτών να αρθεί κάθε εναπομείναν εμπόδιο στην άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών¹⁰⁰.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η Οδηγία αυτή και η ενσωμάτωσή της στα κράτη μέλη επέφερε σημαντικές αλλαγές στον τραπεζικό τομέα της εσωτερικής αγοράς και στην αντιμετώπιση της εσωτερικής αγοράς από τις εξωκοινοτικές οικονομίες.

Ήδη οι Οδηγίες που αναφέρθηκαν ,ως άνω, και κωδικοποιήθηκαν με την 2000/12/EK, όπως τροποποιήθηκε με την 2000/28/EK, που θα εξετάσουμε στη συνέχεια ως προς τις καινοτομίες που επέφερε στην άρση των εμποδίων στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών και εγκατάστασης, έβαλε τα θεμέλια για την πραγματοποίηση της εσωτερικής αγοράς τόσο σε οικονομικό όσο και σε ρυθμιστικό επίπεδο

V. iii.iii. Η Οδηγία 2000/12/EK, όπως τροποποιήθηκε με την 2000/28/EK

Η Οδηγία 2000/12/EK είναι η ισχύουσα για το ζήτημα της εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών στον κοινοτικό χώρο και δη στον τραπεζικό τομέα.

Την ελευθερία εγκατάστασης αφορούν άμεσα ή έμμεσα όλες διατάξεις της τελευταίας αυτής Οδηγίας προσδιορίζουν την ενιαία τραπεζική αγορά από απόψεως χώρου, προσώπων που δραστηριοποιούνται σε αυτήν και τρόπου εγκατάστασης. Ως προς δε την ελευθερία παροχής υπηρεσιών αυτή αφορά όλες εκείνες τις τραπεζικές δραστηριότητες που απαριθμούνται ως άνω, ως τυγχάνουν αμοιβαίας αναγνώρισης στα κράτη μέλη της Κοινότητας. Μέσω της 2000/12 η οποία τροποποιήθηκε με την 2000/28/EK κωδικοποιήθηκαν οι βασικές οδηγίες που εκδόθηκαν από το 1977 έως το

30ΣυνθΕΟΚ περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών αναπτύχθηκε επιχειρηματολογία περί της άρσης των περιορισμών στη διακίνηση αγαθών, όταν αυτό δεν υπαγορεύεται από το γενικό συμφέρον. Σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση «Cassis de Dijon», η υπηρεσία που προσφέρεται σε ένα κράτος νόμιμα πρέπει καταρχήν να προσφέρεται και χωρίς εμπόδια και περιορισμούς στα άλλα κράτη μέλη

¹⁰⁰ Από Ψιλοπούλου Τσουτσουβα, οπ.π.σελ.24

2000¹⁰¹ και οι οποίες ρύθμιζαν τα ζητήματα της ελεύθερης εγκατάστασης των πιστωτικών ιδρυμάτων, της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, της οριοθέτησης των ελευθεριών αυτών και της εποπτείας της άσκησης των τραπεζικών δραστηριοτήτων. Πρόκειται για ένα κείμενο κωδικοποίησης που ρυθμίζει τα θέματα τραπεζικού και χρηματοοικονομικού τομέα προς την κατεύθυνση της οικονομικής και νομικής ενοποίησης στην κοινοτική αγορά.

Στόχος των συντακτών, όπως αναφέρεται και στο προοίμιο της οδηγίας, είναι να αποτελέσει το κύριο μέσο για την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς, η οποία αποφασίστηκε από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και προγραμματίστηκε με τη Λευκή Βίβλο της Επιτροπής. Ως εκ τούτου τόσο όσον αφορά την ελευθερία εγκατάστασης όσο και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, στον τομέα των πιστωτικών ιδρυμάτων επιδιώχθηκε η άμεση εξάλειψη των « πιο ενοχλητικών» διαφορών μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών που δημιουργούν τα περισσότερα εμπόδια στην άσκηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων.

VI. Η άσκηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων από πιστωτικά ιδρύματα με εγκατάσταση και χωρίς εγκατάσταση

VI.i. Εισαγωγικά στοιχεία

Στα άρθρα 43 και 48 της ΣυνΘΕΚ προβλέπεται, και σύμφωνα με τα ήδη λεχθέντα, ότι φυσικά πρόσωπα, υπήκοοι ενός Κράτους μέλους, και εταιρίες, που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός Κράτους μέλους και έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Κοινότητας, μπορούν να εγκατασταθούν (δικαίωμα εγκατάστασης) σε άλλο Κράτος μέλος, είτε με την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών (δευτερεύουσα εγκατάσταση), είτε ασκώντας μια νέα δραστηριότητα ή μεταθέτοντας την κεντρική εγκατάσταση μιας ήδη υφιστάμενης επιχειρήσεώς τους στο άλλο κράτος μέλος, σύμφωνα με τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους (Κύρια εγκατάσταση).¹⁰²

¹⁰¹ Οι ρυθμίσεις που κωδικοποιήθηκαν μέσω της Οδηγίας αυτής άπτονται στη διεύρυνση του ορισμού της έννοιας του πιστωτικού ιδρύματος, στην εναρμόνιση των νομοθεσιών για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων, στην αρχή της εποπτείας από τη χώρα καταγωγής των ιδρυμάτων και στην αρχή της αμοιβαιότητας για τα πιστωτικά ιδρύματα των τρίτων χωρών. Η οδηγία αναλύει τα σχετικά με την δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων θέματα, τη σύνθεση και το περιεχόμενο των ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων, το συντελεστή φερεγγυότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Προβλέπεται δε ότι κατ' εφαρμογή της συνθήκης απαγορεύεται όσον αφορά την εγκατάσταση και την παροχή υπηρεσιών κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας ή λόγω ελλείψεως εγκαταστάσεως στο κράτος μέλος όπου παρέχονται οι υπηρεσίες

¹⁰² βλ. Σχετ. Κουτσούμπας (1987), σελ.108επ

Κατά συνέπεια, η ελευθερία εγκατάστασης νοείται ως δυνατότητα κτήσεως κυρίας ή δευτερεύουσας εγκατάστασης για την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων εντός της Κοινότητας από υπηκόους ενός κράτους μέλους¹⁰³.

Αν και κατά το προοίμιο της δεύτερης τραπεζικής οδηγίας, ένα πιστωτικό ίδρυμα θεωρείται εγκαταστημένο στο κράτος μέλος, όπου βρίσκεται η καταστατική του έδρα, κατά την Οδηγία 2000/12/EK το πιστωτικό ίδρυμα θεωρείται εγκαταστημένο στο Κράτος μέλος το οποίο έχει εκδώσει την άδεια και στο οποίο βρίσκεται η έδρα του, τόσο η καταστατική, όσο και η πραγματική, με την έννοια του τόπου της κεντρικής διοίκησης, αν το πιστωτικό ίδρυμα είναι νομικό πρόσωπο, ή στο Κράτος μέλος, στο οποίο βρίσκεται η κεντρική του, απλώς, διοίκηση, ως τόπου πραγματικής άσκησης της δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος, σε κάθε άλλη περίπτωση (βλ. προοίμιο, αρ. 9 και άρθρο 6 παρ. 2 της οδηγίας).¹⁰⁴

Το εν λόγω πιστωτικό ίδρυμα, κατά τις διατάξεις της ως άνω οδηγίας, μπορεί να ασκεί τόσο το δικαίωμα εγκατάστασης σε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος με ίδρυση υποκαταστήματος, όσο και το δικαίωμα ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, οπουδήποτε στην Κοινότητα.

Αυτό που εντυπωσιάζει είναι το γεγονός ότι η Οδηγία δεν κάνει αναφορά στις μορφές εγκατάστασης με ίδρυση πρακτορείου ή θυγατρικής ή στην περίπτωση της εν τοις πράγμασιν διαφορετικής, από την καταστατική, έδρας διοικήσεως ή κεντρικής έδρας εκμεταλλεύσεως ενός πιστωτικού ιδρύματος, παρά μόνο στην ίδρυση υποκαταστήματος, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί από την βούληση του κοινοτικού νομοθέτη να επιτύχει εναρμόνιση στη συνηθέστερη μορφή εγκατάστασης.

Αντίθετα, η ίδρυση πρακτορείου ή θυγατρικής αντιμετωπίζεται ευχερέστερα στα πλαίσια ενός εθνικού δικαίου, αφού και οι δύο αυτές επιχειρηματικές μορφές, έχουν νομική αυτοτέλεια έναντι της αντιπροσωπευόμενης ή μητρικής, αντίστοιχα, επιχείρησης. Και η «πραγματική», εξάλλου, έδρα, ενόψει της ισχύουσας ελευθερίας στην παροχή υπηρεσιών, δεν θα έπρεπε να δημιουργεί ουσιαστικά προβλήματα, αν δεν εξακολουθούσε να ασκεί επιρροή στη νομική επιστήμη κάθε Κράτους μέλους τι σχετική θεωρία, που αντιμετωπίζει με δυσπιστία τις εταιρίες, οι οποίες έχουν εγκαταστήσει την Κεντρική τους διοίκηση —την πραγματική τους, δηλαδή, έδρα— σε κράτος διαφορετικό από εκείνο της καταστατικής έδρας, και τις εντάσσει, κατά κανόνα, στην κατηγορία των «εν τοις πράγμασιν» εταιριών. Πιο συγκεκριμένα, για τους τρόπους άσκησης της ελευθερίας εγκατάστασης, οφείλουν να λεχθούν και τα ακόλουθα.

¹⁰³ Τζουγανάτος, ΝοΒ 1994, 14

¹⁰⁴ οι εταιρείες εξομοιώνονται με τα φυσικά πρόσωπα και απολαμβάνουν της ελευθερίας εγκατάστασης εφόσον σωρευτικά ισχύουν οι εξής προϋποθέσεις: ίδρυση σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους, β) ύπαρξη ή της καταστατικής έδρας ή κεντρικής διοίκησης ή κύριας εγκατάστασης σε μια χώρα μέλος της ΕΚ, Παπαγιάννης (1999)σελ.412

VI.ii Η εγκατάσταση με ίδρυση υποκαταστήματος

Ως υποκατάστημα, στην παράγραφο 2 του άρθρου 1 της οδηγίας 2000/12/EK, ορίζεται η έδρα εκμετάλλευσης ενός πιστωτικού ιδρύματος, η οποία «συνιστά ένα νομικά μη αυτοτελές τμήμα του» και η οποία διενεργεί άμεσα, εν όλω ή εν μέρει, τις εργασίες, που συνδέονται με τη δραστηριότητα του πιστωτικού ιδρύματος. Αν το πιστωτικό Ίδρυμα έχει εγκαταστήσει περισσότερες τέτοιες έδρες εκμετάλλευσης σε άλλο κράτος μέλος, θεωρούνται όλες ως ένα μόνον υποκατάστημα.¹⁰⁵

Η οδηγία, κατά τα λοιπά, διακρίνει μεταξύ εγκατάστασης στην ΕΚ υποκαταστήματος πιστωτικού ιδρύματος ενός κράτους μέλους και εγκατάστασης υποκαταστήματος πιστωτικού ιδρύματος τρίτης, εκτός ΕΚ, χώρας και παραθέτει στα άρθρα 18 επ. τις προϋποθέσεις ίδρυσης υποκαταστήματος από πιστωτικό ίδρυμα κοινοτικό¹⁰⁶ αλλά και μη κοινοτικό¹⁰⁷.

Σημειώνεται πως πλέον και σύμφωνα με τα άρθρα 1,9 της πρώτης οδηγίας και 1,6 της δεύτερης, όπως θα αναλύσουμε κατωτέρω, για την εγκατάσταση ενός υποκαταστήματος σε άλλο κράτος μέλος δεν απαιτείται ξεχωριστή άδεια, προικώο κεφάλαιο, ούτε εποπτεία της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους.

VII.iii. Εγκατάσταση με ίδρυση πρακτορείου

Η έννοια του πρακτορείου δεν αποσαφηνίζεται ούτε στη Συνθήκη περί ιδρύσεως τη ΕΚ, ούτε σε άλλο κοινοτικής ή εθνικής προέλευσης νομοθέτημα. Υποστηρίχθηκε. βέβαια, ότι ο όρος, προερχόμενος από την οικονομική επιστήμη υποδηλώνει την παροχή υπηρεσιών από γραφεία, που υποστηρίζουν τη διεύρυνση των πελατειακών σχέσεων μιας

¹⁰⁵ Δεν έχει σημασία αν η εταιρεία δεν συστήθηκε εντός του πρώτου κράτους μέλους παρά μόνο με σκοπό να εγκατασταθεί στο δεύτερο όπου πρόκειται να ασκεί το κύριο μέρος ή και το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων της, ΔΕΚ απόφαση της 9/3/99 Υπόθεση C212-97, Centros Ltd

¹⁰⁶ α. Το εν λόγω πιστωτικό ίδρυμα να έχει λάβει άδεια και να εποπτεύεται από τις αρμόδιες αρχές ενός άλλου κράτους μέλους. (β) Οι δραστηριότητες του υπό ίδρυση υποκαταστήματος να καλύπτονται από την άδεια του πιστωτικού ιδρύματος (άρθρο 18 Οδηγίας 2000/12/EK) γ) Γνωστοποίηση της σχετικής πρόθεσης του πιστωτικού ιδρύματος στην αρμόδια αρχή του Κράτους μέλους καταγωγής, την οποία πληροφορεί, επίσης, για τη χώρα εγκατάστασης, το Πρόγραμμα δραστηριοτήτων του υποκαταστήματος με αναφορά του είδους των εργασιών και της οργανωτικής του υποδομής, και τη διεύθυνση του. (δ) Ανακοίνωση της αρμόδια αρχής του τόπου καταγωγής προς την αρμόδια αρχή του Κράτους υποδοχής των ως άνω προθέσεων και πληροφοριών, συνοδευόμενων από πληροφόρηση της τελευταίας ως προς το ύψος των ιδίων κεφαλαίων και το συντελεστή φερεγγυότητας του πιστωτικού ιδρύματος, εντός τριών μηνών από της γνωστοποίησης και λήψης των πληροφοριών, ενημερώνοντας σχετικά το ενδιαφερόμενο πιστωτικό ίδρυμα. Τούτο δεν πράττει η αρμόδια αρχή του Κράτους μέλους καταγωγής, αν αμφιβάλλει για την επάρκεια της διοικητικής οργάνωσης ή οικονομικής κατάστασης του πιστωτικού ιδρύματος. (ε) Ανακοίνωση της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους υποδοχής προς το πιστωτικό Ίδρυμα περί καταφάσεώς της ή περί των τυχόν αντιρρήσεων της.

¹⁰⁷ α. Άδεια παρεχόμενη από την αρμόδια αρχή του Κράτους υποδοχής και γνωστοποίησή της στην Επιτροπή και τη Συμβουλευτική επιτροπή τραπεζών. (β) Υπαγωγή του υποκαταστήματος στο κράτος μέλος υποδοχής σε καθεστώς λειτουργίας, που δεν είναι ευνοϊκότερο εκείνου των υποκαταστημάτων πιστωτικών ιδρυμάτων των κρατών μελών.

επιχείρησης διεκπεραιώνουν την αλληλογραφία με το κοινό και εκτελούν παρόμοιες διοικητικές φύσεως, εργασίες. Μπορούν, μάλιστα, να ιδρύονται εκεί υποκαταστήματα. Έτσι, κατά την άποψη αυτή, οι όροι υποκαταστήματα και πρακτορεία, που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 43 ΣυνΘΕΚ, καλύπτουν απλώς σφαιρικά όλα τα εξαρτημένα τμήματα μιας επιχείρησης. Όμως, το ΔΕΚ, αντιμετωπίζει τους όρους «υποκατάστημα, πρακτορείο ή παρόμοια εγκατάσταση» συγχωνευμένους στην έννοια ενός επίκεντρου επιχειρηματικής δράσης, «το οποίο εμφανίζεται ως μόνιμο εξωτερικό τμήμα μιας επιχείρησης, διαθέτει διαχείριση και είναι διαμορφωμένο αντικειμενικά κατά τρόπο, που να μπορεί να συναλλάσσεται με τρίτους, οι οποίοι δεν θα χρειάζεται να απευθύνονται άμεσα στην ευρισκόμενη στην αλλοδαπή επιχείρηση —αδιάφορα, αν γνωρίζουν ή όχι ότι δημιουργείται με αυτήν έννομη σχέση— αλλά θα μπορούν να συμβάλλονται με το επίκεντρο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, που είναι εξωτερικό της τμήμα».

Λαμβάνοντας, πάντως, υπόψη τον ορισμό του υποκαταστήματος ως μονάδος εκμετάλλευσης, που δεν συνιστά αυτοτελές τμήμα πιστωτικού ιδρύματος, μπορεί να εξαχθεί, εξ αντιδιαστολής, το συμπέρασμα ότι η έδρα εκμετάλλευσης, που αναπτύσσει κτητική δραστηριότητα για το πιστωτικό ίδρυμα και συνιστά αυτοτελή μονάδα, αποτελεί «πρακτορείο». Η οργανωτική, έτσι, αυτοτέλεια και αυτοδυναμία του πρακτορείου δεν μπορεί, παρά να υποδηλώνει την άσκηση των δραστηριοτήτων του πιστωτικού ιδρύματος από εμπορικό αντιπρόσωπο. πρακτορείο, με άλλα λόγια, είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, στο οποίο έχει ανατεθεί με ειδική σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας η πραγματοποίηση συγκεκριμένων εργασιών, που εντάσσονται στον ευρύτερο κύκλο εργασιών της κυρίας επιχείρησης.¹⁰⁸

Αφού κατά την οδηγία 2000/12/ ΕΚ το δικαίωμα εγκατάστασης ασκείται με ίδρυση μόνον υποκαταστήματος, η άσκηση της τραπεζικής δραστηριότητας μέσω πρακτορείου, μη δυναμένη να αποκλεισθεί, φαίνεται ότι υπάγεται, καταρχήν, στη ρύθμιση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Το ίδιο το πρακτορείο, ως αυτοτελής επιχείρηση, διέπεται από το δίκαιο του Κράτους της καταστατικής έδρας του ή της κυρίας εγκατάστασής του.

Ανακεφαλαιώνοντας, η εγκατάσταση με την ίδρυση πρακτορείου μπορεί καταρχήν να θεωρηθεί ως περίπτωση της χωρίς εγκατάσταση παροχής υπηρεσιών καθώς οι τραπεζικές οδηγίες στα πλαίσια της επιδίωξης ελάχιστης εναρμόνισης περιορίστηκαν στη ρύθμιση της εγκατάστασης με υποκατάστημα. Δηλαδή αν και δεν είναι δυνατό να εξαχθεί από τη ρύθμιση των οδηγιών η απαγόρευση της εγκατάστασης μέσω πρακτορείων, συνάγεται ότι η ίδρυση υποκαταστήματος είναι η πλέον συνήθης μορφή τραπεζικής εγκατάστασης.

VI.iv. Η εγκατάσταση με δημιουργία θυγατρικής

Μια άλλη μορφή εγκατάστασης είναι με τη δημιουργία θυγατρικής. Το νομικό

¹⁰⁸ Ψυχομάνης (2006),σελ.94

γεγονός της εγκατάστασης μέσω ίδρυσης θυγατρικής δεν δημιουργεί μεν ιδιαίτερα προβλήματα αφού αντιμετωπίζεται ως ίδρυση ημεδαπής επιχείρησης κατά το δίκαιο του κράτους εγκατάστασης. Ωστόσο σύμφωνα με το άρθρο 7 της 89/646/EΚ η άδεια λειτουργίας πιστωτικού ιδρύματος το οποίο είναι θυγατρική πιστωτικού ιδρύματος¹⁰⁹ που έχει λάβει άδεια λειτουργίας σε άλλο κράτος μέλος ή θυγατρική της μητρικής επιχείρησης πιστωτικού ιδρύματος το οποίο έχει λάβει άδεια σε άλλο κράτος μέλος ή ελέγχεται από τα ίδια φυσικά ή νομικά πρόσωπα που ελέγχουν πιστωτικό ίδρυμα έχει άδεια λειτουργίας σε άλλο κράτος μέλος, τυγχάνει αντικείμενο διαβούλευσης με τις αρμόδιες αρχές του οικείου άλλου κράτους μέλους¹¹⁰. Αντίστοιχα προβλέπεται και στο άρθρο 11 σε μεταγενέστερη απόκτηση ειδικής συμμετοχής που καθιστά το πιστωτικό ίδρυμα θυγατρική της συμμετέχουσας επιχείρησης¹¹¹.

VI.v. Η εγκατάσταση με δημιουργία πραγματικής έδρας

Ως πραγματική έδρα νοείται ο τόπος άσκησης της κεντρικής διοίκησης μιας εταιρίας, νομικού προσώπου, εφόσον αυτός γίνεται αντιληπτός από τρίτους ως τόπος, όπου «οι σημαντικές αποφάσεις των οργάνων διοίκησης τρέπονται σε τρέχουσες ενέργειες διαχείρισης και εκπροσώπησης». Το πρόβλημα γεννάται, όταν η ως άνω πραγματική έδρα ενός πιστωτικού ιδρύματος βρίσκεται ή μετατίθεται σε διαφορετικό τόπο από εκείνον της καταστατικής έδρας: του τόπου, δηλαδή, ο οποίος ορίζεται στο Καταστατικό του πιστωτικού ιδρύματος ως έδρα του.¹¹²

Η θεωρία της καταστατικής έδρας οδηγεί απλώς σε εφαρμογή του δικαίου του κράτους της καταστατικής έδρας σε κάθε περίπτωση. Η *θεωρία*, αντίθετα, της πραγματικής έδρας οδηγεί σε άρνηση αναγνώρισης της εταιρίας, αν δεν υπάρξει επανασύστασή της ως ημεδαπής εταιρίας του Κράτους εγκατάστασης της πραγματικής έδρας¹¹³. Έτσι, το πρόβλημα, αν η θεωρία αυτή συμβιβάζεται με το δικαίωμα ελεύθερης

¹⁰⁹ Σε αυτήν την περίπτωση χρειάζεται, απλώς, προηγούμενη διαβούλευση με τις αρμόδιες αρχές του οικείου άλλου κράτους μέλους ως προς την άδεια, που παρέχεται στο εν λόγω θυγατρικό πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο είναι θυγατρική πιστωτικού ιδρύματος με άδεια σε άλλο κράτος μέλος ή θυγατρική της μητρικής επιχείρησης πιστωτικού ιδρύματος με άδεια σε άλλο Κράτος μέλος ή ελέγχεται από τα ίδια φυσικά ή νομικά Πρόσωπα, τα οποία ελέγχουν πιστωτικό ίδρυμα με άδεια λειτουργίας σε άλλο Κράτος μέλος (άρθρο 12 της οδηγίας 2000/12/EΚ).

¹¹⁰ Η πρόθεση αύξησης «ειδικής», κατά τα ανωτέρω, συμμετοχής σε πιστωτικό ίδρυμα, κατά τρόπο, που αυτό να καθίσταται θυγατρική του αποκτώντος τη συμμετοχή προσώπου, οφείλει να ανακοινώνεται προηγουμένως στην αρμόδια αρχή του κράτους μέλους, που έχει παράσχει την άδεια του πιστωτικού ιδρύματος, η οποία μπορεί να αντισταχθεί στην εν λόγω πρόθεση εντός τριών μηνών ή, αποδεχόμενη την πρόθεση, να ορίσει προθεσμία υλοποίησής της

¹¹¹ Όσον αφορά τις περιπτώσεις, κατά τις οποίες μια μητρική και τραπεζική επιχείρηση διεπόμενη από το δίκαιο τρίτης, εκτός ΕΚ χώρας, λαμβάνει από την αρμόδια αρχή ενός κράτους μέλους για την ίδρυση άμεσα ή έμμεσα θυγατρικής επιχείρησης ως πιστωτικού ιδρύματος ή αποκτά συμμετοχή σε κοινοτικό πιστωτικό ίδρυμα, ώστε αυτό να καθίσταται θυγατρική της, η αρμόδια αρχή που χορηγεί την άδεια οφείλει να ενημερώσει σχετικά την Επιτροπή και αυτή με τη σειρά της τη συμβουλευτική επιτροπή τραπεζών.

¹¹² Με την νεότερη οδηγία 95/26/EΚ επιτάσσεται τα κράτη μέλη να απαιτούν να βρίσκεται στο ίδιο κράτος της καταστατικής έδρας και η κεντρική διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος

¹¹³ Τη δεύτερη αυτή θεωρία, ως προς το δίκαιο, που διέπει τις εταιρικές σχέσεις, ακολουθούν τόσο το ελληνικό, όσο και τα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκαια.

εγκατάστασης του άρθρου 43 ΣυνθΕΚ, παρουσιάζεται ιδιαίτερα οξύ.

Εν προκειμένω, φαίνεται, πάντως, ότι ευσταθεί η παρατήρηση πως η θεωρία της πραγματικής έδρας «αδυνατώντας να αντιμετωπίσει τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης ξεχωριστά, πρέπει μάλλον να θεωρηθεί ότι επιβάλλει κατά κανόνα αδικαιολόγητους περιορισμούς στην ελευθερία εγκατάστασης.»¹¹⁴ Ωστόσο, στο παράγωγο κοινοτικό δίκαιο της ενιαίας τραπεζικής αγοράς το ζήτημα αντιμετωπίζεται πρακτικά μέσω των ρυθμίσεων της ενιαίας άδειας και του ελέγχου από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους καταγωγής του πιστωτικού ιδρύματος. Στο κράτος το οποίο εκδίδει τη σχετική άδεια, οφείλει πλέον να τοποθετείται τόσο η καταστατική, όσο και η πραγματική έδρα του (άρθρο 6, παρ. 2 οδηγίας 2000/12/ ΕΚ). Σε περίπτωση αυθαίρετης διαφοροποίησης, το πιστωτικό Ίδρυμα απειλείται με την ποινή της ανακλήσεως της άδειας του (άρθρο 14, παρ. Ιγ, οδηγίας 2000/12/ΕΚ).

VII. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΩΣ ΦΡΑΓΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

VII.i. Η έννοια του γενικού συμφέροντος

VII.ii. Γενικά

Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος με διάφορες λεκτικές παραλλαγές¹¹⁵ δεν μπορεί να οριστεί εκ των προτέρων με τρόπο απαλλαγμένο από αοριστολογίες, σφάλματα και μονομέρειες. Είναι μια έννοια που αποκτά χειροπιαστή σημασία μόνο με την οριοθέτηση και τη συγκεκριμενοποίηση της¹¹⁶.

Εν αντιθέσει με το ιδιωτικό συμφέρον το οποίο καθορίζεται από τον εκάστοτε φορέα του συμφέροντος, στα πλαίσια που ο νομοθέτης έχει ορίσει τι αποτελεί έννομο και συνεπώς προστατευτέο συμφέρον, το δημόσιο συμφέρον δεν μπορεί να προσδιοριστεί με τον ίδιο τρόπο. Η αοριστία του δημοσίου συμφέροντος πολλαπλασιάζεται λόγω της πληθώρας και ποικιλίας των φορέων του καθιστώντας έτσι δυσχερέστερη τη συγκεκριμενοποίηση ή εξειδίκευσή του. Και γίνεται πιο περίπλοκος ο προβληματισμός αν αναλογιστεί κανείς ότι από την ερμηνεία και την εξειδίκευση που θα δοθεί στην ρήτρα προσδιορίζεται το εύρος των περιορισμών που μπορούν να τεθούν και να είναι θεμιτοί¹¹⁷

¹¹⁴ Τζουγανάτος, οπ.π.,15

¹¹⁵ Εθνικό, γενικό, κοινωνικό συμφέρον

¹¹⁶ Δαγτόγλου (1997), σελ. 150επ

¹¹⁷ Οπ.π

Η έννοια του γενικού συμφέροντος είναι από τις πιο θολές και απατηλές έννοιες στις πολιτικές επιστήμες. Κυρίως αναλύεται με δύο τρόπους: με την νομική και στενότερη έννοια που λειτουργεί ως όριο για την άσκηση δικαιωμάτων, δηλαδή ως μια λειτουργική αρχή που χρησιμοποιείται για να διαχωρίσει το σεβασμό των δικαιωμάτων της κοινότητας απέναντι σε αυτά των πολιτών, και δεύτερον με την ευρύτερη πολιτικο-ιδεολογική σημασία του, οπότε η έννοια σχετίζεται με τους στόχους του κοινωνικού συστήματος.

Πρόκειται για μία έννοια ολική συνάμα και διαρκής που αποδίδει τον ανώτατο σκοπό κάθε κρατικής ή υπερεθνικής εξουσίας η οποία βρίσκεται στον πυρήνα της νομιμότητας του κράτους¹¹⁸. Η εθνική άμυνα, η κρατική ασφάλεια, η δημόσια τάξη, η οικονομική ασφάλεια, οι νομισματικές ανάγκες, οι μακροοικονομικές ισορροπίες και οι ανάγκες της οικονομίας συνοψίζονται όλες στην έννοια του γενικού συμφέροντος χωρίς ειδικότερους προσδιορισμούς¹¹⁹.

Αν λοιπόν θεωρήσουμε ως γενικό συμφέρον το συμφέρον του συνόλου, του λαού, και επιχειρήσουμε ανάλογη προσέγγιση με αυτήν που ακολουθούμε για τον προσδιορισμό του ιδιωτικού συμφέροντος, δεν θα καταλήξουμε σε σαφή ορισμό του. Επιτακτική επομένως είναι η θέσπιση κανόνων που θα εξειδικεύουν την έννοια. Η συγκεκριμενοποίηση του γενικού συμφέροντος γίνεται πρωτίστως μέσα από νομοθετικά πλαίσια που διαμορφώνει το πρωτογενές ή δευτερογενές δίκαιο σε ό, τι αφορά στο κοινοτικό δίκαιο. Δηλαδή, το περιεχόμενο της έννοιας του γενικού συμφέροντος διαμορφώνεται με κριτήρια που του προσδιορίζει η έννομη τάξη στην οποία εντάσσεται.¹²⁰

VII.iii. Ορισμός

Με τον όρο συμφέρον νοείται η χρησιμότητα, η ωφέλεια που έχουν για ένα πρόσωπο οι υπηρεσίες, οι σχέσεις με άλλα πρόσωπα είτε νομικές ρυθμίσεις και πραγματικές καταστάσεις.¹²¹ Το δημόσιο συμφέρον επομένως μπορεί να νοηθεί ως η ωφέλεια ή η χρησιμότητα που προκύπτει από την ικανοποίηση βασικών κοινών αναγκών

¹¹⁸ Βενιζέλος Ευ, Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, Παρατηρητής Θεσσαλονίκη

¹¹⁹ η νομολογία αναφερόμενη στην έννοια του δημοσίου συμφέροντος τυποποιεί αγαθά μη συνδεόμενα με τις χρηματικές σχέσεις ή τα ταμειευτικά συμφέροντα του δημοσίου αλλά αγαθά που αφορούν το γενικότερο κοινωνικό συμφέρον και ιδίως τα ακόλουθα έξι: ζωή, δημόσια υγεία, ασφάλεια, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον,

¹²⁰ Μανιτάκης (1978), 430επ

¹²¹ Σπηλιωτόπουλος Ε. (1991) παρ.77

ολόκληρης της κρατικής κοινωνίας.¹²²

Αξιολογικό στοιχείο της έννοιας του δημόσιου συμφέροντος είναι η εκτίμηση της χρησιμότητας ή της ωφέλειας που συνδέει το υποκείμενο του συμφέροντος με τα πρόσωπα, πράγματα ή τις καταστάσεις. Η εκτίμηση αυτή μπορεί να γίνει είτε υποκειμενικά, με βάση την εκτίμηση του υποκειμένου της ωφέλειας είτε αντικειμενικά, με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες.¹²³

Αδιαμφισβήτητα η έννοια του δημόσιου συμφέροντος έχει κεντρική θέση και αποτελεί την κινητήρια δύναμη που διέπει ολόκληρη την διοικητική δραστηριότητα. Η δε προσπάθεια οριοθέτησής της προσκρούει σε έννοιες με τις οποίες το δημόσιο συμφέρον συνδέεται άμεσα, όπως πολιτικές ή φιλοσοφικές θέσεις.

VII.iv. Η λειτουργία του δημόσιου συμφέροντος

Πέραν της εννοιολογικής προσέγγισης του όρου εξαιρετικό ενδιαφέρον έχει η εμφάνισή του στην ουσία της έννοιας. Κάθε δραστηριότητα που ικανοποιεί το δημόσιο συμφέρον μπορεί να υπαχθεί σε ένα ιδιαίτερο νομικό καθεστώς, αφετέρου πρόκειται για μια νομική έννοια που λόγω του βαθμού της αοριστίας της μπορεί να λειτουργήσει ποικιλοτρόπως και να αποτελέσει τη νομιμοποιητική βάση της εκάστοτε νομοθετικής, διοικητικής, κανονιστικής ρύθμισης, ακόμη και δικαστικής απόφασης.

Είναι λοιπόν προφανές ο δεσμός που υπάρχει μεταξύ της ανάπτυξης του φαινόμενου του κρατικού παρεμβατισμού και της νομικής καθιέρωσης της έννοιας δημόσιο συμφέρον. Η δε λειτουργία του αποδεικνύεται διττή: από τη μία συνεργεί στη διεύρυνση των εξουσιών του νομοθέτη και στην ελεύθερη και ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων και της διοίκησης και από την άλλη αποτελεί μέτρο στάθμισης της νομιμότητας νομοθετικών πράξεων και οριοθέτηση της άσκησης των κατοχυρωμένων ελευθεριών. Έτσι από τη μία μεριά το δημόσιο συμφέρον πλήττει την τυπική αντίληψη της νομιμότητας και από την άλλη την ενισχύει.¹²⁴

Η έννοια του δημόσιου ή γενικού συμφέροντος διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της νομολογίας. Μολονότι θα ήταν αναμενόμενο πάντα σε επίπεδο νομολογικής αντιμετώπισης του όρου, να γίνεται μια φειδωλή και συνεσταλμένη χρήση του λόγω της αοριστίας του, ιδίως όσον αφορά στην προστασία, την άσκηση και τους περιορισμούς θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, η πραγματικότητα είναι

¹²² Κονδύλη Β.(1994),σελ.547

¹²³ Σπηλιωτόπουλος Ε(1991),παρ.78

¹²⁴ Βενιέρης Ι (2006) σελ.250επ

διαφορετική. Έτσι, ο όρος χρησιμοποιείται εντατικά στη νομολογία η οποία κάνει συχνά και με μεγάλη άνεση και ευκολία αναγωγή σε αυτόν. Έχει μετατραπεί σε εργαλείο για την εφαρμογή του δικανικού συλλογισμού με τον κίνδυνο όμως να δημιουργούνται προβλήματα νομικής ακρίβειας¹²⁵. Δεν παραβλέπουμε όμως ότι χάρη στη νομολογία διαμορφώθηκε, διαπλάστηκε η έννοια του δημοσίου συμφέροντος.

Στο πλαίσιο της απελευθέρωσης των υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων από τα προστατευτικά μέτρα που στο παρελθόν επέβαλαν τα κράτη μέλη, ήταν επιτακτική ανάγκη να βρεθεί μία φόρμουλα συμβιβασμού δύο αντιφατικών αναγκών, που να εξασφαλίζει μεν τη διατήρηση αυστηρών κριτηρίων ελέγχου για την εξασφάλιση του κοινού συμφέροντος αλλά και που να επιτρέπει στα πιστωτικά ιδρύματα αρκετή ευελιξία ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται στις νέες και συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις της πελατείας τους στο σύνολο του ευρωπαϊκού χώρου.

Δεν ήταν αρκετή δηλαδή η μόνη ύπαρξη της εσωτερικής αγοράς αλλά έπρεπε να εξασφαλιστεί ότι μέσα σε αυτήν την αγορά έχει ενισχυθεί η ασφάλεια δικαίου για τους συμμετέχοντες και η Κοινότητα διαδραματίζει ένα σημαντικό ρολό στη διεθνή διαδικασία καθορισμού παγκόσμιας εμβέλειας και υψηλής ποιότητας προτύπων για τις χρηματαγορές, συμβατών με την κοινοτική νομοθεσία.

Έτσι οι τρεις δυνατές εκδοχές και διαβαθμίσεις υπό τις οποίες το «δημόσιο συμφέρον» εντάσσεται στην συστηματική των λόγων περιορισμού των ελευθεριών των άρθρων 43 ΣυνθΕΚ, συνίστανται: στην αντίθεση της άσκησης των κοινοτικών ελευθεριών σε εθνική διάταξη που έχει τεθεί ιδίως χάριν του δημοσίου συμφέροντος (εκδοχή α), την *in abstracto* ή *in concreto* διακινδύνευση του δημοσίου συμφέροντος (εκδοχή β) και την *in concreto* προσβολή του (γ εκδοχή).

Επομένως, η ρήτρα του γενικού συμφέροντος μπορεί να θεωρηθεί ότι εξυπηρετεί τον αντικειμενικό σκοπό της εναρμόνισης του δικαίου και της δημιουργίας ενιαίας εσωτερικής αγοράς¹²⁶.

VIII. Το Γενικό Συμφέρον και η Ελευθερία Εγκατάστασης και Παροχής Υπηρεσιών, όπως κατοχυρώνονται στις διατάξεις 43επ. της Συνθήκης ΕΚ

Το προβλεπόμενο από το άρθρο 43 ΣυνθΕΚ δικαίωμα εγκαταστάσεως (σε συνδυασμό με το άρθρο 48 ΣυνθΕΚ), αναγνωρίζεται τόσο υπέρ των φυσικών προσώπων που έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους όσο και υπέρ των νομικών προσώπων υπό την έννοια του τελευταίου αυτού άρθρου. Με την επιφύλαξη των προβλεπόμενων εξαιρέσεων

¹²⁵ Η εξέλιξη και οι διακυμάνσεις της ιδεολογίας του δημοσίου συμφέροντος, Rangeon Fr, Paris Economica 1986, p.13

¹²⁶ Ζαββός, Η τραπεζική πολιτική της ΕΟΚ, σελ.136

και προϋποθέσεων, το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση κάθε είδους μη μισθωτών δραστηριοτήτων στο έδαφος κάθε άλλου κράτους μέλους, καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση εταιριών, την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών^{127 128}.

Το άρθρο 43 περιλαμβάνει δύο εδάφια. Στο πρώτο εδάφιο περιλαμβάνεται η απαγόρευση των περιορισμών της ελευθερίας εγκατάστασης, στο δε δεύτερο εδάφιο, το οποίο περιγράφει το πλαίσιο εντός του οποίου η ως άνω απαγόρευση αναπτύσσει τα αποτελέσματά της, διευκρινίζεται ότι η ελευθερία εγκατάστασης περιλαμβάνει και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση επιχειρήσεων σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκατάστασης για τους δικούς της υπηκόου^{129 130}.

Μέσα στο αντικειμενικό ,λοιπόν, πεδίο ισχύος των διατάξεων της Συνθήκης που κατοχυρώνουν την ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών δεν επιτρέπεται η επιβολή περιορισμών εις βάρος των κοινοτικών αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων παρά μόνο για λόγους δημόσιας τάξης, ασφάλειας, υγείας και για επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, δηλαδή για άγραφους και εγγενείς στο κοινοτικό πρωτογενές δίκαιο περιορισμούς των θεμελιωδών ελευθεριών¹³¹. Συνάγεται, επομένως, ότι απαγορεύονται οι περιορισμοί εκείνοι που αναιρούν την έννοια των θεμελιωδών κοινοτικών ελευθεριών των άρθρων 43επΕΚ. Αυτοί μπορούν να λάβουν είτε την μορφή της απευθείας απαγόρευσης είτε τη μορφή πρόσθετων όρων και προϋποθέσεων που τάσσουν τα κράτη υποδοχής από τα πιστωτικά ιδρύματα που θέλουν να εγκατασταθούν ή να παρέχουν τις υπηρεσίες τους, ή γενικής εφαρμογής μέτρα έναντι αλλοδαπών εταιρειών¹³².

¹²⁷ βλ. μεταξύ άλλων, την απόφαση της 11ης Μαΐου 1999, C-255/97, Pfeiffer, Συλλογή 1999, σ. I-2835, σκέψη

¹²⁸ Η Συνθήκη παραπέμπει στις διατάξεις περί εγκατάστασης ως προς τις εξαιρέσεις για λόγους δημόσιας τάξης, ασφάλειας και υγείας, καθώς και ως προς τις εξαιρέσεις για τις δραστηριότητες που συνδέονται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, εφαρμόζονται δε και αυτές στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι περιορισμοί που είναι δυνατό να επιβληθούν στον παρέχοντα υπηρεσίες δεν μπορούν να είναι αυστηρότεροι από αυτούς που τίθενται στον ασκούντα δικαίωμα εγκατάστασης

¹²⁹ βλ.Ερμηνεία των διατάξεων της ΣυνθΕΚ σε Σκουρή σελ. 438επ

¹³⁰ Επιτροπή κατά Βέλγιο ΔΕΚ 9-3-2000

¹³¹ Σατλάνης (2005)σελ.650

¹³² Για τους ενυπάρχοντες στο κοινοτικό δίκαιο περιορισμούς που επιβάλλονται για λόγους γενικού συμφέροντος βλ. Παπαγιάννη Δον. (1999) σελ.360επ.

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι η Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΚ δεν αποτέλεσε βάση για την θεμελίωση και ανάπτυξη της ρήτηρας του γενικού συμφέροντος, η δε διάταξη του άρθρου 49 ΣυνθΕΚ δεν κάνει καμία αναφορά στη ρήτρα του γενικού συμφέροντος¹³³. Αποτελεί όμως προϊόν μιας σειράς αποφάσεων του ΔΕΚ που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τη διάταξη περί ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, να αξιολογήσουν τους περιορισμούς που έθεταν στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών οι διατάξεις των κρατών μελών και να διαπιστώσουν την αντίθεση αυτών με την ελευθερία παροχής υπηρεσιών.

Η σχετική νομολογία του Δικαστηρίου είναι απόρροια της διαπίστωσης ότι οι κοινοτικές ελευθερίες δεν περιορίζονται μόνο από κανόνες του εθνικού δικαίου που διακρίνουν μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών αλλά και από κανόνες που δεν κάνουν διάκριση με βάση την ιθαγένεια. Δεν ήταν δυνατόν να κριθούν αντίθετοι με το κοινοτικό δίκαιο και συνεπώς ανεφάρμοστοι όλοι αυτοί οι κανόνες που αποτελούν μεγάλο μέρος των εθνικών δικαίων των κρατών μελών και που συχνά είναι απαραίτητοι για την επίτευξη σημαντικών σκοπών του εθνικού νομοθέτη.¹³⁴ Έπρεπε, λοιπόν, να διατυπωθεί μια εξαίρεση από τη γενική απαγόρευση θέσης εμποδίων στην άσκηση των κοινοτικών ελευθεριών, που να είναι ευρύτερη από τις στενές εξαιρέσεις που θέτει η Συνθήκη για την ΕΚ στους κανόνες που απαγορεύουν τις διακρίσεις, ταυτόχρονα όμως να επιτρέπει μόνο περιορισμούς στις κοινοτικές ελευθερίες που είναι οι αναγκαίως επιβεβλημένοι.

Πράγματι το ΔΕΚ με καινοτόμο επιχειρηματολογία του στην υπόθεση Kohl κατέληξε με μια διαφορετική ερμηνεία του στο άρθρο 49 ΣυνθΕΚ στην αποδοχή του περιορισμού της ελεύθερης κυκλοφορίας υπηρεσιών θεμελιώνοντας την στην ύπαρξη λόγων επιτακτικού γενικού συμφέροντος.

Έτσι, κατά πάγια νομολογία του ΔΕΚ προκύπτει ότι, οσάκις ένα εθνικό μέτρο, ρύθμιση ή πρακτική που συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών εφαρμόζεται σε κάθε άτομο ή σε κάθε επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής, το μέτρο αυτό μπορεί να δικαιολογείται όταν ικανοποιεί επιτακτικές ανάγκες γενικού συμφέροντος, στο μέτρο που είναι κατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού αυτού όρια (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2000, C-424/97, Haim, σκέψη 57· Mac Quen κ.λπ., προαναφερθείσα, σκέψη 26, και της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-439/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2002, σ. I-305, σκέψη 23).¹³⁵

¹³³ Η ρήτρα του γενικού συμφέροντος έχει την ρίζα της στην ερμηνεία των γενικών ελευθεριών της εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών, Βενιερης, ο.π.π. σελ.250

¹³⁴ Οι λόγοι γενικού συμφέροντος που έκανε δεκτούς το Δικαστήριο συνδέονταν αρχικά με την τήρηση της νομοθεσίας της χώρας παροχής για τη συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα επί σκοπώ διασφάλισης της εντιμότητας των εμπορικών συναλλαγών και προστασίας του καταναλωτή

¹³⁵ Απόφαση van Wesamael της 18/01/1979, με την οποία κρίθηκε ότι «λόγω της ιδιάζουσας φύσεως ορισμένων

Στην προσπάθεια ερμηνευτικής προσέγγισης και αξιολόγησης των περιορισμών, μπορούμε να πούμε ότι η αντίθεσή τους στις ελευθερίες εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών στηρίζεται στη γραμματική ανάλυση και ερμηνεία των σχετικών άρθρων στα οποία και απαγορεύονται τόσο οι άμεσοι όσο και οι έμμεσοι αλλά και συγκαλυμμένοι περιορισμοί. Πέραν, όμως, της ερμηνευτικής προσέγγισης, η αξιολόγηση τους βασίστηκε στην ανάγκη διατήρησης και προάσπισης κάποιων ζωτικών συμφερόντων των κρατών μελών υποδοχής. Το ΔΕΚ λοιπόν θεμελίωσε την δημιουργία της ρήτρας του γενικού συμφέροντος στην ανάγκη προάσπισης εκείνων των συμφερόντων της Κοινότητας και των κρατών μελών υποδοχής ειδικότερα που έχουν ζωτική σημασία για αυτά και σηματοδοτούν την ιδιαιτερότητα τους μέσα στην ενιαία αγορά.¹³⁶ Σε κάθε περίπτωση αποτελεί ζήτημα στάθμισης η υπερίσχυση του δικαιώματος του κράτους μέλους να προστατεύει το έννομο αγαθό γενικού συμφέροντος ή της ελευθερίας εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών. Μόνο τότε ο περιορισμός είναι θεμιτός και συμβατός με την κοινοτική ελευθερία της παροχής υπηρεσιών και εγκατάστασης όταν κριθεί πως η βαρύτητα του γενικού συμφέροντος υπερισχύει της κοινοτικής ελευθερίας.

ΙΧ.Η εφαρμογή του γενικού συμφέροντος στις Κοινοτικές Οδηγίες για την Ελεύθερη Εγκατάσταση και Παροχή Υπηρεσιών των Πιστωτικών Ιδρυμάτων

ΙΧ.ι. Γενικά

Μολονότι ο τραπεζικός τομέας είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικός και χαρακτηρίζεται από δυσανάλογα μεγάλη προσφορά σε σχέση με τη ζήτηση και διεθνές άνοιγμα που ευνοεί την απελευθέρωση, εξακολουθεί να αποτελεί ιδιαίτερα τεμαχισμένη αγορά. Ακόμα και οι μεγαλύτερες ευρωπαϊκές τράπεζες, οι οποίες σε εθνικό επίπεδο κατέχουν ιδιαίτερα μεγάλο μερίδιο της αγοράς, δεν αντιπροσωπεύουν, σε κοινοτική κλίμακα, παρά μόνον μερικά ποσοστά του συνολικού όγκου των τραπεζικών υπηρεσιών. Κατ' αυτόν τον τρόπο όχι μόνον δεν αξιοποιούνται πλεονεκτήματα της οικονομίας κλίμακας, αλλά και το κεφάλαιο κινδύνου καθώς και οι συμμετοχές στο κεφάλαιο παραμένουν κατά πολύ κάτω από το μέτρο που θα ήταν ευκαίιο για την επίτευξη αποτελεσματικής εσωτερικής αγοράς, παράλληλα δε η άσκηση της ελευθερίας της παροχής υπηρεσιών στον τραπεζικό τομέα υπήρξε περιορισμένη σε σχέση με τις ελπίδες που μπορεί να δημιουργήσει στους καταναλωτές και στις βιομηχανικές και εμπορικές εταιρίες η δεύτερη οδηγία.

Οι ουσιαστικοί λόγοι για τους οποίους δεν απελευθερώθηκε πλήρως η παροχή υπηρεσιών από τα κοινοτικά πιστωτικά ιδρύματα είναι ενδεχομένως οικονομικής υφής, αλλά συνήθως νομικά ή διοικητικά εμπόδια, πολλά από τα οποία είθισται να επιβάλλονται

παροχών υπηρεσιών κοινοτικό δίκαιο δεν αποκλείει την επιβολή ειδικών υποχρεώσεων στον παρέχοντα τις υπηρεσίες υπό μια διπλή όμως προϋπόθεση: η επιβολή ειδικών υποχρεώσεων να δικαιολογείται από λόγους γενικού συμφέροντος και να μην εμπεριέχει διάκριση.

¹³⁶ Αντίθετα ή εξυπηρέτηση σκοπών οικονομικού χαρακτήρα δεν αποτελεί επαρκή λόγο γενικού συμφέροντος για την αποδοχή εξαίρεσε την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών (ΔΕυΚ 14.11.1995, Svensson)

από τα κράτη μέλη υποδοχής με την επίκληση λόγων γενικού συμφέροντος. Επιπλέον, ο πολίτης όπως και ο επιχειρηματίας διατηρεί, σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό, σχέση εμπιστοσύνης με τον (προσωπικό του) τραπεζίτη. Στην κατάσταση αυτή είναι ευνόητο ότι ο χρήστης θα εμπιστευτεί μάλλον το τραπεζικό ίδρυμα που εντάσσεται στο ίδιο πολιτιστικό πλαίσιο παρά ένα ίδρυμα το οποίο, έστω και μόνον λόγω της ονομασίας του, δεν είναι τόσο οικείο, ακόμα και όταν έχει την έδρα του στο ίδιο κράτος μέλος και διοικείται από υπαλλήλους από τη χώρα αυτή.

IX.ii. Η ρήτρα του γενικού συμφέροντος στην Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία και την 2000/12/ΕΚ

Είναι ευνόητο ότι στα πλαίσια λειτουργίας της ενιαίας τραπεζικής αγοράς οι χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες που υπάγονται στο κοινοτικό καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης δεν πρέπει να προσκρούουν σε κανένα εμπόδιο αλλά να μπορούν να ασκούνται με τον ίδιο τρόπο τόσο στο κράτος μέλος καταγωγής όσο και στο κράτος μελής υποδοχής του πιστωτικού ιδρύματος. Αρκεί η άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών να μην προσκρούει στις ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις γενικού συμφέροντος του κράτους μέλους υποδοχής των τραπεζών.¹³⁷

Ο όρος χρησιμοποιείται σε αρκετά σημεία του προοιμίου και του κυρίως κειμένου της Δεύτερης Οδηγίας για να υπογραμμίσει την ανάγκη και τη σκοπιμότητα της υπάρξεως εθνικών διατάξεων και πρακτικών που κρίνεται κάθε φορά ότι, χωρίς να έρχονται σε κατάφωρη αντίθεση με το κοινοτικό δίκαιο, είναι οπωσδήποτε απόλυτα απαραίτητες για την προστασία και ικανοποίηση εξαιρετικών αναγκών του συνόλου.

Ειδικότερα:

«Οποιοδήποτε κράτος μέλος υποδοχής έχει τη δυνατότητα για την άσκηση του δικαιώματος εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών να επιβάλλει την τήρηση ειδικών διατάξεων που προβλέπονται από στα ιδρύματα στα οποία δεν έχει χορηγηθεί άδεια λειτουργίας εφόσον αυτές συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο και έχουν θεσπιστεί για λόγους γενικού συμφέροντος». Επίσης, τα κράτη-μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε να μην προσκρούουν σε κανένα εμπόδιο οι δραστηριότητες που υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισεως και να μπορούν αυτές να ασκούνται με τον ίδιο τρόπο στο κράτος-μέλος καταγωγής, εφόσον δεν αντίκεινται στις ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις γενικού συμφέροντος του κράτους-μέλους υποδοχής.¹³⁸

Ήδη στην παράγραφο 17 του προοιμίου της οδηγίας αναφέρεται πως τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν ώστε να μην προσκρούουν σε κανένα εμπόδιο οι

¹³⁷ Ζαββός, 1989,σελ.136επ

¹³⁸ Ζαββός, οπ.π

δραστηριότητες που υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης και να μπορούν να ασκούνται με τον ίδιο τρόπο στο κράτος μέλος καταγωγής εφόσον δεν αντίκεινται στις ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις γενικού συμφέροντος του κράτους μέλους υποδοχής. Η ερμηνεία αυτής της παραγράφου του προοιμίου της οδηγίας μπορεί να αποδοθεί διττώς. Έτσι από τη μία μπορεί να υποστηριχτεί ότι το εποπτικό όργανο του κράτους υποδοχής έχει την εξουσία να περιορίσει την δραστηριότητα ενός πιστωτικού κοινοτικού ιδρύματος εάν και μόνο συντρέχει λόγος γενικού συμφέροντος. Από την άλλη όμως ενδεχομένως έχει την έννοια ότι το πιστωτικό ίδρυμα πρέπει να ευθυγραμμίσει την δραστηριότητα του ώστε να μην αντιβαίνει στις εθνικές διατάξεις του κράτους υποδοχής που προασπίζουν το γενικό συμφέρον.

Επιπρόσθετα, η διάταξη του άρθρου 19, παρ. 4 της Δεύτερης Οδηγίας προβλέπει ότι η αρμόδια αρχή του κράτους-μέλους υποδοχής, πριν αρχίσει τις δραστηριότητές του ένα υποκατάστημα κοινοτικής τράπεζας, έχει προθεσμία δύο μηνών για να οργανώσει την εποπτεία του αλλά και για να γνωστοποιήσει, αν χρειάζεται, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, αυτές οι δραστηριότητες πρέπει να ασκούνται μέσα στο Κράτος υποδοχής¹³⁹.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της Δεύτερης Τραπεζικής Οδηγίας δυνατότητα επίκλησης λόγων δημοσίου συμφέροντος υπάρχει και στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα επιθυμεί να ασκήσει στο κράτος μέλος υποδοχής δραστηριότητες που δεν εμπίπτουν στον Κατάλογο της Β' Οδηγίας. Επίσης όταν πρόκειται για την εφαρμογή στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής χρηματοδοτικών τεχνικών¹⁴⁰ που επιτρέπονται στο κράτος μέλος καταγωγής του αλλά απαγορεύονται στο κράτος μέλος υποδοχής.

Προβλέπεται δε η περίπτωση που οι αρμόδιες αρχές μπορούν να λάβουν μέτρα για την πρόληψη ή την καταστολή των πράξεων που διενεργούνται στο έδαφός τους κατά παράβαση των νομικών διατάξεων που έχουν θέσπιση για λόγους γενικότερου συμφέροντος¹⁴¹.

Βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη τούτου είναι οι εθνικές διατάξεις να

¹³⁹ Σε σχέση με τούτο σημειώνεται ότι το άρθρο 20 παρ. 4 της Οδηγίας 2000/12/ΕΚ προβλέπει ότι πριν το υποκατάστημα του κοινοτικού πιστωτικού ιδρύματος αρχίσει να ασκεί τις δραστηριότητες του, η αρμόδια αρχή του κράτους υποδοχής έχει προθεσμία δύο μηνών από την παραλαβή της ανακοίνωσης της παραγράφου 3 άρθρου 20 να γνωστοποιήσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες για λόγους δημοσίου συμφέροντος πρέπει να ασκούνται από το πιστωτικό ίδρυμα.

¹⁴⁰ Επιβάλλεται να επισημανθεί η διάκριση μεταξύ δυο βασικών στοιχείων της αμοιβαίας αναγνώρισης, δηλαδή αφενός της αμοιβαίας αναγνώρισης των κανόνων τραπεζικής εποπτείας και αφετέρου της αμοιβαίας αναγνώρισης των χρηματοδοτικών τεχνικών βάσει των οποίων παρέχονται σε διασυνοριακή βάση οι τραπεζικές υπηρεσίες

¹⁴¹ Ψιλοπούλου Τσουτσουβά, ΔΕΕΤ Γ Τριμηνιαία 1991

συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο και να έχουν θεσπιστεί για λόγους δημοσίου συμφέροντος και τα συγκεκριμένα πιστωτικά ιδρύματα ή οι πιο πάνω δραστηριότητες δεν υπόκεινται σε ισοδύναμους κανόνες σύμφωνα με τις νομοθετικές ή κανονιστικές ρυθμίσεις του κράτους μέλους υποδοχής.

Όσον αφορά τέλος στην αναφορά της ρήτρας στις διατάξεις της Οδηγίας 2000/12 στο άρθρο 22παρ.11 ορίζεται πως το άρθρο αυτό δεν κωλύει τα πιστωτικά ιδρύματα τα οποία εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος να διαφημίζουν τις υπηρεσίες τους με όλα τα μέσα επικοινωνίας που υπάρχουν στο κράτος μέλος υποδοχής, τηρουμένων των κανόνων που ενδεχομένως διέπουν τον τύπο και το περιεχόμενο της εν λόγω διαφήμισης και έχουν θεσπιστεί για λόγους γενικού συμφέροντος.

IX.iii. Η εφαρμογή της ρήτρας υπό το πρίσμα της Ερμηνευτικής Ανακοίνωσης της Επιτροπής για το γενικό συμφέρον

Η ορθή ανάλυση και εφαρμογή της ρήτρας του άρθρου 22 της Οδηγίας 2000/12/EK προκύπτει από τις αναφορές της 89/646/EK καθώς και από το επεξηγηματικό έγγραφο που εκδόθηκε σχετικά με τη Δεύτερη Οδηγία 89/646 και την αναλογική εφαρμογή των άρθρων 49ΣυνθΕΚ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε ένα σχέδιο ανακοίνωσης για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και την έννοια του γενικού συμφέροντος στη δεύτερη τραπεζική οδηγία 89/646/ΕΟΚ¹⁴². Στο σχέδιο αυτό παρουσιάζονται οι προβληματισμοί και οι ερμηνείες που δόθηκαν από την Επιτροπή στην έννοια του γενικού συμφέροντος (Τίτλος Ι) καθώς και στην πολυσήμαντη έννοια του γενικού συμφέροντος (Τίτλος ΙΙ) στο πλαίσιο της δεύτερης τραπεζικής οδηγίας. Εκκινώντας την ανάλυση από τις διατάξεις της οδηγίας που επιβάλλει στα πιστωτικά ιδρύματα να ανακοινώνουν στις αρχές του κράτους τους τον κατάλογο των υπηρεσιών που προτίθενται να προσφέρουν για πρώτη φορά σε ένα άλλο κράτος μέλος, η Επιτροπή στην παρούσα ανακοίνωση, αναλύει την έννοια του γενικού συμφέροντος και τις συνθήκες υπό τις οποίες οι κανόνες γενικού συμφέροντος μπορεί να αντιτίθενται στο παράρτημα ενός ευρωπαϊκού πιστωτικού ιδρύματος. Το δε επεξηγηματικό έγγραφο τονίζει πως η ρήτρα αυτή ως περιορισμός αφορά όχι μόνο στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάστασης αλλά και στην ελευθερία εγκατάστασης των πιστωτικών ιδρυμάτων στην ενιαία κοινοτική αγορά. Η ρήτρα του γενικού συμφέροντος άλλωστε είχε νομολογιακά χρησιμοποιηθεί για τον περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης προσώπου που επιδίωκε την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος με εγκατάσταση στο κράτος μέλος υποδοχής¹⁴³.

¹⁴² SEC (1997)-1193

¹⁴³ Τσουτσουβά ,ο.π.π.

Το επεξηγηματικό έγγραφο της Επιτροπής σχετικά με το γενικό συμφέρον στην δεύτερη τραπεζική οδηγία αντανακλά την γενική αντίληψη ότι ναι μεν έχει δημιουργηθεί μια ενιαία αγορά όσον αφορά την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών εξακολουθούν να υπάρχουν στην Ευρώπη διάφορα διαρθρωτικά και κανονιστικά εμπόδια στην πραγμάτωση της. Έτσι, η ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής ήταν αναγκαία διότι υπήρχαν πάρα πολλές ασάφειες και αποκλίσεις ως προς την ερμηνεία που παρακώλυαν την ανάπτυξη της ενιαίας αυτής τραπεζικής αγοράς.¹⁴⁴ Οι διευκρινίσεις της Επιτροπής έδωσαν τη δυνατότητα στα πιστωτικά ιδρύματα να βελτιώσουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και, συνεπώς, να παρέχουν στους καταναλωτές υπηρεσίες με τρόπο ανταγωνιστικό

Δεν αρκεί δηλαδή να υπάρχουν εθνικές διατάξεις απαγορευτικές και περιοριστικές της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από τα κοινοτικά πιστωτικά ιδρύματα για λόγους γενικού συμφέροντος-άλλωστε στη μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων η προϋπόθεση αυτή θα πληρούται, επειδή σχεδόν πάντοτε ένας κανόνας δικαίου αποβλέπει στην προστασία ενός συμφέροντος και δύσκολα τα δικαστήρια, ενόψει του ρόλου τους, θα κρίνουν ότι το συμφέρον που επέλεξε να προστατεύσει ο εθνικός νομοθέτης δεν είναι άξιο προστασίας- αλλά απαιτείται να μην μπορεί να προστατευθεί το γενικό συμφέρον με την εφαρμογή διατάξεων Κράτους μέλους καταγωγής¹⁴⁵.

Το επεξηγηματικό έγγραφο -ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής, αφού κάνει μνεία στην σημασία της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και εγκατάστασης καθώς και στους τρόπους με τους οποίους πραγματοποιούνται αυτές και τις μορφές που λαμβάνουν, επιχειρεί την προσέγγιση της ρήτηρας στην δεύτερη τραπεζική οδηγία. Εκκινεί τον προβληματισμό του από την έλλειψη σαφούς και εναρμονισμένου ορισμού του γενικού συμφέροντος και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κοινοποίηση των κανόνων γενικού συμφέροντος εκ μέρους των αρμοδίων αρχών της χώρας υποδοχής προς το πιστωτικό ίδρυμα που επιθυμεί να εγκαταστήσει υποκατάστημα στο έδαφός του, συνιστά για το

¹⁴⁴ Αυτό που μας εντυπωσιάζει στην οδηγία είναι ότι, ενώ κάνει ρητή αναφορά στο γενικό συμφέρον και στο ρόλο του ως περιορισμό στην ελεύθερη εγκατάσταση και παροχή υπηρεσιών συμβατό με τις κοινοτικές διατάξεις, δεν κάνει καμία απολύτως αναφορά στο περιεχόμενο της έννοιας με αποτέλεσμα να ερμηνεύεται από τα κράτη μέλη κατά τρόπο διαφορετικό, π.χ. ορισμένα κράτη μπορεί να θεωρούν ότι η προστασία των καταναλωτών επιβάλλει τη διενέργεια αυστηρότατου ελέγχου επί του συνόλου των προσφερόμενων χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών, ενώ άλλα κράτη ενδέχεται να πιστεύουν ότι τα συμφέροντα των καταναλωτών διαφυλάσσονται καλύτερα δια της παροχής ευκαιριών για χρηματοπιστωτική καινοτομία και ανταγωνισμό μεταξύ τραπεζών, προκειμένου να διευρυνθούν οι δυνατότητες επιλογής των καταναλωτών. Δεν προβαίνει καν σε οποιουδήποτε είδους απαρίθμηση ούτε καν ενδεικτική των προϋποθέσεων εφαρμογής της ρήτηρας, μολονότι κάθε παράγραφος του προοιμίου της οδηγίας και κάθε διάταξη αυτής έχει σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία του οροῦ.

¹⁴⁵ Κυρίως η περίπτωση αυτή αφορά στο εύρος των δραστηριοτήτων που μπορούν να αναπτύξουν τα πιστωτικά ιδρύματα στο κράτους υποδοχής όταν υπάρχει έλλειμμα δραστηριοτήτων εκ της άδειας που έχουν λάβει ή εκ του καταλόγου του παραρτήματος

κοινοτικό δίκαιο ευχέρεια και όχι υποχρέωση. Άλλωστε δεν θα ήταν σκόπιμο να επιβληθεί στο κράτος μέλος υποδοχής η υποχρέωση ενημέρωσης του πιστωτικού ιδρύματος. Κρίνει δε ότι κάθε παράγραφος του προοιμίου της δεύτερης τραπεζικής Οδηγίας έχει σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία του γενικού συμφέροντος και την εφαρμογή της σχετικής ρήτρας¹⁴⁶

Κατά την εκτίμηση της Επιτροπής το ίδιο το πιστωτικό ίδρυμα που επιθυμεί να εγκαταστήσει υποκατάστημα υποχρεούται να ενημερωθεί για τις νομοθετικές, κανονιστικές διατάξεις της χώρας στην οποία ασκεί τις δραστηριότητές του, δεν πρέπει να αντιμετωπίζει κανένα κώλυμα στην πρόσβαση του στις πληροφορίες αυτές¹⁴⁷.

Στη συνέχεια το επεξηγηματικό έγγραφο κάνοντας αναφορά στις διατάξεις της Οδηγίας που κάνουν λόγο για το γενικό συμφέρον προβληματίζεται σχετικά με το αν μετά την έναρξη ισχύος της δεύτερης τραπεζικής οδηγίας μπορεί το κράτος μέλος υποδοχής να επιβάλει στα πιστωτικά ιδρύματα που ασκούν τις δραστηριότητες τους είτε μέσω υποκαταστήματος είτε υπό καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών τις εθνικές διατάξεις.

Το κενό που υπάρχει στην Οδηγία σχετικά με τους τομείς που καλύπτονται από το γενικό συμφέρον προκαλεί πρόβλημα στην ανάλυση και εφαρμογή της ρήτρας και για το λόγο αυτό κρίθηκε πολύτιμο το επεξηγηματικό έγγραφο που έχει εκδοθεί σχετικά με την προγενέστερη Οδηγία.¹⁴⁸ Στο εν λόγω μάλιστα έγγραφο αναφέρεται πως κάθε κράτος μέλος καθορίζει το ίδιο νομοθετικά αλλά και νομολογιακά τι αποτελεί γενικό συμφέρον ανάλογα με τις εθνικές ανάγκες, παραδόσεις και στόχους του, επομένως δεν είναι δυνατό αλλά και ούτε δέον να εξειδικεύεται από την Οδηγία.¹⁴⁹

IX.iii.i. Η αξιολόγηση και ανάλυση των σκοπών που ανάγονται σε εθνικό συμφέρον και δικαιολογούν περιορισμό των κοινοτικών ελευθεριών

Η ερμηνευτική ανακοίνωση προβαίνει σε απαρίθμηση των λόγων που η εθνική νομοθεσία μπορεί να εξυπηρετεί στο κράτος υποδοχής και που αξιολογούνται ως γενικού

¹⁴⁶ Commission of the European Communities, Commission Interpretative Communication σ.17

¹⁴⁷ Αν το κράτος μέλος ανταποκρίνεται θετικά στο αίτημα του πιστωτικού ιδρύματος έχει μόνο υποχρέωση για τα μέσα και όχι για το αποτέλεσμα

¹⁴⁸ Πάντως όπως και οι διατάξεις της Οδηγίας δεν βοηθούν στην διευκρίνιση της έννοιας του γενικού συμφέροντος και πολύ περισσότερο δεν βοηθούν στην εξειδίκευση και εφαρμογή της ρήτρας τους γενικού συμφέροντος, ούτε το επεξηγηματικό έγγραφο της Επιτροπής προέβη σε διευκρινίσεις τέτοιες που να συμπληρώνουν την Οδηγία, αλλά διατηρεί έναν ερμηνευτικό ρόλο και κάνει αναλογική εφαρμογή των προϋποθέσεων εφαρμογής της ρήτρας εκ της ερμηνείας του άρθρου 49.

¹⁴⁹ Βενιέρης,οπ.π.σελ.256

συμφέροντος σύμφωνα με τη ρήτρα αυτή. Η απαρίθμηση γίνεται με παραπομπές σε αποφάσεις του ΔΕΚ καθώς όπως ήδη αναφέραμε πρόκειται για μια έννοια που διέπλεσε το ΔΕΚ ως εγγύηση ότι η ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών δεν θα αποβεί σε βάρος ορισμένων ζωτικών συμφερόντων του κράτους υποδοχής τα οποία χρήζουν δικαιολογημένης προστασίας¹⁵⁰.

Έτσι, το επεξηγηματικό έγγραφο σε συνέπεια της πάγιας νομολογίας του ΔΕΚ προσδιορίζει ως λογούς γενικού συμφέροντος που μπορούν να προβληθούν ως εμπόδια στην άσκηση των κοινοτικών ελευθεριών της εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών, την προστασία του αποδέκτη των υπηρεσιών¹⁵¹, του εργάτη¹⁵², την κοινωνική ασφάλιση,¹⁵³ την προστασία του καταναλωτή¹⁵⁴, την προστασία της καλής φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα¹⁵⁵, την καταστολή της απάτης¹⁵⁶, την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁵⁷, την αγροτική πολιτική¹⁵⁸, τη συλλογή φόρων¹⁵⁹ και την προστασία των δανειστών¹⁶⁰.

Ορθώς επισημαίνεται στην ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής ότι ο

¹⁵⁰ Ζαββός, οπ.π.σελ.138

¹⁵¹ C 110/78, Συλλογή 1979 I 35

¹⁵² C 279/80, Συλλογή 1981 I 3305

¹⁵³ C 272/94, Συλλογή 1996 I 1905

¹⁵⁴ C 222/95, Συλλογή 1997 I 3899

¹⁵⁵ C 384/93, Συλλογή 1995 I 1141

¹⁵⁶ C 275/92, Συλλογή 1994 I 1039

¹⁵⁷ C 62/79, Συλλογή 1980 I 881

¹⁵⁸ C 353/89, Συλλογή 1991 I 4069

¹⁵⁹ C 204/90, Συλλογή 1992 I 249

¹⁶⁰ C 3/95, Συλλογή 1996 I 6511

κατάλογος των τομέων που καλύπτονται από την ρήτρα του γενικού συμφέροντος είναι ανοικτός και το Δικαστήριο διατηρεί πάντα τη δυνατότητα να επεκτείνει ή να μειώσει τις εθνικές ρυθμίσεις περιορισμούς που θεωρεί ότι εμπίπτουν στην έννοια προστασίας του γενικού συμφέροντος¹⁶¹.

Παραθέτουμε χαρακτηριστικά την υπόθεση *Caixa Bank France κατά Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie*, όπου ετέθη το ερώτημα αν το άρθρο 43 ΕΚ εμποδίζει την εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία απαγορεύει σε πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο αποτελεί θυγατρική εταιρίας άλλου κράτους μέλους, να καταβάλλει τόκους σε λογαριασμούς όψεως τους οποίους έχουν ανοίξει σε ευρώ κάτοικοι ημεδαπής εντός του πρώτου κράτους μέλους. Προς δικαιολόγηση του περιορισμού στην ελευθερία εγκαταστάσεως η Γαλλική Κυβέρνηση επικαλέστηκε τόσο την προστασία των καταναλωτών όσο και την προώθηση της μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης αποταμιεύσεως, ως επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι το άρθρο 43 ΕΚ εμποδίζει την εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία απαγορεύει σε πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο αποτελεί θυγατρική εταιρίας άλλου κράτους μέλους, να καταβάλλει τόκους σε λογαριασμούς όψεως σε ευρώ τους οποίους ανοίγουν κάτοικοι ημεδαπής εντός του πρώτου κράτους μέλους. Σημείωσε δε ότι ναι μεν η προστασία των καταναλωτών περιλαμβάνεται μεταξύ των επιτακτικών αναγκών που μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμούς μιας εγγυημένης από τη Συνθήκη ΕΚ θεμελιώδους ελευθερίας, όμως, η επίμαχη στην κύρια δίκη απαγόρευση, και αν ακόμα υποτεθεί ότι έχει σε τελική ανάλυση ορισμένα πλεονεκτήματα για τον καταναλωτή, συνιστά μέτρο το οποίο υπερβαίνει το όριο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Επίσης στην υπόθεση *C 393/05, Επιτροπή κατά Δημοκρατίας Αυστρίας* το δικαστήριο απεφάνθη «Συναφώς επισημαίνεται ότι κατά πάγια νομολογία η προστασία των καταναλωτών μπορεί να δικαιολογήσει εμπόδια στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών¹⁶². Σημασία έχει η διασφάλιση ότι τα ληφθέντα μέτρα δεν υπερβαίνουν αυτό που είναι αντικειμενικά αναγκαίο»

Ομοίως δέχτηκε¹⁶³ ότι ορισμένοι επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος όπως η προστασία των καταναλωτών, η πρόληψη της απάτης, η μη ενθάρρυνση της σπατάλης χρημάτων, η αποτροπή διατάραξης της κοινωνικής τάξης μπορούν να δικαιολογήσουν την αναγνώριση υπέρ των εθνικών αρχών επιβολής επαρκούς εξουσίας προστατευτικών

¹⁶¹ Ο ελληνικός νόμος αποβλέπει στις διατάξεις περί κεφαλαιαγοράς, κτηματικής πίστης και προστασίας του καταναλωτή την θέσπιση κανόνων με σκοπό την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος κάτι που γίνεται ενδεικτικά και όχι περιοριστικά, άρθρο 19 παρ. 3 Ν. 2076/92

¹⁶² C 34/95, C 34/96 *De Agostini και TV SHOP*

¹⁶³ C 338/04,

μέτρων.

IX.iii.ii. Οι προϋποθέσεις για την επιβολή περιορισμών στα πιστωτικά ιδρύματα για λόγους γενικού συμφέροντος.

Η Οδηγία και η 2000/12/EK προβλέπει την αμοιβαία αναγνώριση των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα της και οι οποίες πραγματοποιούνται τόσο μέσω υποκαταστήματος όσο και υπό καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών με την επιφύλαξη του γενικού συμφέροντος. Το επεξηγηματικό έγγραφο κάνει λόγο για διαδικασία εφαρμογής κριτηρίων, η πλήρωση των οποίων οδηγεί με ασφάλεια στο συμπέρασμα αν ο περιορισμός εκ της εθνικής διάταξης του κράτους μέλους συμβαδίζει με το κοινοτικό δίκαιο ή αν αντίκειται στην ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση όπως εξειδικεύοντας στα άρθρα τόσο της Συνθήκης όσο και της Οδηγίας 2000/12/EK.

Από την άλλη κατά το ΔΕΚ, όπως διαφαίνεται άλλωστε και στην παγιωμένη πλέον νομολογία του, σε κάθε επίδικη περίπτωση κρίνει σκόπιμο να αξιολογήσει κατά πόσο τα εθνικά μέτρα ακόμα και όταν είναι ικανά *in abstracto* να επηρεάσουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών με ή χωρίς εγκατάσταση, δεν μπορούν να παρεμποδίσουν ή να καταστήσουν λιγότερο ελκυστική την άσκηση των ελευθεριών αυτών που εγγυάται η Συνθήκη, οπότε δεν αποτελούν περιορισμούς των ελευθεριών αυτών παρά μόνο όταν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις.

Παραθέτουμε τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί από τη νομολογία του ΔΕΚ ως προς την απαγόρευση ή διατήρηση ενός περιορισμού της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών με βάση το γενικό συμφέρον. Οι προϋποθέσεις αυτές έχουν διαπιστωθεί στις αποφάσεις ή έχουν υπογραμμιστεί από τη βιβλιογραφία¹⁶⁴.

IX.iii.ii.i. Αρχή της μη διάκρισης

Από γενικής απόψεως, όσον αφορά στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών και εγκατάστασης, οι εθνικές διατάξεις κράτους μέλους που διέπουν την άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων συνιστούν περιορισμούς αντίθετους προς τη Συνθήκη όταν είναι φύσεως τέτοιας ώστε να προβλέπουν για τον ασκούντα τις ελευθερίες αυτές πραγματικούς ή νομικούς όρους ασκήσεώς τους οι οποίοι είναι δυσμενέστεροι σε σχέση με τους ισχύοντες για το εγκατεστημένο πιστωτικό ίδρυμα εντός του εν λόγω κράτους υποδοχής ή όταν επηρεάζουν άμεσα την πρόσβαση του στην αγορά λόγω του σκοπού ή των αποτελεσμάτων τους. Σε κάθε περίπτωση αντικείμενο αξιολόγησης είναι αν το επίμαχο εθνικό μέτρο εισάγει δυσμενείς νομικές διακρίσεις ή αν έχει ως αντικείμενο να ρυθμίσει την πρόσβαση στη δραστηριότητα παροχής τραπεζικών πιστώσεων.

Η εθνική διάταξη που εμπεριέχει τον περιορισμό της ελευθερίας παροχής

¹⁶⁴ C 442/02

υπηρεσιών ή εγκατάστασης πρέπει να μην ενέχει διάκριση μεταξύ των προσώπων που προέρχονται από αυτό το κράτος μέλος και των προσώπων εκ των υπολοίπων κρατών μελών.

Στην νομολογία του Δικαστηρίου γίνεται δεκτό ότι τα εθνικά μέτρα που περιορίζουν την άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών τις οποίες εγγυάται η Συνθήκη δεν μπορούν να δικαιολογηθούν παρά μόνο αν μεταξύ άλλων προϋποθέσεων εφαρμόζονται κατά τρόπο μη συνεπαγόμενο διακρίσεις¹⁶⁵.

Στην υπόθεση *C448/93 Peter Svensson, Lena κατά Gustavsson Ministre du logement et de L'urbanisme*, το ΔΕΚ έκρινε ότι «..η χορήγηση εκ μέρους των τραπεζών δανείων για την κατασκευή κατοικιών συνιστά διάκριση εις βάρος πιστωτικών ιδρυμάτων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη, απαγορευμένη από το άρθρο 59 ΣυνθΕΚ και μη δικαιολογούμενη ούτε βάση των παρεκκλίσεων που επιτρέπει το άρθρο 56 της Συνθήκης», εφόσον αυτό δεν μπορεί να προβληθεί για την επιδίωξη σκοπών οικονομικής φύσης ούτε βάσει της ανάγκης διασφάλισης της συνοχής του εθνικού φορολογικού συστήματος, εφόσον δεν υφίσταται άμεση σχέση μεταξύ της χορηγήσεως του ευεργετήματος αυτού στους δανειολήπτες και της χρηματοδοτήσεώς του από τα έσοδα του φόρου που επιβάλλεται επί των κερδών των πιστωτικών ιδρυμάτων. Στο διατακτικό της απόφασης το ΔΕΚ τόνισε «.... Μια τέτοια δυσμενή διάκριση μπορούν να δικαιολογήσουν μόνον οι λόγοι γενικού συμφέροντος που μνημονεύονται στο άρθρο 56 παράγραφος 1 της Συνθήκης, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 66, στους οποίους δεν περιλαμβάνονται σκοποί οικονομικής φύσεως...»

Στην υπόθεση 279/80 το ΔΕΚ έκρινε ότι «... η αρχή της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών απαιτεί αφενός μεν το Κράτος μέλος εντός του οποίου παρέχεται η υπηρεσία να μην προβαίνει σε διακρίσεις, κατά τον έλεγχο των αιτήσεων χορηγήσεως αδειών και κατά τη χορήγηση τους, λόγω ιθαγένειας ή του τόπου εγκατάστασης του παρέχοντος την υπηρεσία, αφετέρου δε να λαμβάνει υπόψη του τα δικαιολογητικά και τις εγγυήσεις που έχει ήδη προσκομίσει ο παρέχων την υπηρεσία για την άσκηση της δραστηριότητας του στο κράτος όπου έχει την εγκατάστασή του».

Η παραδοσιακή κοινοτική νομολογία είχε την τάση να δέχεται ότι η αρχή που επιβάλλει την ίση μεταχείριση ημεδαπών και αλλοδαπών αποτελεί την ίδια την ουσία της ελευθερίας εγκαταστάσεως, εξομοιώνοντας, κατ' ουσίαν, την απαγόρευση των περιορισμών υπό την έννοια του πρώτου εδαφίου του άρθρου 43 ΕΚ προς την απαγόρευση διακρίσεων (άμεσων ή έμμεσων) όσον αφορά τους όρους προσβάσεως και ασκήσεως οικονομικών δραστηριοτήτων υπό την έννοια του δευτέρου εδαφίου¹⁶⁶.

¹⁶⁵ Επιτροπή κατά. Ιταλικής Δημοκρατίας C 465/05

¹⁶⁶ Εντούτοις, από την απόφαση στην υπόθεση Kraus και μετά, η οποία είχε ως αντικείμενο ένα γερμανικό μέτρο που επέβαλε ορισμένες διατυπώσεις για την αναγνώριση της νομικής αξίας ενός αλλοδαπού διπλώματος, το Δικαστήριο άρχισε να εφαρμόζει, καθώς φαίνεται, ένα αυστηρότερο κριτήριο σε σχέση με εκείνο της επιφυλάξεως

IX.iii.ii.ii. Περιορισμός μη αυστηρότερος της κοινοτικής πρόβλεψης

Οι εθνικές ρυθμίσεις που ενσωματώνουν τις κοινοτικές δεν επιτρέπεται να έχουν περιεχόμενο αυστηρότερο, σύμφωνα τόσο με την νομολογία όσο και με τις επιλογές τις Επιτροπής. Κάτι τέτοιο καθιστά του εθνικούς περιορισμούς ανεπιθύμητους για το κοινοτικό δίκαιο και μη συμβατούς με αυτό και την προσπάθεια εναρμόνισης. Πρέπει να τονιστεί πως στην προκειμένη περίπτωση γίνεται λόγος για αποφυγή αυστηρότερης ενσωμάτωσης των κοινοτικών ρυθμίσεων σε σχέση με την δραστηριότητα των εισερχόμενων στο κράτος υποδοχής κοινοτικών ιδρυμάτων. Τα πιστωτικά ιδρύματα με έδρα στο κράτος αυτό μπορεί να υπάγονται σε αυστηρότερα κριτήρια και προϋποθέσεις σε σχέση με τα όσα επιτάσσουν οι κοινοτικές ρυθμίσεις. Συνεπώς ο περιορισμός μπορεί να συνεχίζει να υφίσταται ως αυστηρότερος του κοινοτικού μόνο όμως για τα ιθαγενή ιδρύματα στο κράτος υποδοχής και όχι για τα εισερχόμενα κοινοτικά πιστωτικά ιδρύματα.

IX.iii.ii.iii. Εξυπηρέτηση αγαθού γενικού συμφέροντος

Ο επιβαλλόμενος περιορισμός να είναι αντικειμενικά δικαιολογημένος και να κατευθύνεται προς την εξυπηρέτηση του συνόλου, να θεμελιώνει δηλαδή τη δυνατότητα μη εφαρμογής της βασικής αρχής της Συνθήκης της Ρώμης για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στην Κοινότητα στην υπερίσχυση των εθνικών κανόνων που προστατεύουν ζωτικά συμφέροντα του κράτους υποδοχής.

Ο προσδιορισμός της επιτακτικότητας τίθεται προκειμένου να είναι αυστηρή η εφαρμογή της ρήτρας αυτής και να αποφεύγεται η εύκολη επίκληση της αφού ούτω η άλλως κάθε περιορισμός εξυπηρετεί κάποιο έννομο αγαθό.

Στην υπόθεση C 422/01, Επιτροπή κατά Δανίας, το ΔΕΚ απεφάνθη ότι «τυχόν φορολογικό πλεονέκτημα που απορρέει για τους παρέχοντες υπηρεσίες από τη χαμηλή φορολογία στην οποία απόκεινται στο κράτος εγκατάστασης δεν μπορεί να επιτρέψει σε άλλο κράτος μέλος να δικαιολογεί τη δυσμενέστερη φορολογική μεταχείριση των αποδεκτών των υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένοι στο δεύτερο αυτό κράτος καθώς τέτοιου είδους φορολογικές επιβαρύνσεις θα έθιγαν τα θεμέλια της εσωτερικής αγοράς». Έκρινε ότι η ανάγκη αποφυγής της μείωσης φορολογίας εσόδων δεν περιλαμβάνεται ούτε μεταξύ των λόγων που παραθέτει το άρθρο 46 ΕΚ ούτε μεταξύ των λόγων γενικού συμφέροντος που μπορούν να δικαιολογήσουν εμπόδια στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

Αγαθό αναμφισβήτητο άξιο προστασίας που δικαιολογεί την θέση εμποδίων στην

στους αλλοδαπούς της ίδιας μεταχείρισεως με τους ημεδαπούς, αναγνωρίζοντας, επί της ουσίας, ότι ακόμα και μη εισάγοντα δυσμενείς διακρίσεις μέτρα μπορούν να αποτελούν περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Πράγματι, από την ανάλυση του Δικαστηρίου στην απόφαση αυτή προκύπτει η σημασία –ακόμα και πέραν μιας ενδεχόμενης δυσμενούς διακρίσεως– του αποτελέσματος εθνικού μέτρου το οποίο συνίσταται στην αποθάρρυνση της εκ μέρους των κοινοτικών υπηκόων ασκήσεως της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο δεν θεωρεί αναγκαίο να έχει το οικείο εθνικό μέτρο άμεσα αποτελέσματα επί της προσβάσεως σε οικονομική δραστηριότητα για να μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιορισμός αντίθετος προς τη Συνθήκη⁴

ελεύθερη παροχή υπηρεσιών για λόγους γενικού συμφέροντος είναι η προστασία των καταναλωτών. Θεωρείται ότι η διεύρυνση της αγοράς θα πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα αυστηρά με σκοπό την υπερβολική μείωση του ποιοτικού επιπέδου της. Έτσι η ανησυχία συγκεντρώνεται στην ανάγκη προστασίας των καταναλωτών, οι οποίοι δεν διαθέτουν την αναγκαία εμπειρία για να κινούνται σε ένα περιβάλλον που από τη φύση του είναι επικίνδυνο και γίνεται ακόμη πιο επικίνδυνο όσο πιο χαμηλή είναι η τάξη αξιών που παρουσιάζει η αγορά.

Το ΔΕΚ στην υπόθεση Alpine Investments BV Minister κατά Van Financien, απεφάνθη ότι «.. η ισχύουσα εντός ενός κράτους μέλους απαγόρευση που επιβάλλεται στους εγκατεστημένους σε αυτό μεσάζοντες των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών να προσεγγίζουν τηλεφωνικώς ενδεχόμενους πελάτες που βρίσκονται σε άλλο κράτος μέλος, χωρίς την προηγούμενη συναίνεσή τους.....δικαιολογείται όμως από ένα λόγο γενικού συμφέροντος ο οποίος είναι η διατήρηση της καλής φήμης του εθνικού χρηματοοικονομικού τομέα.. Πράγματι η εύρυθμη λειτουργία των χρηματοοικονομικών αγορών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εμπιστοσύνη την οποία εμπνέουν στους επενδυτές, ...». Δηλαδή κατά την εκτίμηση του Δικαστηρίου η διατήρηση της καλής φήμης του εθνικού χρηματοοικονομικού τομέα μπορεί να αποτελεί επιτακτικού χαρακτήρα λόγο δημοσίου συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει την επιβολή περιορισμών στην ελεύθερη παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι ουδεμία σχέση έχει η έννοια του γενικού συμφέροντος με της δημόσιας τάξης και γι αυτό δεν πρέπει να συγχέονται. Η ΟΚΕ έχει γνωμοδοτήσει σχετικά ότι η έννοια του γενικού συμφέροντος είναι ξένη προς την έννοια της δημόσιας τάξης του ιδιωτικού και ποινικού δικαίου¹⁶⁷. Η έννοια του γενικού συμφέροντος είναι κοινοτικού δικαίου και δεν πρέπει να συγχέεται με την έννοια της δημόσιας τάξης που είναι εθνικού δικαίου για κάθε κράτος μέλος, όπως ήδη αναφέραμε ανωτέρω.

Επιπλέον πρέπει να τονιστεί πως στην παραπάνω έννοια του γενικού συμφέροντος δεν εμπίπτει η «οικονομική ανάγκη» της αγοράς, όρο που συναντάμε στην πρώτη τραπεζική οδηγία 77/780 και σύμφωνα με τον οποίο οι περιορισμοί στη δραστηριότητα μέσα στην εσωτερική αγορά μπορούσαν να δικαιολογηθούν με την επίκληση του λόγου ότι η εγχώρια τραπεζική αγορά είναι κορεσμένη και ότι τα υπάρχοντα πιστωτικά ιδρύματα καλύπτουν τις ανάγκες της.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Βρέλλης σε «Το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο του Εμπορίου», σελ. 6

¹⁶⁸ Έτσι ενώ στο άρθρο 3α της Οδηγίας απαγορευόταν η καταρχήν επίκληση του κριτηρίου της οικονομικής ανάγκης της αγοράς ως όρος για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας ενός πιστωτικού ιδρύματος, στο ίδιο άρθρο προβλέπονταν μια σημαντική εξαίρεση σύμφωνα με την οποία εάν ένα Κράτος Μέλος εφαρμόζε ήδη το κριτήριο της οικονομικής ανάγκης κατά το χρόνο κοινοποίησης της οδηγίας και αν οι τεχνικές και διαρθρωτικές δυσχέρειες του τραπεζικού συστήματος δεν επέτρεπαν την εγκατάλειψη του κριτηρίου αυτού σε καθορισμένη προθεσμία, τότε το κράτος που επιθυμούσε να συνεχίσει την εφαρμογή του γνωστοποιούσε την απόφαση του στην Επιτροπή εντός εξαμήνου από την κοινοποίηση της οδηγίας.

IX.iii.ii.iv. Καταλληλότητα προστασίας έννομου αγαθού.

Η εθνική διάταξη με το συγκεκριμένο περιορισμό δεν αρκεί να επικεντρώνεται σε εξυπηρέτηση αφηρημένα του γενικού συμφέροντος μέσω της προστασίας ενός έννομου αγαθού αλλά πρέπει επιπλέον να στοχεύει σε συγκεκριμένα σκοπό και να είναι κατάλληλη για να τον επιτύχει.

Ο περιορισμός να οδηγεί κατά αποτέλεσμα στην προστασία του συγκεκριμένου εννόμου αγαθού που κρίνεται ιδιάζουσας σημασίας για το κράτος υποδοχής. Αν δεν επιτυγχάνεται μέσω αυτού η προστασία τότε η εθνική διάταξη δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον περιορισμό που επιβάλλει στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση ή την ελευθερία εγκατάστασης

Δηλαδή η προϋπόθεση αυτή απαιτεί από το Δικαστήριο ουσιαστική κρίση ως προς την αποτελεσματικότητα του επίδικου μέτρου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου, ώστε να μην είναι άστοχος και ακατάλληλος προς τούτο.

Έτσι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αν η υποχρέωση λήψεως άδειας συνιστά περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, η υποχρέωση μόνιμης εγκατάστασης αποτελεί στην πραγματικότητα, αυτή καθαυτή, άρνηση της εν λόγω ελευθερίας. Η υποχρέωση αυτή έχει ως συνέπεια να αφαιρεί κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα από το άρθρο 49 της Συνθήκης, το οποίο αποσκοπεί ακριβώς στην κατάργηση των περιορισμών της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών εκ μέρους προσώπων που δεν είναι εγκατεστημένα στο κράτος όπου πρέπει να παρασχεθεί η υπηρεσία. Για να γίνει αποδεκτή μια τέτοια υποχρέωση, πρέπει να αποδεικνύεται ότι αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου (βλ. απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, προπαρατεθείσα, σκέψη 52, και απόφαση της 6ης Ιουνίου 1996, C-101/94, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1996, σ. I-2691, σκέψη 31).¹⁶⁹

Η ακαταλληλότητα του περιορισμού τον καθιστά ασύμβατο με τις αρχές του κοινοτικού δικαίου. Η προϋπόθεση αυτή πάντως πρέπει να συνδυαστεί με την προϋπόθεση της αναλογικότητας

IX.iii.ii.v. Η αρχή της αναλογικότητας

Η αρχή της αναλογικότητας είναι μια γενική αρχή του δικαίου που προβλέπει ότι θα πρέπει να υπάρχει μία αναλογία μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του επιδιωκόμενου σκοπού. Με λίγα λόγια όταν η χώρα υποδοχής επικαλείται την προστασία της νομοθεσίας της λόγω γενικού συμφέροντος θα πρέπει να αποδείξει ότι δεν μπορεί να

¹⁶⁹ Στην υπόθεση C222/95 μεταξύ των *Societe civile immobiliere Parodi* και *Banque H. Albert de Bary et Cie*, το Δικαστήριο έκρινε πως νομοθετικός περιορισμός που υποχρέωνε σε ύπαρξη εγκατάστασης μόνιμης για την παροχής υπηρεσιών στο κράτος μέλος υποδοχής μπορεί φαινομενικά να εξυπηρετεί την προστασία των δανειοληπτών αλλά στην ουσία δεν εξυπηρετεί πραγματικά στον σκοπό αυτόν. Εξυπηρετεί αντιθέτως μόνο την εφαρμογή ορισμένων αρχών προνοητικότητας με σκοπό την φερεγγυότητα των τραπεζών έναντι των αποταμιευτών.

προστατεύσει με αλλά, λιγότερα περιοριστικά μέσα το συγκεκριμένο αγαθό. Ειδικότερα η εθνική διάταξη του κράτους υποδοχής με το συγκεκριμένο περιορισμό δεν πρέπει να υπερβαίνει ως προς τα αποτελέσματα της αλλά και ως προς τα μέσα που χρησιμοποιεί την αρχή της αναλογικότητας. Η αναλογικότητα ελλείπει αν ο περιορισμός είναι δυσμενέστερος ως προς την έκταση, διάρκεια και ένταση του από το αναγκαίο μέτρο προικισμένου να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ή όταν είναι δυσανάλογο το αποτέλεσμα του περιορισμού προς τον λόγο που τον προκάλεσε.

Κατά τη νομολογία του ΔΕΚ τα κωλύματα στην ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών που απορρέουν από εθνικά μέτρα αδιακρίτως εφαρμοζόμενα μπορούν να γίνουν ανεκτά μόνο αν τα μέτρα δικαιολογούνται για λόγους επιτακτικού γενικού συμφέροντος και αν δύνανται να διασφαλιστούν τον σκοπό που επιδιώκουν αρκεί να μην βαίνουν πέραν του μέτρου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού χωρίς να έχει σημασία ως προς την εκτίμηση της αναλογικότητας ή αναγκαιότητας των μέτρων αν ένα άλλο κράτος μέλος έχει λάβει διαφορετικά μέτρα προστασίας¹⁷⁰.

Το ΔΕΚ εξετάζει ορισμένες φορές και αυτοτελώς¹⁷¹ την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας η οποία ως προϋπόθεση της περιλαμβάνει κατ' ουσία και μια ακόμη αρνητική προϋπόθεση, να μην είναι δηλαδή δυνατό να διασφαλιστεί το γενικό συμφέρον από κανόνες στους οποίους ήδη υπόκειται ο παρέχων, συνήθως κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας της χώρας εγκατάστασης του¹⁷².

Άλλωστε κάθε παρέκκλιση από το θεμελιώδη κανόνα της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά ώστε το περιεχόμενο της να περιορίζεται σε αυτό που είναι απολύτως αναγκαίο για τη διασφάλιση των συμφερόντων που η διάταξη επιτρέπει στα κράτη μέλη να προστατεύουν υπό την προϋπόθεση ότι τα ληφθέντα μέτρα δεν υπερβαίνουν αυτό που είναι αντικειμενικά αναγκαίο¹⁷³.

Ως εκ τούτου το Δικαστήριο σε κάθε υπό κρίση περίπτωση εξετάζει την αναλογικότητα της απαγόρευσης προς τον επιδιωκόμενο σκοπό προκειμένου να διαπιστώσει ότι οι υποχρεώσεις που επιβάλλονται στους παρέχοντες υπηρεσίες πρέπει να είναι ικανές να εξασφαλίσουν την πραγματοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού και να

¹⁷⁰ C 36/02, 67/98

¹⁷¹ Reiseburo Broede, 12.12.1996, Επιτροπή κατά Βέλγιο σκ. 37 09/03/2000

¹⁷² Ταγαράς 2002, σελ 169

¹⁷³ Επιτροπή κατά Δημ. Αυστρίας 393/05, Επιτροπή κατά Γαλλίας 496/2001

μην βαίνουν πέραν αυτού που είναι αναγκαίο¹⁷⁴. Έτσι στην υπόθεση C- 384/93 απαγόρευση του cold calling από το κράτος μέλος από το οποίο γίνεται η τηλεφωνική κλήση, δεδομένου ότι αποσκοπεί στην προστασία της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στην αγορά χρηματοοικονομικών προϊόντων του εθνικού κράτους, δεν μπορούσε να θεωρηθεί απρόσφορη για την επίτευξη του σκοπού διασφάλισης της ακεραιότητας της εν λόγω αγοράς.

Διαπιστώνεται ότι ο επιβαλλόμενος για λόγους γενικού συμφέροντος περιορισμός θα μπορούσε ανάλογα με την περίπτωση να θεωρηθεί ανάλογος προς τον επιδιωκόμενο στόχο αν αφορά υποκατάστημα και δυσανάλογος στην περίπτωση του παρέχοντος υπηρεσίες.¹⁷⁵

Στην ερμηνευτική ανακοίνωση τονίζεται πως η αρχή της αναλογικότητας σημαίνει και στάθμιση των συμφερόντων και της ανάγκης προστασίας αυτού προς την προστασία του οποίου κατευθύνεται ο συγκεκριμένος νομοθετικό περιορισμός. Αν ο αποδέκτης της προστασίας προστατεύεται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον αναγκαίο τότε ο περιορισμός αντιτίθεται στην αρχή της αναλογικότητας.

Στην περίπτωση προστασίας του αποδέκτη των τραπεζικών υπηρεσιών του συγκεκριμένου πιστωτικού ιδρύματος αξιολογούνται ως σημαντικά κριτήρια το γνωστικό υπόβαθρο του αποδέκτη, η εμπειρία, η οργανωτική του δομή, η οικονομική του θέση, η συναλλακτική του ισχύς έναντι του αντισυμβαλλόμενου πιστωτικού ιδρύματος. Η περιπτωσιολογική αυτή αντιμετώπιση θα υποδείξει το δυσανάλογο ή μη του περιορισμού που εξυπηρετεί την προστασία ενός συγκεκριμένου αποδέκτη υπηρεσιών.

IX.iii.ii.vi. Αποφυγή διπλού περιορισμού

Η προϋπόθεση αυτή συνίσταται στο να αποφευχθεί να εξυπηρετείται με την επιβολή περιορισμών το ίδιο έννομο αγαθό τόσο στη χώρα καταγωγής του πιστωτικού ιδρύματος όσο και στη χώρα υποδοχής όπου και ασκεί την ελευθερία παροχής υπηρεσιών ή την ελευθερία εγκατάστασης.

Η προϋπόθεση αυτή δημιουργεί συνειρμούς με την υπόθεση Cassis de Dijon που επέλυσε το ΔΕΚ. Εκ της αποφάσεως αυτής αλλά και ως γενικότερη αρχή του ευρωπαϊκού

¹⁷⁴ Collectieve Antennevoorziening Gouda, Συλλογή 1991 I-4007, σκ.17

¹⁷⁵ Στα ίδια πλαίσια κινείται και η γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της ΕΕ, Επίσημη Εφημερίδα C 204- 1996σελ66, όπου αναφέρεται πως «στις τραπεζικές υπηρεσίες σε αντίθεση με άλλες κατηγορίες υπηρεσιών κυρίως όσον αφορά τις πιστώσεις, ο κίνδυνος δεν βαρύνει τον αγοραστή αλλά τον πωλητή δηλαδή το πιστωτικό ίδρυμα (πιστωτικός κίνδυνος). Είναι επομένως λογικό για το ν έλεγχο του κινδύνου αυτού να απαιτείται παρουσία και μεγάλη εγγύτητα του ιδρύματος προς την πελατεία του η οποία διευκολύνεται με την εγκατάσταση. Εξάλλου ο τραπεζικός τομέας στο σύνολο των κρατών μελών είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικός και παράλληλα υπάρχει δυσανάλογα μεγάλη προσφορά σε σχέση με τη ζήτηση και ένα διεθνές άνοιγμα που στις περισσότερες χώρες προπορεύεται σε μεγάλο βαθμό της δεύτερης οδηγίας»

κοινοτικού δικαίου προκύπτει πως οι περιορισμοί που τίθενται στην ενιαία εσωτερική αγορά δεν πρέπει να τίθενται ταυτόχρονα και από το κράτος προέλευσης και από το κράτος υποδοχής. Η προάσπιση ενός εννόμου αγαθού γενικού συμφέροντος μέσω ενός περιορισμού σε κράτος μέλος ικανοποιεί επαρκώς την ανάγκη προστασίας του εννόμου αγαθού εντός όλης της ενιαίας αγοράς.

Γίνεται επομένως εμφανώς αντιληπτό ότι ουδόλως εξυπηρετεί η επιβολή διπλής προστασίας του αυτού έννομου αγαθού μέσω ισοδύναμης διάταξης και ισάξιου περιορισμού και στο κράτος υποδοχής. Επισημαίνεται άλλωστε ότι η ισοδύναμη διάταξη προκαλεί ισάξιο αποτέλεσμα με μια άλλη και αντιπαραβάλλεται με την ταυτόσημη που έχει ταυτόσημο περιεχόμενο και έννομο αποτέλεσμα¹⁷⁶.

Η επιβολή και δεύτερου περιορισμού στο κράτος υποδοχής δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αντιθέτως δε αντίκειται στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών και εγκατάστασης. Σε αυτά τα πλαίσια λοιπόν το ΔΕΚ έκρινε πως είναι θεμελιώδης αρχή της Συνθήκης να μην περιορίζεται η ελευθερία παροχής υπηρεσιών παρά μόνο με βάση το γενικό συμφέρον και μόνο όταν το συμφέρον αυτό δεν διασφαλίζεται ήδη από τους κανόνες στους οποίους υπόκειται ο παρέχων την υπηρεσία στο κράτος μέλος που έχει την εγκατάστασή του¹⁷⁷.

ΙΧ.νι. Η Ανακοίνωση των περιορισμών για λόγους γενικού συμφέροντος: ευχέρεια ή υποχρέωση;

ΙΧ.νι.ι. Εισαγωγικά

Έχοντας ως δεδομένο ότι πληρούνται όλες οι ανωτέρω αναφερόμενες προϋποθέσεις για τις εθνικές διατάξεις που περιορίζουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών με ή χωρίς εγκατάσταση, το πιστωτικό ίδρυμα που δραστηριοποιείται στην επικράτεια του κράτους υποδοχής υποχρεούνται να του ανεχτεί πολλώ δε μάλλον να συμμορφωθεί με αυτές, εφόσον οι περιορισμοί που τίθενται είναι συμβατοί με το κοινοτικό δίκαιο.

Πέραν τούτου και ανεξάρτητα από το αν οι κανόνες πληρούν τις παραπάνω εκτενώς αναλυθείσες προϋποθέσεις της ρήτηρας του γενικού συμφέροντος τίθεται το ερώτημα κατά πόσο υποχρεούται το εποπτικό όργανο του κράτους υποδοχής να ανακοινώσει στο πιστωτικό ίδρυμα που ασκεί τις τραπεζικές δραστηριότητες όπως αυτές αναφέρονται στο Παράρτημα της Δεύτερης Τραπεζικής Οδηγίας, στην επικράτειά του τους κανόνες εκείνους που θέτουν περιορισμούς με βάση το γενικό συμφέρον.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Ζαββός,οπ.π

¹⁷⁷ Βενιερης,οπ.π., σελ.263

¹⁷⁸ Ο προβληματισμός αυτός έχει τη βάση του στο άρθρο 22 παρ.4 της Οδηγίας όπου αναφέρεται ότι η αρμόδια
[57]

Οι συντάκτες της Οδηγίας έχουν επιλέξει τον όρο «γνωστοποίηση» των προϋποθέσεων υπό τις οποίες θα ασκούνται για λόγους δημόσιου συμφέροντος συγκεκριμένες δραστηριότητες στο κράτος υποδοχής. Είναι διατυπωμένες δύο ερμηνευτικές προσεγγίσεις της διάταξης.

Ως προς την πρώτη αναφέρουμε ότι το εποπτικό όργανο του κράτους υποδοχής υποχρεούται να ανακοινώσει τους κανόνες που θεωρεί ότι θέτουν περιορισμούς με βάση το γενικό συμφέρον και που συνεπώς πρέπει να διατηρηθούν και να γίνουν σεβαστοί από το πιστωτικό ίδρυμα.

Ως συνέπεια αυτής της υποχρέωσης ανακοίνωσης είναι πως η μη τήρηση της οδηγεί και σε απουσία υποχρέωσης τήρησης των κανόνων αυτών και σε απουσία δεσμευτικότητας και περιορισμού του πιστωτικού ιδρύματος από τους κανόνες αυτούς. Το πιστωτικό ίδρυμα λοιπόν στο οποίο δεν έχουν ανακοινωθεί οι κανόνες αυτοί δεν υποχρεούται να περιορίζεται ως προς την δραστηριότητα του ούτε να εμποδίζεται λόγω επίκλησης γενικού συμφέροντος στο κράτος υποδοχής.

Ως προς τη δεύτερη ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης επισημαίνουμε πως κάνει δεκτή τη διακριτική ευχέρεια-δυνατότητα του εποπτικού οργάνου του κράτους υποδοχής να γνωστοποιήσει στο πιστωτικό ίδρυμα τους κανόνες που πρόκειται να περιορίσουν την δραστηριότητα του χωρίς όμως να συνιστούν παραβιάσεις των θεμελιωδών κοινοτικών ελευθεριών της παροχής υπηρεσιών και εγκατάστασης αφού μοναδικό σκοπό έχουν την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος. Η δυνατότητα αυτή σημαίνει μεν απουσία υποχρέωσης του εποπτικού οργάνου, θεμελιώνει δε το δικαίωμα του πιστωτικού ιδρύματος να πληροφορηθεί τους αντίστοιχους κανόνες προς τους οποίους πρέπει να συμμορφωθεί.

Οι δύο ερμηνευτικές εκδοχές αποτελούν αντίστοιχα επιχειρήματα δυο αντικρουόμενων απόψεων: αυτής που υποστηρίζει την απουσία υποχρέωσης του εποπτικού οργάνου και υποστηρίζεται από την Επιτροπή της ΕΕ και της αντίθετης που υποστηρίζει την ύπαρξη της υποχρέωσης του εποπτικού οργάνου του κράτους υποδοχής και υποστηρίζεται από την ΟΚΕ της ΕΕ.

ΙΧ. vi. ii Η ανακοίνωση αποτελεί ευχέρεια του κράτους μέλους

Σύμφωνα με την πρώτη άποψη δεν υπάρχει υποχρέωση ανακοίνωσης από το εποπτικό όργανο. Ο λόγος είναι πως η υποχρέωση ανακοίνωσης στερεί το αποκλειστικό δικαίωμα του ΔΕΚ να αξιολογεί τις περιπτώσεις περιορισμών που υπάγονται στην εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος γεγονός που δεν παύει να προκαλεί προβλήματα.

αρχή του κράτους μέλους υποδοχής έχει προθεσμία δύο μηνών από την παραλαβή της ανακοίνωσης από τις αρχές του κράτους προέλευσης του πιστωτικού ιδρύματος ότι αυτό προτίθεται να εγκαταστήσει υποκατάστημα, προκειμένου αφενός μεν να οργανώσει την εποπτεία του αφετέρου να γνωστοποιήσει αν χρειάζεται, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες για λόγους δημοσίου συμφέροντος πρέπει το υποκατάστημα να δραστηριοποιείται εντός του κράτους υποδοχής.

Η άποψη αυτή από την άλλη υποστηρίζει ότι ακόμη και αν γίνει δεκτό πως υπάρχει υποχρέωση ανακοίνωσης αυτή οδηγεί σε αδικαιολόγητη διάκριση μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται μέσω εγκατάστασης στο κράτος υποδοχής και αυτών που δραστηριοποιούνται μέσω της διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών στο αυτό κράτος υποδοχής. Ο λόγος είναι πως η ανακοίνωση διατάξεων γενικού συμφέροντος προβλέπεται μόνο στην παρ. 4 του άρθρου 20 της Οδηγίας που αφορά στη διαδικασία εγκατάστασης εν αντιθέσει προς το άρθρο 21 που αφορά στην παροχή υπηρεσιών και δεν κάνει λόγο για αντιστοιχεί υποχρέωση.

Ένα άλλο επιχείρημα εξίσου σημαντικό είναι πως το εποπτικό όργανο του κράτους υποδοχής θα πρέπει να βρίσκεται σε συνεχή έρευνα των κανόνων εκείνων που θέτουν περιορισμούς με βάση την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος. Αυτή η υποχρέωση πρέπει να είναι διαρκής με την έννοια ότι και μετά την εγκατάσταση του υποκαταστήματος του πιστωτικού ιδρύματος στο κράτος υποδοχής και για όσο διάστημα το συγκεκριμένο πιστωτικό ίδρυμα θα δραστηριοποιείται στο κράτος υποδοχής το εποπτικό όργανο του τελευταίου θα έχει την υποχρέωση να αξιολογήσει τις νέες εθνικές διατάξεις και να ανακοίνωσης στα εισερχόμενα πιστωτικά ιδρύματα τις εθνικές διατάξεις που θέτουν περιορισμούς προς εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος μέχρι να παύσουν την δραστηριότητα τους στην επικράτεια του κράτους υποδοχής¹⁷⁹.

Η οδηγία δεν κάνει άμεση αναφορά στην υποχρέωση όσο στις κυρώσεις αν αυτή δεν τηρείται, όπως παρατηρεί και η ΟΚΕ στην σχετική γνωμοδότηση της. Γίνεται ωστόσο λόγος για γνωστοποίηση αν χρειάζεται, δηλαδή κάνει στο κείμενο του άρθρου 20 παρ4 για δυνατότητα του εποπτικού οργάνου να ανακοινώσει και για δικαίωμα του πιστωτικού ιδρύματος να πληροφορηθεί, δεν υποδηλώνεται όμως, αν μείνουμε στη γραμματική ερμηνεία της διάταξης, υποχρέωση της εποπτικής αρχής να ανακοινώνει τους εθνικούς κανόνες στο πιστωτικό ίδρυμα. Το τελευταίο έχει κάθε δικαίωμα να πληροφορείται εφόσον το επιθυμεί το περιεχόμενο κάθε διάταξης και κανόνα της εθνικής νομοθεσίας του κράτους υποδοχής στα οποία υποχρεούται να συμμορφώνεται.

Η Επιτροπή ως υπέρμαχος της άποψης αυτής επιχειρηματολογεί πως ακόμη και αν γίνει λόγος για υποχρέωση του εποπτικού οργάνου αυτή δεν αφορά εμπειριστατωμένη αλλά απλή ενημέρωση και δεν συνιστά υποχρέωση προς επίτευξη κάποιου αποτελέσματος που είναι η πλήρης πληροφόρηση του πιστωτικού ιδρύματος ώστε να αποκτηθεί από αυτό σαφής γνώση των εθνικών κανόνων που περιέχουν περιορισμούς με βάση την προάσπιση του γενικού συμφέροντος. Σε κάθε περίπτωση ευθύνη για ενημέρωση έχει το πιστωτικό ίδρυμα το οποίο καλείται κατά την άποψη αυτή να ενημερώνεται και να συμμορφώνεται με τους εθνικούς κανόνες του κράτους υποδοχής.

Όπως ήδη αναφέραμε άλλωστε η μη ικανοποίηση του αιτήματος πληροφόρησης του πιστωτικού ιδρύματος δεν αποτελεί παράβαση κοινοτικού δικαίου η δε ζημία που θα

¹⁷⁹ Βενιέρης,οπ.π.σελ.265

προκύψει ενδεχομένως για το πιστωτικό ίδρυμα όπως και η αποκατάσταση της είναι ζήτημα που θα αντιμετωπίσει το εθνικό δίκαιο. Τέλος επισημαίνεται ως επακόλουθο των ανωτέρω ότι ακόμα και αν ένα νομοθετικό κείμενο δεν έχει γνωστοποιηθεί δεν παύει η ισχύς του και η δυνατότητα του να αντιταχθεί έναντι του πιστωτικού ιδρύματος¹⁸⁰.

ΙΧ.νι.iii. Η υποχρέωση ανακοίνωσης περιορισμών γενικού συμφέροντος

Όπως ήδη αναφέρθηκε η αξιολόγηση των περιορισμών και ο χαρακτηρισμός του εξυπηρετούμενου σκοπού ως γενικού συμφέροντος εναπόκειται στις παραδόσεις, ευαισθησίες και ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε εθνικού νομικού συστήματος. Ως εκ τούτου η διαπίστωση και αξιολόγηση των κανόνων αυτών με κριτήριο τις προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας του γενικού συμφέροντος απαιτεί νομική έρευνα ικανή να γίνει από το κράτος υποδοχής και δη από το εποπτικό όργανο του κράτους υποδοχής και όχι από το ίδιο το πιστωτικό ίδρυμα.¹⁸¹

Όπως παρατίθεται στην γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής είναι υποχρέωση του εποπτικού οργάνου να ενημερώσει το πιστωτικό ίδρυμα σχετικά με τους κανόνες περιορισμούς που εξυπηρετούν το γενικό συμφέρον εις βάρος των θεμελιωδών ελευθεριών της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και εγκατάστασης σύμφωνα όμως με τις κοινοτικές επιταγές.

Κατά την γνώμη, άλλωστε, της ΟΚΕ το δικαίωμα πληροφόρησης του νομοθετικού πλαισίου ενυπάρχει σε κάθε προσώπου που υπάγεται σε συγκεκριμένους κανόνες σε κάποιο κράτος μέλος. Το καινοτόμο στοιχείο που έρχεται να προσθέσει η διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 20 είναι ότι θεμελιώνεται υποχρέωση της εποπτικής αρχής του κράτους υποδοχής να ανακοινώνει στο πιστωτικό ίδρυμα τις νομοθετικού και κανονιστικού περιεχομένου διατάξεις που θέτουν για επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος περιορισμούς στη δραστηριοποίηση του πιστωτικού ιδρύματος.

Επιπρόσθετα η ΟΚΕ υποστηρίζει πως η Επιτροπή προκειμένου να αιτιολογήσει ότι το καθήκον της ενημέρωσης εναπόκειται στο πιστωτικό ίδρυμα, επικαλείται το μεμπτό της άγνοιας του νόμου. Δεν πρέπει να παραβλέψουμε όμως ότι η άγνοια του νόμου δεν μπορεί να προβληθεί από κανένα διοικούμενο προκειμένου να απαλλαγεί από τη δεσμευτικότητα κάποιας νομικής διάταξης. Εν προκειμένω πρόκειται για ανακοίνωση κανόνων νομοθετικού συστήματος που όμως ανακοινώνονται υπό το πρίσμα του γενικού συμφέροντος, η δε αξιολόγηση της συμβατότητάς τους με τη ρήτρα του γενικού συμφέροντος μπορεί να γίνει μόνο από το κράτος υποδοχής και όχι από το πιστωτικό

¹⁸⁰ Γνωμοδότηση Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής παρ. 4.1.1.

¹⁸¹ Βενιέρης, σελ.267

ίδρυμα.¹⁸²

ΙΧ.vii.Η επιβολή περιοριστικών μέτρων στα πιστωτικά ιδρύματα για την επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος

Αναφέραμε ότι η δραστηριοποίηση του πιστωτικού ιδρύματος στη χώρα υποδοχής περιορίζεται από μέτρα που είτε έχει υποχρέωση είτε ευχέρεια το εποπτικό όργανο του κράτους μέλους υποδοχής να ανακοινώσει. Τα μέτρα αυτά αποτελούν για το πιστωτικό ίδρυμα φραγμούς, δυσμενείς διοικητικές πράξεις, ως προς τη νομική τους φύση, και ως τέτοιες απαιτείται να είναι πλήρως αιτιολογημένες¹⁸³. Αυτό δεν αποτελεί άλλωστε μόνο κοινοτική απαίτηση αλλά ισχύει και στα εθνικά δίκαια όταν πρόκειται να επιβληθεί εις βάρος υπηκόου δυσμενής διοικητική πράξη.

Επιπρόσθετα δε και στο άρθρο 22 παρ.6 της 2000/12/EK προβλέπεται ότι κάθε μέτρο που επιβάλλει κυρώσεις ή περιορισμούς στην άσκηση παροχής υπηρεσιών πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένο και να ανακοινώνεται έτσι στο πιστωτικό ίδρυμα.

Αξίζει να σταθούμε στον όρο «δεόντως» αιτιολογημένο καθώς δεν γίνεται αναφορά του και στην περίπτωση της ανάκλησης στο άρθρο 14 της Οδηγίας. Δηλαδή η ανάκληση από το εποπτικό όργανο του κράτους καταγωγής πρέπει να είναι αιτιολογημένη ενώ η διοικητική πράξη επιβολής του μέτρου εκ του εποπτικού οργάνου του κράτους υποδοχής πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένη, γεγονός που καθιστά πλέον δύσκολη την κατάρτιση και την έκδοσή της. Από την άλλη βέβαια πλευρά την καθιστά πιο εύκολα προσβλητή ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων, όπως θα εξετάσουμε κατωτέρω, σε σύγκριση με την ανάκληση του εποπτικού οργάνου του κράτους καταγωγής που χρειάζεται να είναι μόνο αιτιολογημένη¹⁸⁴.

Η επιπρόσθετη απαίτηση της δέουσας αιτιολόγησης οφείλεται στην επιθυμία του κοινοτικού νομοθέτη να αναδείξει για μια ακόμη φορά το γεγονός πως το εποπτικό

¹⁸² Ως προς τον τρόπο ενημέρωσης του πιστωτικού ιδρύματος για τις διατάξεις του γενικού συμφέροντος το πιστωτικό ίδρυμα καταθέτει σχετική αίτηση προς την αρμόδια αρχή του κράτους υποδοχής προκειμένου να του ανακοινώσει τις διατάξεις του γενικού συμφέροντος. Η απάντηση της αρμόδιας αρχής προς το πιστωτικό ίδρυμα γίνεται κατόπιν ουσιώδους ελέγχου της διοίκησης και αποτελεί εκτελεστή διοικητική πράξη. Το πιστωτικό ίδρυμα αν θεωρήσει το περιεχόμενο της ανακοίνωσης μη σύννομο και μη συμβατό με τα κριτήρια – προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας του γενικού συμφέροντος, δικαιούται προστασίας και προσφυγής ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων του κράτους υποδοχής.

¹⁸³ Σπηλιωτόπουλος,οπ.π.

¹⁸⁴ Σύμφωνα με το β εδάφιο της διάταξης του αρθρ 22 της Οδηγίας καθένα από τα επιβαλλόμενα μέτρα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο προσφυγής στη δικαιοσύνη του κράτους μέλους το οποίο έλαβε τα μέτρα αυτά. Η διάταξη αυτή πρέπει να συνδυαστεί με το άρθρο 33 της Οδηγίας σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι κατά των αποφάσεων των λαμβανόμενων για τα πιστωτικά ιδρύματα κατά εφαρμογή νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που εκδίδονται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία δύναται να ασκηθεί δικαστική προσφυγή.

όργανο του κράτους υποδοχής έχει μόνο κατ' εξαίρεση και με αυστηρές προϋποθέσεις εποπτική αρμοδιότητα επί των πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν την έδρα τους σε άλλα κράτη μέλη.

ΙΧ.vii.i Η συμπεριφορά του πιστωτικού ιδρύματος έναντι του περιορισμού που επιβάλλεται με την επίκληση των λόγων γενικού συμφέροντος.

Η ανακοίνωση της πράξης που συνιστά μέτρο περιοριστικό της ελεύθερης δραστηριοποίησης του πιστωτικού ιδρύματος στο κράτος υποδοχής είναι αυτονόητη¹⁸⁵. Έτσι το πιστωτικό ίδρυμα αναγκάζεται να συμμορφωθεί προς τις επιταγές της εποπτικής αρχής του κράτους. Από την ανακοίνωση αρχίζουν οι έννομες συνέπειες της διοικητικής πράξης. Με δεδομένο ότι από την ανακοίνωση της δυσμενούς διοικητικής πράξης ο διοικούμενος θεμελιώνει το έννομο δικαίωμα του να αντιταχθεί σε αυτήν εφόσον τον θίγει, τα κράτη μέλη οφείλουν να διαμορφώσουν το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο που αφενός θα επιτρέπει στην εποπτική αρχή να θέτει περιορισμούς στην ελεύθερη δραστηριοποίηση του κοινοτικού πιστωτικού ιδρύματος συμβατούς με το κοινοτικό δίκαιο, αφετέρου έχουν την υποχρέωση να κυρώσουν το δικαίωμα του πιστωτικού ιδρύματος να ζητήσει δικαστική προστασία ενάντια σε αυτές τις διοικητικές πράξεις του εποπτικού οργάνου. δυνατότητες που έχει το πιστωτικό ίδρυμα που δραστηριοποιείται στο κράτος υποδοχής κα ορισμένες εκ των δραστηριοτήτων του προσκρούουν σε περιορισμό γενικού συμφέροντος στο κράτος υποδοχής είναι οι ακόλουθες ως ενδεικτικώς απαριθμούνται στο επεξηγηματικό έγγραφο της Επιτροπής.

Πιο συγκεκριμένα:

★ Το πιστωτικό ίδρυμα συμμορφώνεται με τους κανόνες που το περιορίζουν κατά τη δραστηριοποίηση του στο κράτος υποδοχής έτσι όπως αυτοί του ανακοινώθηκαν από το εποπτικό όργανο γι αλόγους γενικού συμφέροντος. Με την επιλογή αυτής της λύσης αποφεύγονται συγκρούσεις με την εποπτική αρχή και οι συνεπακόλουθες κυρώσεις σε περίπτωση μη τήρησης της εθνικής νομοθεσίας.

★ Το πιστωτικό ίδρυμα ωστόσο διατηρεί σε κάθε περίπτωση τη δυνατότητα της προσφυγής στη δικαιοσύνη. Η προσφυγή δύναται να γίνει είτε με πρωτοβουλία του πιστωτικού ιδρύματος είτε με πρωτοβουλία του συναλλασσόμενου με αυτό εφόσον επιθυμεί να απολαύει απρόσκοπτα την παροχή υπηρεσιών σε αυτόν από το πιστωτικό ίδρυμα. Η βάση της προσφυγής συνίσταται στην επίκληση του ασυμβιβάστου των περιορισμών που τίθενται από την εθνική νομοθεσία έναντι της ρήτηρας του γενικού συμφέροντος. Στην ουσία το κράτος υποδοχής από τη μια και το πιστωτικό ίδρυμα από την άλλη καλούνται να αναπτύξουν την αντίθετη επιχειρηματολογία τους σχετικά με το αν πληρούνται ή όχι οι ως άνω εκτεθείσες προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτηρας του

¹⁸⁵ Σύμφωνα με τον ορισμό της διοικητικής πράξης αυτή είναι η δήλωση βούλησης του διοικητικού οργάνου που γίνεται σύμφωνα με μία ορισμένη διαδικασία και μέσω της οποίας θεσπίζεται μία νομική ρύθμιση, σχετ. Σπηλιωτόπουλος αρ. 89 και 158

γενικού συμφέροντος. Αν και αρμόδια για να αποφανθούν επί την προσφυγής είναι τα εθνικά δικαστήρια σύνηθες είναι να τίθεται προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ το οποίο και καθίσταται ως το πλέον αρμόδιο να αποφανθεί κατά πόσο οι συγκεκριμένοι κανόνες και περιορισμοί συμβαδίζουν με τις κοινοτικές επιταγές.

★ Ως τελευταία λύση προτείνεται αυτή της προσφυγής στην Επιτροπή οπότε και κινούνται διαδικασίες επιβολής κυρώσεων εις βάρος του κράτους μέλους που έχει παραβεί τις υποχρεώσεις του βάσει του άρθρου 169. Στο πλαίσιο αυτό η Επιτροπή θα αποδείξει το βάσιμο των ισχυρισμών του πιστωτικού ιδρύματος περί παράβασης. Ενδεχομένως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θα είναι εκείνο που θα αποφασίσει τελεσίδικα σχετικά με το αν το επίμαχο εθνικό μέτρο πληροί ή όχι τα κριτήρια περί γενικού συμφέροντος.¹⁸⁶

Χ. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Χ.ι.Εισαγωγικά

Μετά την αναγέννηση της διεθνούς τραπεζικής κατά τη δεκαετία του 1960 και τις σημαντικές εξελίξεις που οδήγησαν στο νέο περιβάλλον λειτουργίας της διεθνούς τραπεζικής σημειώθηκε η σταδιακή κατάργηση των περιορισμών στη διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων και των άμεσων διοικητικών παρεμβάσεων στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε εθνικό επίπεδο γεγονός που οδήγησε στην αύξηση του όγκου της διεθνούς κίνησης κεφαλαίων για την πραγματοποίηση των διασυνοριακών συναλλαγών και την αύξηση του αριθμού των διεθνώς δραστηριοποιούμενων τραπεζών και των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και στην εν γένει διεθνοποίηση των τραπεζικών συναλλαγών.

Ωστόσο δεν παρουσιάζουν όλες οι τραπεζικές συναλλαγές τον ίδιο βαθμό διεθνοποίησης. Πιο συγκεκριμένα παρατηρούμε τα ακόλουθα:¹⁸⁷

Οι τραπεζικές συναλλαγές που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των αναγκών του διεθνούς εμπορίου παρουσιάζουν έντονα στοιχεία αλλοδαπότητας¹⁸⁸. Οι εν λόγω συναλλαγές εμφανίζουν μεγάλο βαθμό διεθνοποίησης καθώς είναι μεγάλη η ανάγκη εξεύρεσης ασφαλούς τρόπου διακανονισμού των διεθνών συναλλαγών.

Από την άλλη χαμηλό βαθμό διεθνοποίησης έχουν οι τραπεζικές συναλλαγές που

¹⁸⁶ Απόφαση της 17/11/1992, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C 157/91.

¹⁸⁷ Βλ. σχετ. Λιβαδά 2008, σελ. 26

¹⁸⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρεται η τραπεζική ενέγγυα πίστωση

παρέχονται στον τομέα της λιανικής τραπεζικής¹⁸⁹, δηλαδή οι υπηρεσίες που απευθύνονται σε ιδιώτες καταναλωτές, η παροχή των οποίων είναι ακόμα προσανατολισμένη σε μεγάλο βαθμό εντός των ορίων των εθνικών δικαιοδοσιών.¹⁹⁰ Η περιορισμένη διεθνοποίηση των ανωτέρω τραπεζικών συναλλαγών δεν σημαίνει ότι οι συναλλαγές αυτές δεν ενδιαφέρουν το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο¹⁹¹.

Η Επιτροπή παρατηρεί, άλλωστε, ότι σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας για την ολοκλήρωση της αγοράς των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών λιανικής αποτελεί το διαφορετικό ρυθμιστικό πλαίσιο που ισχύει στα κράτη μέλη τη Κοινότητας, οι διαφορετικές φορολογικές πολιτικές που όπως είναι φυσικό θέτουν εμπόδια νομικά και οικονομικά στην είσοδο στην αγορά και αποτρέπουν ή περιπλέκουν την προσφορά ορισμένων υπηρεσιών μη ευνοούμενης της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς¹⁹².

Έτσι, τόσο με τη Σύμβαση της Ρώμης όσο και σε κοινοτικό επίπεδο καθιερώνονται ειδικοί κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ενώ το ζήτημα καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού.

Χ.ii. Η υπαγωγή των τραπεζικών συμβάσεων στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης

Χ.ii.i. Υπό το πρίσμα του Κανονισμού 593/2008/ΕΚ

Οι τραπεζικές συμβάσεις υπάγονται στο πεδίο της Σύμβασης της Ρώμης όπως προβλέπεται και στη σκ. 20 του Κανονισμού 593/2008/ΕΚ. Το άρθρο 1 της Σύμβασης της Ρώμης αντιθέτως εξαιρεί τις ασφαλιστικές και μάλιστα μόνο εκείνες που καλύπτουν κινδύνους εντοπιζόμενους στο έδαφος κρατών μελών της Κοινότητας^{193 194}.

¹⁸⁹ Ως λιανικές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες στην ενιαία αγορά σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο του 2007 νοούνται οι υπηρεσίες με μορφή λογαριασμών όψεως, πληρωμών, προσωπικών δανείων, ενυπόθηκης πίστης, αποταμιεύσεων, συντάξεων, επενδύσεων, ασφαλιστικών προϊόντων που παρέχονται σε ιδιώτες πελάτες

¹⁹⁰ Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σε διεθνές όσο και σε κοινοτικό επίπεδο

¹⁹¹ Λιβαδά ως άνω σελ. 30

¹⁹² Πράσινη Βίβλος για τις λιανικές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες στην ενιαία αγορά

¹⁹³ Βλ. άρθρο 1 πρ. 3 της Σύμβασης Ρώμης

¹⁹⁴ Συνεπώς στις ασφαλιστικές συμβάσεις που καλύπτουν κινδύνους που εντοπίζονται στο έδαφος κρατών εκτός της Κοινότητας και στις συμβάσεις αντασφάλισης εφαρμόζεται η Σύμβαση της Ρώμης

Ο βασικός κανόνας που τίθεται για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές που καλύπτει η Σύμβαση της Ρώμης εφόσον εμπεριέχουν σύγκρουση κανόνων δικαίου είναι ο κανόνας της αυτονομίας της βούλησης¹⁹⁵. Δηλαδή, *lex contractus* είναι η *lex voluntatis*, το δίκαιο που επιλέγουν τα μέλη.

Σύμφωνα με τη θεωρία εφόσον η Σύμβαση είναι διεθνής και από τα επιμέρους εθνικά δίκαια που παρουσιάζουν κάποιον σύνδεσμο με αυτήν είναι δυνατό να επιλέγεται ένα ως εφαρμοστέο ή είναι δυνατό τα μέρη να επιλέγουν ως εφαρμοστέο ένα δίκαιο που δεν παρουσιάζει κανένα σύνδεσμο με τη σύμβαση, με την επιφύλαξη βεβαίως της απουσίας δόλου εκ μέρους τους¹⁹⁶.

Στην περίπτωση που τα μέρη δεν έχουν επιλέξει το εφαρμοστέο δίκαιο ο γενικός κανόνας είναι ότι το εφαρμοστέο δίκαιο είναι αυτό της χώρας με την οποία συνδέεται στενότερα.¹⁹⁷

Σε ό,τι αφορά στις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών στις οποίες υπάγονται και οι διεθνείς τραπεζικές συναλλαγές ορίζεται ότι εφαρμοστέο είναι το δίκαιο της χώρας στην οποία έχει τη συνήθη διαμονή του ο παρέχων την υπηρεσία, δηλαδή το δίκαιο της χώρας στην οποία έχει τη συνήθη διαμονή το ο οφείλων τη χαρακτηριστική παροχή. Ταυτόχρονα, ο δικαστής δεν έχει τη δυνατότητα πλέον να αποφασίσει αν η σύμβαση συνδέεται στενότερα με άλλη χώρα εφόσον από το σύνολο των περιστάσεων κρίνει ότι τα καθιερούμενα κριτήρια δεν οδηγούν στην εφαρμογή του δικαίου που πράγματι συνδέεται στενότερα με τη σύμβαση¹⁹⁸.

Η ιδιαίτερα έντονη ρυθμιστική παρέμβαση που ως είδαμε ασκείται στο χρηματοπιστωτικό τομέα εν γένει αλλά και στον τραπεζικό τομέα ειδικότερα, έχει ως

¹⁹⁵ Η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο που επέλεξαν τα μέρη. «...Τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν οποτεδήποτε την υπαγωγή της σύμβασης σε δίκαιο άλλο από εκείνο που τη διέπε προηγουμένως, είτε δυνάμει προηγούμενης επιλογής κατά το παρόν άρθρο είτε δυνάμει άλλων διατάξεων του παρόντος κανονισμού.

¹⁹⁶ Άρθρο 3 παρ. 3 της Σύμβασης: « η επιλογή από τα συμβαλλόμενα μέρη αλλοδαπού δικαίου, έστω και αν συνοδεύεται από επιλογή αλλοδαπού δικαστηρίου, δεν είναι δυνατό, όταν κατά το χρόνο της επιλογής όλα τα άλλα δεδομένα της περίπτωσης εντοπίζονται σε μια μόνο χώρα, να θίξει την εφαρμογή εκείνων των διατάξεων από τις οποίες το δίκαιο της χώρας αυτής δεν επιτρέπει παρέκκλιση με σύμβαση και που αναφέρονται ως διατάξεις αναγκαστικού δικαίου...»

¹⁹⁷ Άρθρο 4 παρ.4 του Κανονισμού 593/2008/EK

¹⁹⁸ Άλλωστε και στην αιτιολογική έκθεση της πρότασης Κανονισμού αναφέρεται ότι «...δεδομένου ότι ο ακρογωνιαίος λίθος του νομικού μέσου είναι η ελευθερία επιλογής, φαίνεται ενδεδειγμένο οι εφαρμοστέοι κανόνες ελλείψει επιλογής να είναι όσο το δυνατό περισσότερο ακριβείς και προβλέψιμοι έτσι ώστε τα μέρη να μπορούν να αποφασίζουν για το κατά πόσο επιθυμούν ή όχι να ασκήσουν τη συγκεκριμένη ελευθερία...»

αποτέλεσμα τη σημαντική παρουσία στο τραπεζικό δίκαιο κανόνων άμεσης εφαρμογής¹⁹⁹. Η ευρύτατη χρήση στον τραπεζικό τομέα συμβάσεων προσχώρησης με την εφαρμογή γενικών όρων συναλλαγών, υπαγορεύει την υιοθέτηση προστατευτικών κανόνων για τον αδύναμο αντισυμβαλλόμενο καταναλωτή, ορισμένοι από τους οποίους αποτελούν κανόνες άμεσης εφαρμογής.

Σύμφωνα με το άρθρο 9 του Κανονισμού και λόγω της αυξημένης ισχύος των κανόνων άμεσου εφαρμογής²⁰⁰ και της πνευματικής τους συγγένειας με την έννοια της δημόσιας τάξης²⁰¹, προβλέπεται ότι επιβάλλεται η εφαρμογή των κανόνων αναγκαστικού δικαίου σε κάθε περίπτωση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους, ανεξάρτητα από το δίκαιο που κατά τα άλλα είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση σύμφωνα με τον κανονισμό.²⁰²

Χ.ii.ii Παρατηρήσεις της Επιτροπής σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις τραπεζικές συναλλαγές, υπό το πρίσμα της παροχής των υπηρεσιών με ή χωρίς εγκατάσταση

Η Επιτροπή στην Ανακοίνωση για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και το γενικό συμφέρον στην Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία δίνει κατευθύνσεις σχετικά με την οριοθέτηση του γενικού συμφέροντος ιδιαιτέρως δε σημαντικές για τον εντοπισμό των κανόνων άμεσης εφαρμογής στο κοινοτικό τραπεζικό δίκαιο.

Επισημαίνουμε ότι εφόσον σε κοινοτικό επίπεδο έχει επέλθει μερική εναρμόνιση αναφορικά με τις τραπεζικές δραστηριότητες, οι υπηρεσίες που μπορεί να παρέχει ένα πιστωτικό ίδρυμα με καταστατική έδρα σε ένα κράτος μέλος σε διαφορετικό κράτος μέλος σύμφωνα με την καθιερούμενη από τη Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία αρχή της αμοιβαίες αναγνώρισης υπόκεινται σε διαφορετικό καθεστώς ρύθμισης τόσο σε σχέση με την παροχή της υπηρεσίας όσο και σε σχέση με τους όρους τους οποίους η υπηρεσία αυτή μπορεί να διατίθεται στο κοινό. Τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν ώστε να μην προσκρούουν σε κανένα εμπόδιο οι δραστηριότητες που υπάγονται σε καθεστώς

¹⁹⁹ Λιβαδά 2008, σελ. 55

²⁰⁰ Οι κανόνες αυτοί αφορούν την υιοθέτηση μέτρων οικονομικού αποκλεισμού και δέσμευση ξένων κεφαλαίων, την τοκογλυφία, την προστασία του εθνικού νομίσματος, την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και την προστασία των πελατών, η δε τήρησή τους είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης της χώρας

²⁰¹ οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου είναι κανόνες η τήρηση των οποίων κρίνεται πρωταρχικής σημασίας από μια χώρα για τη διασφάλιση των δημοσίων συμφερόντων της, όπως π.χ. της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής οργάνωσής της

²⁰² Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κανόνες αναγκαστικού δικαίου και δημοσίου συμφέροντος αποτελούν χρήσιμη ένδειξη εν γένει για την ανίχνευση των κανόνων άμεσης εφαρμογής.

αμοιβαίας αναγνώρισης και να μπορούν να ασκούνται με τον ίδιο τρόπο στο κράτος μέλος καταγωγής εφόσον δεν αντίκεινται στις ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις γενικού συμφέροντος του κράτους μέλους υποδοχής.²⁰³

Με συνέπεια στην κοινοτική αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, οι κανόνες ουσιαστικού δικαίου που εφαρμόζονται στις διεθνείς τραπεζικές συναλλαγές δυνάμει του εθνικού δικαίου ή των κανόνων σύγκρουσης της Σύμβασης της Ρώμης, θα πρέπει να ερευνώνται για το αν εξυπηρετούν το γενικό συμφέρον. Πιο συγκεκριμένα από τη στιγμή που η επίκληση κανόνων γενικού συμφέροντος στο κράτος υποδοχής δύναται να παρακωλύσει την άσκηση δύο θεμελιωδών ελευθεριών, το δικαίωμα εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, αντικείμενο εξέτασης δεν μπορεί να είναι άλλο πέραν του κατά πόσο οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου, την τήρηση των οποίων προτίθεται να επιβάλλει το κράτος μέλος υποδοχής, πληρούν τις προϋποθέσεις που αναλύσαμε ανωτέρω για την προάσπιση του γενικού συμφέροντος.

Με δεδομένη την ύπαρξη διαφορών μεταξύ της παροχής υπηρεσιών και της λειτουργίας υποκαταστήματος επακόλουθο είναι να θεωρείται ότι ένας περιορισμός είναι ανάλογος προς τον επιδιωκόμενο στόχο όταν επιβάλλεται σε έναν φορέα που ασκεί δραστηριότητες κατά τρόπο μόνιμο στο έδαφος του κράτους υποδοχής παρά σε φορέα που λειτουργεί μόνο κατά τρόπο προσωρινό.

Έτσι, αντικείμενο ιδιαίτερου προβληματισμού προκάλεσε στους συντάκτες της ερμηνευτικής ανακοίνωσης η μέθοδος εκτίμησης της αναλογικότητας ενός περιοριστικού μέτρου ανάλογα με το αν το ίδρυμα ασκεί δραστηριότητες μέσω υποκαταστήματος ή υπό καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, δεδομένου ότι όπως αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω όσα αφορούν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών ισχύουν και στις περιπτώσεις που το πιστωτικό ίδρυμα επιλέγει ασκώντας το κοινοτικό δικαίωμα της εγκατάστασης να ιδρύσει υποκατάστημα.²⁰⁴

Εξάλλου κατά πάγια νομολογία το άρθρο 60 παράγραφος 3 της Συνθήκης δεν σημαίνει ότι «κάθε εθνική νομοθεσία η οποία εφαρμόζεται στους υπηκόους του κράτους

²⁰³ Όπως αναφέρεται άλλωστε και στην Ερμηνευτική Ανακοίνωση της Επιτροπής : «Η εξέταση της συμφωνίας ενός εθνικού κανόνα τον οποίο επικαλούνται τα κράτη για λόγους γενικού συμφέροντος με το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να πραγματοποιείται από τη στιγμή κατά την οποία λόγω έλλειψης εναρμόνισης , οι διαφορές στη νομοθεσία δημιουργούν εμπόδια στην κυκλοφορία τραπεζικών υπηρεσιών

²⁰⁴ Το Δικαστήριο αναγνώρισε εξάλλου τη διαφορά αυτή αποφαινόμενο ότι οι παρέχοντες υπηρεσίες πρέπει να υπάγονται σε ένα λιγότερο περιοριστικό και πιο ελαστικό νομικό καθεστώς σε σύγκριση με την περίπτωση της εγκατάστασης. Αναφέρεται η απόφαση της 25^{ης} Ιουλίου 1991, Sager, όπου γίνεται η ακόλουθη επισημείωση από το ΔΕΚ: «...δεν μπορεί να εξαρτά την πραγματοποίηση της παροχής υπηρεσιών στο έδαφός του από την τήρηση όλων των απαιτούμενων προϋποθέσεων εγκατάστασης και κατά αυτόν το τρόπο να στερεί από κάθε πρακτική αποτελεσματικότητας τις διατάξεις της συνθήκης που προορίζονται ακριβώς για τη διασφάλιση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών...»

μέλους στο οποίο απευθύνεται η υπηρεσία και αφορά συνήθως μια μόνιμη δραστηριότητα των εγκατεστημένων στο εν λόγω κράτος επιχειρήσεων μπορεί να εφαρμοστεί στο σύνολό της και κατά τον ίδιο τρόπο επί δραστηριοτήτων προσωρινού χαρακτήρα που ασκούν οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη ...»(απόφαση της 4 ης Δεκεμβρίου 1986, Επιτροπή κατά Γερμανικής Δημοκρατίας).

Συνεπώς προς τούτο η Επιτροπή εξετάζει δύο περιπτώσεις:

A) Την παροχή υπηρεσιών από υποκατάστημα

Στην περίπτωση αυτή επισημαίνει ότι όταν η υπηρεσία παρέχεται από υποκατάστημα εφαρμοστέο είναι το δίκαιο της χώρας του υποκαταστήματος, ελλείψει πάντα βούλησης των μερών περί του αντιθέτου. Σύμφωνα με την αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου οι νομοθετικές διατάξεις της χώρας του υποκαταστήματος εφόσον συνιστούν κώλυμα στην απρόσκοπτη παροχή υπηρεσιών εξετάζονται με γνώμονα το αν εξυπηρετούν το γενικό συμφέρον και ενδεχομένως κηρυχθούν ανεφάρμοστες.

B) Την παροχή υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση

Στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα δραστηριοποιείται υπό καθεστώς παροχής υπηρεσιών η Επιτροπή εκτιμά ότι η επιβολή εκ μέρους της χώρας του καταναλωτή διατάξεων αναγκαστικού δικαίου ή αγορανομικών ή δημόσιας τάξης ενδέχεται εφόσον δημιουργεί εμπόδια να θεωρηθεί ότι εξυπηρετούν το γενικό συμφέρον.

Ο προβληματισμός που ανακύπτει συνίσταται στο αν εφαρμοστέο στη σύμβαση θα είναι το δίκαιο της χώρας στην οποία βρίσκεται η εγκατάσταση ή κύρια του πιστωτικού ιδρύματος ή το δίκαιο της χώρας στην οποία δραστηριοποιείται το υποκατάστημα. Υποστηρίζεται λοιπόν σύμφωνα με το γράμμα των διατάξεων της Σύμβασης ότι εφαρμοστέο είναι το δίκαιο της χώρας της κυρίας εγκατάστασης του συμβαλλόμενου που οφείλει τη χαρακτηριστική παροχή ή αν η παροχή πρέπει κατά τη σύμβαση να εκπληρωθεί σε άλλη χώρα όπου δηλαδή δεν είναι της κυρίας εγκατάστασης, τότε το δίκαιο της χώρας όπου βρίσκεται αυτή η άλλη εγκατάσταση. Εφόσον η υπηρεσία παρέχεται μέσω υποκαταστήματος εφαρμοστέο θα είναι το δίκαιο της χώρας υποδοχής του υποκαταστήματος

Χ.ii.iii. Η θέση της Επιτροπής στο κείμενο της Ερμηνευτικής Ανακοίνωσης σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο σε τραπεζικές συμβάσεις με αντισυμβαλλόμενο καταναλωτή

Σε σχέση με τις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές, ενώ είθισται να εφαρμόζεται στις συναλλαγές της τράπεζας με την πελατεία της το δίκαιο της χώρας στην οποία η τράπεζα έχει την κύρια εγκατάστασή της δεν ισχύει το ίδιο αλλά ο εν λόγω κανόνας κάμπτεται στις συμβάσεις με καταναλωτές, η διασφάλιση της προστασίας των

οποίων θεωρήθηκε ότι ουδόλως συνάδει με την εφαρμογή του δικαίου αυτού²⁰⁵.

Σε περίπτωση σύμβασης με καταναλωτή²⁰⁶ κρίνεται ως εφαρμοστέο το δίκαιο της χώρας του καταναλωτή εφόσον κατά την υπογραφή της σύμβασης συνέτρεχε μία εκ των δύο ακόλουθων περιστάσεων:

1. Η σύμβαση ακολουθεί μία πρόταση η οποία έγινε στη χώρα του καταναλωτή και ο ίδιος έχει εκτελέσει τις αναγκαίες για τη σύναψη της σύμβασης πράξεις

2. Ο αντισυμβαλλόμενος ή ο αντιπρόσωπος του έχουν λάβει την εντολή του καταναλωτή στην εν λόγω χώρα.

Βάσει της Σύμβασης της Ρώμης μια τραπεζική σύμβαση η οποία συνάπτεται με έναν καταναλωτή θα πρέπει τουλάχιστον να εξυπηρετεί τις διατάξεις αναγκαστικού δικαίου της χώρας του καταναλωτή αν τον είχε προσεγγίσει σε αυτήν ο παρέχων τις υπηρεσίες ή αν η εντολή για την παροχή της υπηρεσίας είχε ληφθεί στη χώρα του καταναλωτή. Μάλιστα κατά την εκτίμηση της Επιτροπής στην Ερμηνευτική Ανακοίνωση για το γενικό συμφέρον, οι αγορανομικές διατάξεις και οι διατάξεις της δημόσιας τάξης, όπως αυτή χρησιμοποιείται με την έννοια που της προσδίδεται στο εθνικό ή ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, μπορούν να υπερέχουν της βούλησης των μερών ή των κανόνων προσδιορισμού εφαρμοστέου δικαίου που εμπεριέχονται στη Σύμβαση.

Από κει και πέρα ανακύπτει ο προβληματισμός κατά πόσο οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου που προτίθεται να επιβάλλει η εθνική χώρα όπου διαμένει ο καταναλωτής είναι διατάξεις που αποσκοπούν στο γενικό συμφέρον.

Η Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία δεν περιέχει ορισμό του γενικού συμφέροντος, εναπόκειται έτσι στο ΔΕΚ το εγχείρημα προσδιορισμού των τομέων στους οποίους εμπίπτει το γενικό συμφέρον και οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα προστασίας για λόγους επιτακτικού γενικού συμφέροντος υπό την προϋπόθεση²⁰⁷ ότι για τα θέματα αυτά δεν έχει επέλθει εναρμόνιση σε κοινοτικό επίπεδο^{208 209}.

²⁰⁵ Λιβαδά, ο.π.

²⁰⁶ Σύμβαση που αφορά την προμήθεια ενσώματων κινητών ή την παροχή υπηρεσιών στο ν καταναλωτή, δηλαδή για σκοπό που μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα. Καθώς και οι συμβάσεις που αφορούν την χρηματοδότηση μιας τέτοιας συναλλαγής.

²⁰⁷ Τις λοιπές προϋποθέσεις εξετάσαμε αναλυτικά ανωτέρω

²⁰⁸ Ερμηνευτική Ανακοίνωση της Επιτροπής « Η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και το γενικό συμφέρον στη δεύτερη τραπεζική οδηγία» σελ.16

Εν προκειμένω το ΔΕΚ στην πάγια νομολογία του ανάγει σε προστατευτέο σκοπό γενικού συμφέροντος την ανάγκη προστασίας του καταναλωτή και ως εκ τούτου οι εθνικές διατάξεις που αποσκοπούν σε αυτόν θα θεωρηθούν ότι επιβάλλουν συμβατούς με το κοινοτικό δίκαιο περιορισμούς.

Επειδή όμως η ικανοποίηση του κριτηρίου δεν μπορεί να προεξοφληθεί το ΔΕΚ οφείλει να ερευνά κάθε μεμονωμένη περίπτωση γιατί μπορεί να κρίνει ότι τελικά δεν εξυπηρετούν τους σκοπούς που επιθυμούν να προβάλλουν τα κράτη μέλη άτι εξυπηρετούν. Δηλαδή αντικείμενο περαιτέρω έρευνας είναι αν ελλείψει εναρμόνισης δικαίου επιβάλλονται εθνικά μετρά με πρόσχημα μόνο την εξυπηρέτηση γενικού συμφέροντος, πχ την προστασία του καταναλωτή ενώ στην ουσία αποβλέπουν στο να εμποδίσουν την είσοδο νέων τραπεζών στο έδαφος τους ή την παροχή άγνωστων ή διαφορετικών υπηρεσιών στο εθνικό έδαφος.

Άλλωστε κάθε κανόνας εθνικού δικαίου πρέπει να είναι σύμφωνος με το κοινοτικό δίκαιο και αυτό ανεξάρτητα από τον τομέα στον οποίο εμπίπτει ο κανόνας. Όπως άλλωστε τόνισε και το Δικαστήριο στην υπόθεση Hubbard²¹⁰ η αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου είναι ανεξάρτητη του τομέα εθνικού δικαίου στον οποίο επέρχονται τα αποτελέσματα της.

Σε συνάρτηση των ανωτέρω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η εξεύρεση ανά περίπτωση του αρμόζοντος στην εκάστοτε συμβατική σχέση εφαρμοστέου δικαίου δεν είναι εύκολο εγχείρημα αλλά περιπλέκεται λαμβάνοντας υπόψη πόσο δυσχερής είναι ο εννοιολογικός προσδιορισμός του γενικού συμφέροντος. Δεν πρέπει ωστόσο τα ανωτέρω να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι οι κανόνες σύγκρουσης των νόμων συνιστούν περιορισμούς στην ελεύθερη δραστηριοποίηση του πιστωτικού ιδρύματος. Ο μηχανισμός που ακολουθείται για την εξεύρεση του κατά περίπτωση εφαρμοστέου δικαίου δεν συνιστά κατά την Επιτροπή εμπόδιο αλλά το αποτέλεσμα στο οποίο οδηγεί όσον αφορά το ουσιαστικό δίκαιο.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις.

²⁰⁹ Θεωρείται ότι εφόσον σε κάποιο πεδίο έχει επέλθει εναρμόνιση σε κοινοτικό επίπεδο διασφαλίζονται οι στόχοι γενικού συμφέροντος των κρατών μελών. Συνεπώς σε τομείς στους οποίους έχει επέλθει εναρμόνιση και αφορούν την άσκηση τραπεζικών δραστηριοτήτων είτε κάθετα (87/102/ΕΟΚ για την καταναλωτική στη) είτε οριζόντια (93/13/ΕΟΚ «για τις καταχρηστικές ρήτρες σε συμβάσεις μ καταναλωτές» και 2005/29/ΕΚ «για τις αθέμιτες πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά») δεν είναι δυνατή η επίκληση από το κράτος υποδοχής κανόνα αυστηρότερου από τον επιβαλλόμενο με την κοινοτική νομοθεσία στην λειτουργία του πιστωτικού ιδρύματος που δραστηριοποιείται στο κράτος υποδοχής

²¹⁰ C 20/92, 01/07/1993

Στην παρούσα μελέτη έγινε προσπάθεια να αναλυθεί το θεμελιώδες δικαίωμα των Κοινοτικών πιστωτικών ιδρυμάτων να δραστηριοποιούνται στην ενιαία κοινοτική αγορά των κρατών μελών τόσο μέσω υποκαταστημάτων όσο και χωρίς υποκαταστήματα. Ένα δικαίωμα που έχει τις ρίζες του στην εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς στην Κοινότητα μέσω της άρσης των εθνικών οικονομικών συνόρων.

Η δε άρση των οικονομικών και εθνικών συνόρων στην εσωτερική αγορά επετεύχθει σε μεγάλο βαθμό μέσω της καθιέρωσης της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών στα Κράτη μέλη. Οι ελευθερίες αυτές κατοχυρώνονται αποτελεσματικά από την ΣυνθΕΚ στα άρθρα 43επ. και 49επ. που απαγορεύουν τον οποιοδήποτε περιορισμό σε αυτές. Με βάση αυτά τα άρθρα καθιερώνονται βασικές αρχές για την ελεύθερη ανάληψη και άσκηση ανεξάρτητων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στα όρια της ευρωπαϊκής Κοινότητας από τα νομικά και φυσικά πρόσωπα που έχουν την υπηκοότητα των κρατών μελών. Ακόμα καθιερώνεται η ανεξάρτητη διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών στην ενιαία εσωτερική αγορά από τα ίδια πρόσωπα.

Η σημασία των χρηματοπιστωτικών οργανισμών στην οικονομία της εσωτερικής αγοράς αλλά και οι κίνδυνοι που προκαλούνται από την δυσλειτουργία στον χρηματοπιστωτικό τομέα επέβαλλε στον κοινοτικό νομοθέτη την εισαγωγή συγκεκριμένων Οδηγιών που, πέραν των άρθρων 43επ. της ΣυνθΕΚ να εξειδικεύουν για τα πιστωτικά ιδρύματα την κατοχύρωση των καθοριστικών ελευθεριών εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών.

Όσο, όμως, και αν προστατεύονται οι ελευθερίες αυτές από το κοινοτικό δίκαιο σε βαθμό που είναι απαράδεκτοι και ανεπίτρεπτοι οιοσδήποτε μορφής επιβαλλόμενοι περιορισμοί από τα κράτη μέλη, αποδεικνύεται από την παρούσα ανάλυση ότι η ρήτρα του γενικού συμφέροντος συνιστά την οριοθέτηση της ελευθερίας εγκατάστασης και της παροχής υπηρεσιών. Είναι το όριο τους όταν κρίνεται επιτακτικό και αναγκαίο να διαφυλαχθούν έννομα αγαθά του κράτους υποδοχής με ιδιάζουσα σημασία για αυτό.

Το γεγονός αυτό ελήφθη σοβαρά υπόψη από την Επιτροπή η οποία εκθέτει τον σχετικό προβληματισμό της, δηλαδή πότε ένας περιορισμός στις ελευθερίες αυτές μπορεί να θεωρηθεί συμβατός με το κοινοτικό δίκαιο, υπό ποιες προϋποθέσεις αυτός ο περιορισμός εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον καθώς και τι εμπεριέχεται στην έννοια του γενικού συμφέροντος, στην Ερμηνευτική Ανακοίνωση που εξέδωσε για το γενικό συμφέρον στην Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία.

Καταλήγουμε δε στο συμπέρασμα ότι η υπερίσχυση του γενικού συμφέροντος, υπό τους όρους που εκθέτουμε ανωτέρω, δεν σημαίνει ότι αίρεται ο πυρήνας της ελευθερίας εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών, αντίθετα, αντικατοπτρίζει την ιδιαίτερη ευαισθησία που διαπνέει το κείμενο των συνθηκών ως προς τα έννομα αγαθά δημοσίας φύσεως και γενικού χαρακτήρα.

Βιβλιογραφία

Βενιέρης Ιάκωβος, «Κοινοτικά Πιστωτικά Ιδρύματα: Εγκατάσταση μέσω υποκαταστημάτων, Παροχή Υπηρεσιών», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006

Βενιζέλος Ευάγγελος, «Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των Συνταγματικών Δικαιωμάτων», Παρατηρητής, Θεσ/νικη 1990

Βρέλλης Σπ., Παμπούκης Χ, Βασιλακάκης κλπ, «Το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο του Εμπορίου», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008

Γεωργακόπουλος, Λεωνίδας, «Χρηματιστηριακό και τραπεζικό δίκαιο. Το δίκαιο του ελληνικού συστήματος της κεφαλαιαγοράς και χρηματαγοράς», εκδόσεις Σακκουλα 1999

Γκόρτσος Χρ. Προβόπουλος Γ, ««Το νέο Ευρωπαϊκό Χρηματοοικονομικό Περιβάλλον, τάσεις και προοπτικές»επιμελεια ,εκδόσεις EET - Αντ. Ν. Σάκκουλας 2004

Γλαράκη Μαργαρίτα, «Οι περιορισμοί για λόγους δημοσίου συμφέροντος του δικαιώματος πρόσβασης στα κοινοτικά έγγραφα», εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2006

Δαγτόγλου Πρόδρομος, «Το γενικό διοικητικό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2005

Δαγτόγλου Πρόδρομος. «Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2004

Δαγτόγλου Πρόδρομος. «Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, 1998

Δαγτόγλου Πρόδρομος., «Το δημόσιο συμφέρον και Σύνταγμα», Το Σύνταγμα 1986

Δούβλης Βασίλης «Ευρωπαϊκό τραπεζικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή 2003

Ζαββός Γεώργιος, «Η Τραπεζική Πολιτική της ΕΟΚ εν όψει του 1992-Στρατηγικές επιλογές για το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα», εκδ.Σακκουλα, 1989

Ζιάμος Γεώργιος σε συλλογικό έργο Σκουρή, «Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα», εκδόσεις Σακκουλα 2003

Καλαβρός Ευάγγελος ,«Το δικαίωμα εγκατάστασης κατά τη συνθήκη της ΕΟΚ - Συμβολή στη γενική προβληματική», Σακκουλας 1983

Καλαμπούκα Γιαννοπούλου Πόπη, «Η ρήτρα της αμοιβαιότητας στην Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία και οι επιπτώσεις στον ελληνικό τραπεζικό χώρο», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή 2001

Κονδύλη Β. «Η δημόσια υπηρεσία και το Δημόσιο Συμφέρον κατά τη γαλλική θεωρία και νομολογία», Το Σύνταγμα 1994

Κοτσίρης Λάμπρος, «Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο», εκδόσεις Σακκουλα 2003

Κουτσούμπας , Θεόδωρος Β. «Ελεύθερη εγκατάσταση, παροχή υπηρεσιών, κίνηση κεφαλαίων & ιδιωτική ασφάλιση» , Επιστημονική Επιθεώρηση 1987

Koutrougalos G. «La crise de legitime de l' administration le cas de Grece», εκδόσεις Σάκκουλα 1993

Λαζαράτος Πάνος, «Η διακρατική διοικητική πράξη στο ευρωπαϊκό διοικητικό δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2004

Λιβαδά Χριστίνα, «Εισαγωγή στις διεθνείς τραπεζικές συναλλαγές : ζητήματα εφαρμοστέου δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη 2008

Μανιτάκης Α. «Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του Γενικού Συμφέροντος», Το Σύνταγμα 1978

Μούσης Νίκος, «Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Παπαζηση 2005

Μούσης Νίκος, « Ευρωπαϊκή Ένωση :δίκαιο, οικονομία και πολιτική», εκδόσεις Παπαζηση 2005

Παπαγιάννης Δονάτος «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, 1996

Σπηλιωτόπουλος Επαμεινώνδας «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», εκδόσεις Σάκκουλα 2002

Σατλάνης Νίκος,,» Θεμελιώδεις έννοιες και διαστάσεις της διεθνούς και ευρωπαϊκής έννομης τάξης», εκδόσεις Σακκουλα 2005

Στάγκος Π-Σαχπεκίδου Ε. , «Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Σάκκουλα 2000

Ταγαράς Χαρης «Η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, Υπηρεσιών και κεφαλαίων σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ», εκδόσεις Σάκκουλα 1999

Τραγάκης Εμμανουήλ, «Η θεσμική θεμελίωση της Κοινής τραπεζικής αγοράς», εκδόσεις Σακκουλα 1990

Ψυχομάνης Σπυρίδων, «Οι τράπεζες και η Εποπτεία τους-Δίκαιο του τραπεζικού συστήματος», εκδόσεις Σακκουλα 2006

Ψυχομάνης Σπυρίδων, «Τραπεζικό Δίκαιο, Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων», εκδόσεις Σακκουλα 1999

Αρθρογραφία

Γκόρτσος Χρ. « Η νέα τραπεζική νομοθεσία κάτω από το πρίσμα των διεθνών και κοινοτικών εξελίξεων», ΔΕΕΤ Γ΄Τριμηνιαία 1991

Γκόρτσος Χρ. «Χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση και νομισματική ενοποίηση, οι δύο συνιστώσες του κοινοτικού προγράμματος για τον τραπεζικό τομέα», ΔΕΕΤ Α Τριμηνιαία 1993

Ζαββός Γεώργιος, «Η πολιτική της ΕΟΚ στον τραπεζικό τομέα: η προοπτική του 1992, ΔΕΕΤ Α Β Τριμηνιαία 1988

Κατσάς Θεόδωρος, Η αμοιβαία αναγνώριση κοινοτικών νομικών προσώπων και η συνάρθρωση της με το εθνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο», ΔΕΕ 2004

Κοτσίρης Λ, «Εθνικό και Κοινοτικό Δίκαιο. Η εναρμόνιση στον τομέα των πιστωτικών ιδρυμάτων», ΕΤρΔ 1993

Τραγακης Γεωργιος, «Οι κανόνες της Δεύτερης Οδηγίας για την άσκηση εποπτείας επί των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Κοινότητα», ΔΕΕΤ Α Τριμηνιαία 1999

Τζουγανάτος Δημήτριος «Ελευθερία εγκατάστασης Νομικών προσώπων κατά τα άρθρα 52 και 58 ΣυνθΕΟΚ και εταιρικό διεθνές δίκαιο», ΝοΒ 1994

Ψιλοπούλου Τσουτσουβά Άννα « Η έννοια της αμοιβαιότητας στα πλαίσια της Δευτερης Τραπεζικής Οδηγίας», ΔΕΕΤ Α Τριμηνιαία 1990

Ψιλοπούλου Τσουτσουβά Άννα « Παρουσίαση της πρότασης για Δεύτερη Οδηγία του Συμβουλίου », ΔΕΕΤ Α , Β Τριμηνιαία 1988

Πηγές

Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΚ, άρθρα 43επ

Πρώτη Τραπεζική Οδηγία 77/780/ΕΟΚ Περί συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν στην ανάληψη και την άσκηση της δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος.

Δεύτερη Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία 89/646/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1989 για το συντονισμό των νομοθετικών κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν στην ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος και την τροποποίηση της Οδηγίας 77/780/ΕΟΚ.

2000/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ης} Μαρτίου 2000 σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων, L 126/1 της 26/05/2000

2000/28/ΕΚ.

2004/38/EK

593/2008/EK.

Λευκή Βίβλος της Επιτροπής 28-29 Ιουνίου 1985

Πράσινη Βίβλος, COM 2005 177

Ερμηνευτική Ανακοίνωση της Επιτροπής για την παροχή υπηρεσιών και το γενικό συμφέρον στη Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία SEC (1997)-1193

Γνωμοδότηση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επί της ερμηνευτικής ανακοίνωσης της Επιτροπής σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και το γενικό συμφέρον στη δεύτερη τραπεζική οδηγία, A4-0152/98 της 12.05.1998

Έκθεση της Επιτροπής για τις Χρηματοπιστωτικές Υπηρεσίες COM(2000)336

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000108798